

9/5/1931

SMARA

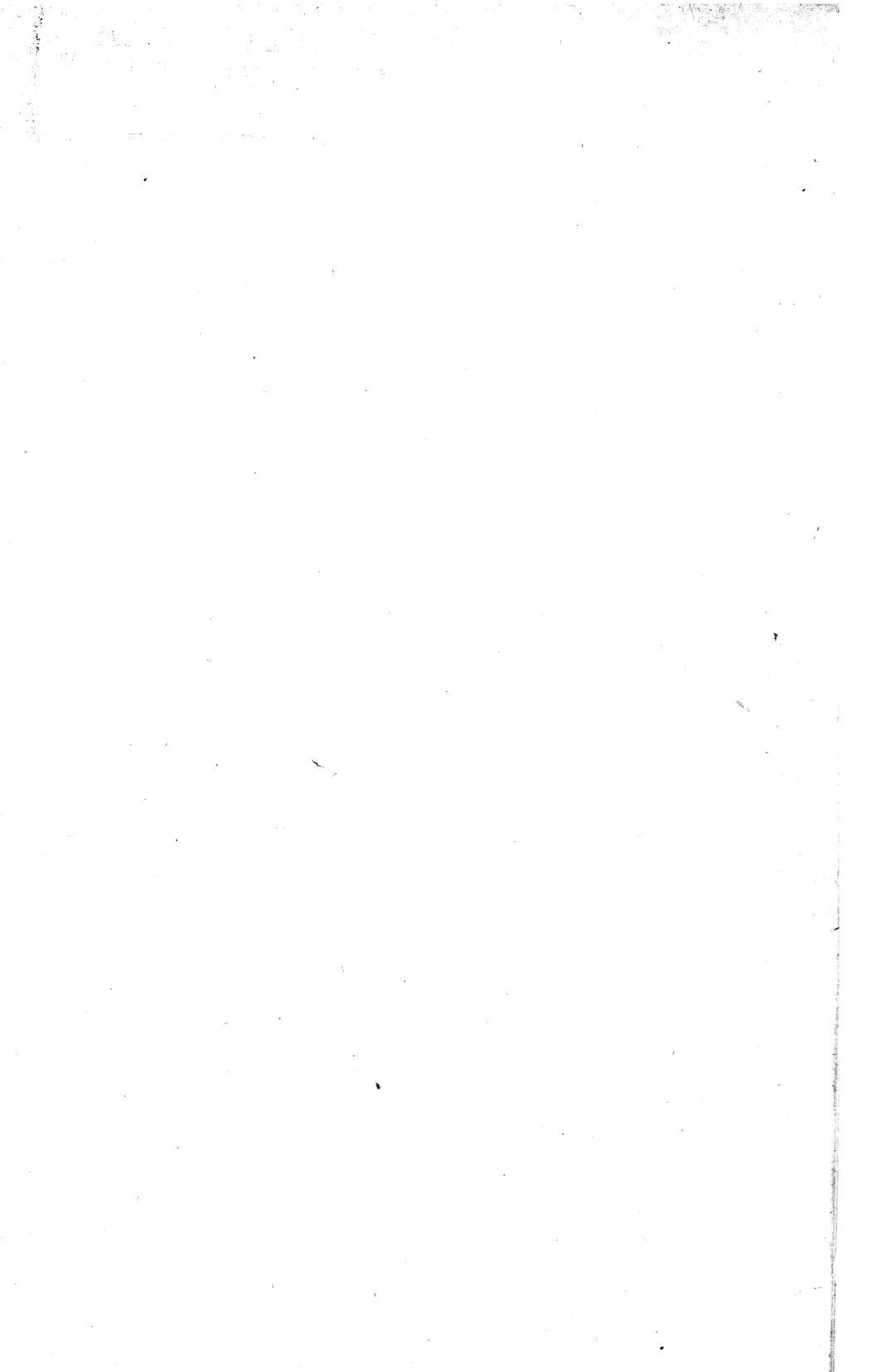
DOMNUL

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚI
-IAȘI-

BĂDINĂ

EDITURA „CURIERUL JUDICIAR“ S. A.

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII
-IAȘI-

S M A R A

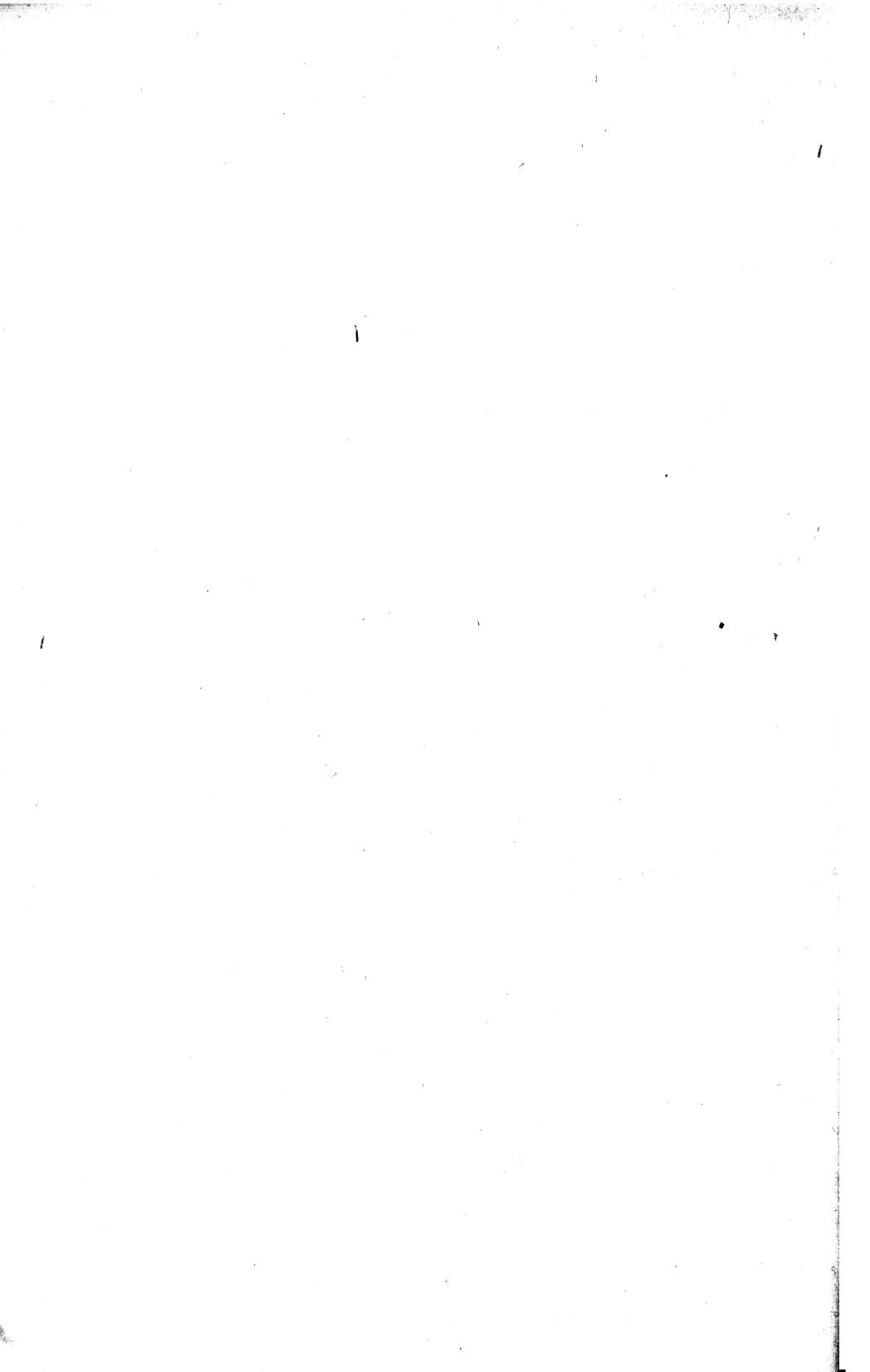
BIBLIOTECĂ
UNIVERSITĂȚII
-IAȘI-

DOMNUL BĂDINĂ

ROMAN EDUCATIV

0 000008 64616 BCUIAŞI

SMARA

9. IUN. 1949

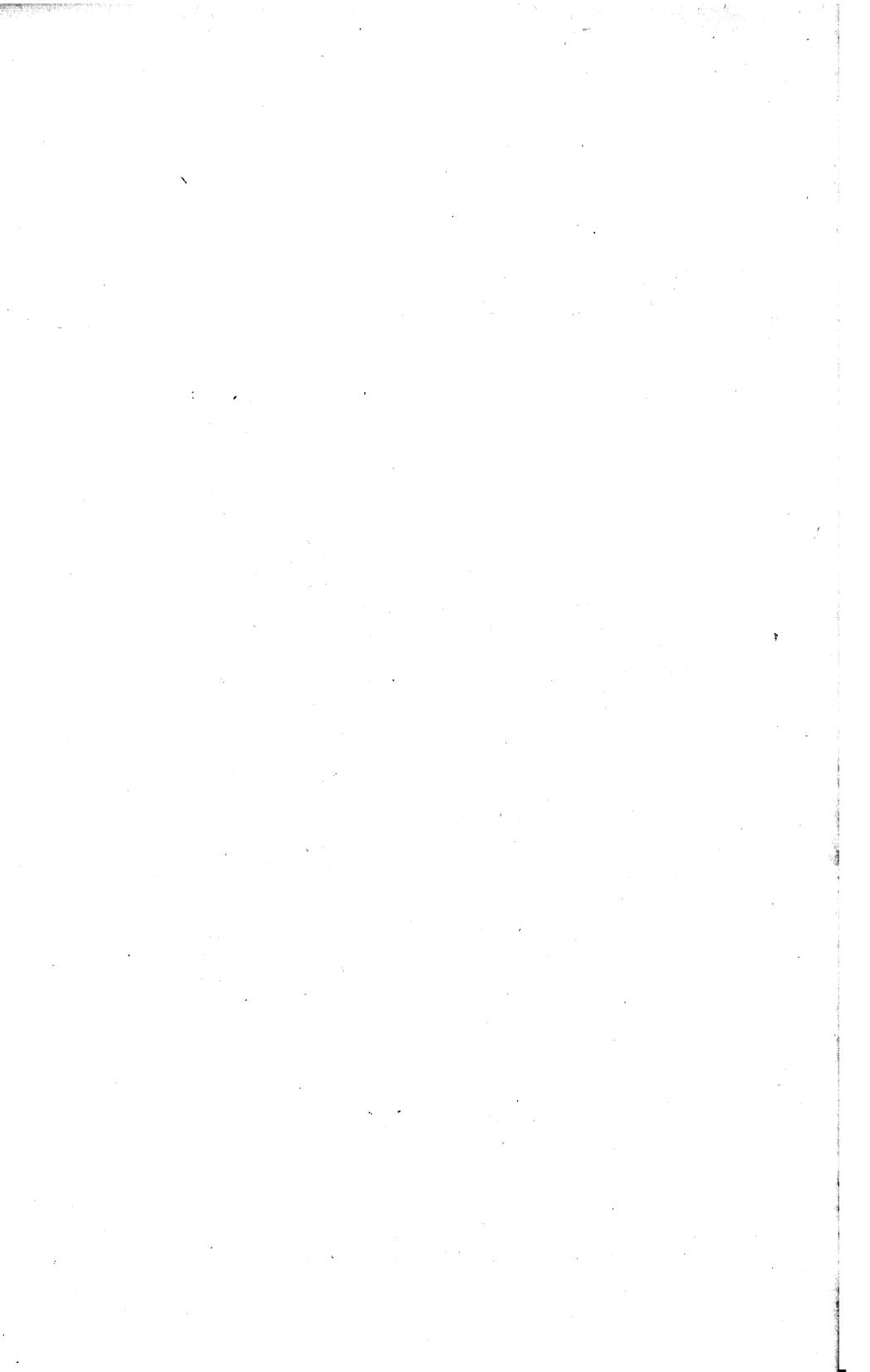
915/1949

DOMNUL BĂDINĂ

ROMAN

EDITURA „CURIERUL JUDICIAR“ S. A.

Partea I

I

Zecă ani de căsnicie

— Sabino, tu nu te-ai mai săturat de viața asta, zise Alexe către soția sa, suită tocmai sus pe un scaun ca să șteargă de praf, cadrele și icoanele.

— Ba da, Alexe, dar ce vrei să fac? Pe la alte curți e și mai rău; cel puțin aici suntem stăpâni și facem ce vrem noi. Pivnițele, cămările, cum și toate dulapurile, sunt pe mâinile noastre. Auziști ce spunea cumnata că, ai lor, țin tot sub cheie. Ti-ar plăcea să nu mânăcăm cozonacul cu unt, când luăm ceaiul? L'ai bea tu fără rom jamaică, ce zici?

— Ferească D-zeu! Apă chioară, nici nu l'ași băga în gura mea decât parfumat cu rom, cu lămâie și cu pesmeți dela Capșa.

— Vezi bine, parcă eu nu știu ce fac? Port lucrurile doamnei și seara — la tine — vin pudrată, parfumată și 'mbrăcată cu cămași fine de lino? Tot eu le spăl, le pun la loc și iau altele la rând. Nu fac bine? Ce, le fur?

— Bine, bine... D'apoi eu? La poștă, la tutungerie, nici nu merg decât îmbrăcat în hainele doctorului. Ce fasonat sunt! Baron curat, nu altceva.

— Dar eu? Ducesă, frate! Auzi, iar a 'nceput pianul; are uneori dreptate și domnul. Femeia asta nu știe altceva de cât să zdrângănească; toată ziua, nu râde, nu vorbește, parcă ar fi păpușă, stă de lemn.

— Păi. E cam *Nea 'ntr'o parte*. D'apoi Andrei Bădină, ce mocofan, Doamne, Doamne. Ce carte o ști săala, ce o fi învățând dela el copiii stăpânilor noștrii, că văd că vine la lectii pe pofta. Halal de casa asta, toți calcă anapoda, doar noi stăm la datorie. De n'am fi noi, praful s'ar alege de ea.

— Copiii? Draci goi, auzeai ce spunea eri profesorul doamnei Rori, dar și ea ce să le facă, dacă nici tatăl lor, nu este 'n stare să-i stăpânească.

— Neam rău, Sabino, neam rău, ce ne pasă nouă de ei, de balamucul d'aici.

— Mie mi-e milă de cucoana și de soru-sa generaleasa, ce mai sufer, bietele femei.

— Vezi, jurată și afurisită ce ești. Vezi? Le plângi pe ele și de ei nu ziei nimic. Te uită la doctorul. Ce n'aduce în casă? Ce nu face pentru ea și pentru copii și dânsa stă ca de lemn, cum ziseși tu, nu i-am văzut odată glumind, ori râzând. Ea e mereu posomorâtă, ca o zi de toamnă, el parcă îi tună și-i fulgeră. Mă mir cum de mai au și copiii ăstia.

— Of, și ăstia, se au între ei mai rău decât cainii, nu învață mai nimic. Mereu îi ceartă domnul Bădină, însă n'are ce le face. Si profesorul asta pare cam tâcnit.

— Casă de nebuni, frate. Ei dar ce ne pasă? Ne merge nouă bine? Leafă, leafă, dăruelile, dăruielii, câștigul jela targuală, câștig. La casa de depuneri n'avem noi depuse douăzeci de mii de lei? Apoi când se ceartă și se insultă, la facerea păcii, cine ia bacășul, nu noi?

— Toate bune, Sabino, dar pe mine mă supără tare dubla asta din care doamna seoate mereu același cântec:

Ta, ta, ta, ta, ta!... Vezi l'am învățat pe din afară, îl cânt ziua, îl cânt noaptea, îl cânt acasă, pe drum, în salon, în bucătărie. O să 'nebunesc și pace!

Apoi e și trist grozav, odată, ce să vezi... păcate! L'am auzit că-l cântă muzica a mare, după un mort și am întrebat cum îi zice și mi-a spus că-i zice... stai să vădем, cum a zis sergentul ăla dela muzică... marșul... marșul... uite că nu știu cum îl chiamă; l'am scris, l'am în buzunar, să mă uit în carnet, îi zice: *Marșul funebru* de Beethoven. Ce-o fi vorba asta, nu pot să 'nțeleg și pentru căl cântă mereu la pian stăpâna noastră. Și ea, zău, că parcă e tot mereu cu mortul pe masă. Nu-i e d'a bună, o să-i iasă nume rău. Pe cine lește?

— Soarta ei!... Gândești că e bine să tot tragi aşa a rău? Este o zicătoare: Cum tragi, aşa ajungi. Ce n'a învățat, în străinătate, femeia asta și, cu toate acestea, nu face nimic. Bocește și e zilnic nemulțămită, de dânsa, de maică-sa și de soru-sa generaleasa. Nu zic, căm are uneori dreptate. Vecinic: casă, copii, bărbat, același și același lucru, te saturi, ajungi la plăcțiseală.

— Ce spui? Și, ce-ai mai vrea să facă o femeie? Ce, n'auzi tu, ce? Să s'apuce de comedii, de 'nvârteli, de suceli, de iubit.

— Păi, ia vezi, nu vorbi aşa că, nici în glumă, nu vreau să te aud.

— Nu vrei? Ia să te porți tu cu mine ca doctorul cu stăpână-mea, că ce mai coarne și-ași pune...

— Ce ai face? Ia să-ți arăt eu ție. Na! Na, mai vorbești aşa? Mai îndrăsnește, zise Alexe, dând pumni în spinarea Sabinei și 'mpingând-o, cu mâinele sale puternice, o dete peste un piedestal de pe care căzu un vas scump de Sèvres și se făcu în mii de bucăți. Femeia, de spaimă și de durere, începu să țipe, copiii alergără toti de sus să vadă

ce s'a întâmplat; doctorul veni și dânsul după ei; iar în urmă sosi și Aurora care, până atunci, stătuse în dormitor să-și facă unghiile.

— Neroado, gâscă, unde stai până în vremea asta? De ce lași singuri în salon pe secii ăștia? Aici am lucruri de sute de mii de lei pe cari nu trebuie să pună mâna niște tâmpîți ca ei, ci tu, tu care umbli mereu cu: *Ochii pe cer și cu picioarele pe ghiață*. Adună acum cioburile; ar trebui să îți le-arunc în cap. Uf!... Dumnezeule, ce nenorocire, ce ruină, ce ruină, este în casa mea! Zilnic numai păgubi și risipă, m'am săturat. Nu mai pot, nu, nu!... Afară, ieșiti toți afară, cainilor. Vasul acesta costă nouă mii de lei, acuma cine îl cumpără? Afară!... Și voi, leneșilor, nu 'nvătați nimic. Cum să 'nvătați? Doamna asta, nu se ocupă de voi, ea este mai rău ca o mamă vitregă; pe Bădină îl plătesc zadarnic. Afară!... Și ăla... Nu-l pot suferi, că n'are nici o autoritate asupra voastră, leneșilor, dormiți d'a 'n picioarele.

— Ce strică bieții copii, dragă, ce, zise Aurora, n'au spart ei vasul, ci...

— Sparge-văți capul să vă spargeți, că toți sunteți niște... niște idioți. Nu mai pot; ieri mi-ați trântit de pe birou ceasornicul, alaltă-ieri mi-ați rupt mânerul dela umbrelă... Nu mai pot! Ruina din casa asta, mă omoară și ne-păsarea ta, femei, mă strâng de gât, mă 'năbușe. Nu vezi, că în aerul din jurul nostru e ceva putred?

Spargerile astea, nu sunt bune, Sabino, să știi c'am să te strâng de gât. Și tu ești o zăpăcită tot ca stăpână-ta.

A tunat și v'a adunat!...

— Ieșiti că vă sparg capul la toti, striga doctorul, iar în sală, înfricoșat, sta Andrei Bădină.

-- Intră, intră, strigă doctorul, să vezi și d-ta jaful din casa mea. Să vezi că poate îți vine și d-tale gând de 'nsu-

rătoare. Decât s'aibi partea mea, mai bine să te strângi de gât. Auzi, să te strângi singur de gât.

Aurora tremura într'un colț, copiii porniseră sus la lecție. Sabina și cu Alexe, căutau să adune de jos cioburile, căci după ce strigase și să amărâse atâtă, doctorul se trântise pe un fotoliu și ofta adânc.

Andrei, stătu ce stătu în prag și, ca omul care nu pricepe asemenea ieșiri și sbuciumări sufletești, nu găsi nici un cuvânt ca să adreseze soților, nici ca 'mpăciuire, nici ca mângâiere. Salutând, se duse în spre camera copiilor. Aurora, sfioasă, se strecură binișor pe lângă perete și ducându-se în camera sa, începu să plângă cu lacrămi amare. Din tot aceia ce 'nvățase în pensioanele dela Dresda și dela Paris, nimic nu se potrivea cu existența ei. Când venise 'n țară, ceruse mamei sale voe să o lase să dea lecții de piano. Parcă-i spunea inima să nu se mărite. Trecuseră zece ani de viață conjugală și dânsa, în casa și între copiii săi, se găsea tot streină. De soțul ei să apropia cu frică; de toate lucrurile nu sătingea, să nu-l supere pe Mauriciu și totuși, nu isbutea. În lume nu ieșea, căci el nu voia să o conduce. Toată mângâerea ei era pianul; în orele triste, cântă mereu: *Marșul funebru* de Beethoven și funebră îi fuse ei întreaga viață.

II

In pragul prăpastiei...

Doctorul Mauriciu Pino, era un om pozitiv, interesat, rece, sclavul datoriei, al casei și copiilor săi, dar ce folos că pe el nimeni nu-l înțelegea. Căsătoria sa cu Aurora Tisănescu, Rori, cum o mângâia dânsul, doar în luna de miere, căci, d'atunci încolo, nu-i mai zise decât: Dumneata, un dum-

neata anost și rece de care dânsul avea groază, căci îndată, după acest cuvânt, urmau mustrările, amenințările, aruncările de pe mese a obiectelor, trântirea ușilor, insultele grave, urma un iad. Nici odată, dânsa nu putea să-și explice aceste porniri, căci gândurile ei erau, mai totdeauna, în afară de iostul casei, în afară de modul cum se agonisesc și se păstrează lucrurile într-o gospodărie.

Firea ei de artistă o lăsă mereu streină de lucrurile pământești, cu toate încercările grele prin care trecuse în cei zece ani de când era măritată. Atmosfera datorilor conjugale o 'năbușea. Fericită nu era decât când s'afla singură în camera ei, decât atunci când degetele sale, fine și trandafiri, puteau s'alunece pe clapele de fildeș ale pianului său.

Muzicantă de fortă, cunoștea pe toți autorii clasici, dar favoriții săi erau: *Beethoven, Chopin, Liszt*.

Pino, deși era un prozaic, o luase tocmai pentru aceste calități, însă — pentru meseria lui — nu făcea arta aceasta. Acum, muzica soței lui, îl disperă. Când examina un bolnav, când îi asculta bătaile cordului, în casa lui; tăcănea pianul.

German de origină, Pino avea o fire iute și, de nenumărate ori, făcea scandal Aurorei, chiar în fața clienților, iar ei speriați nu mai dau pela el. În schimb, doctorul s-a pucase de afaceri cu banii dotalii și, scriind mai multe cărți de specialitatea lui, stă materialicește destul de bine. Mai mult ca oricui, acum lui îi trebuia limiște, dar unde să găsească? Aurora iar, pe lângă că cunoștea muzica la perfecție, compunea marșuri, simfonii, menuete, lieduri, dar cui să le cânte? Cine să-i prețuiască ei talentul? Prietene, n'avea, căci soțiile medicilor o oculeau, ca fiindu-le superioară, lumea cealaltă n'o cunoștea; în casă n'avea voe să primească decât la ocazuni și atunci pentru că ea, sub toate raporturile, era fermecătoare, serbarea ori primirea, se termină cu înfruntături și cu ceartă, soțul său, îi găsea toate cusururile:

ba că râdea prea mult și da capul peste umeri ca o d-șoară tânără, ba că s'a întors la invitați numai într'un picior, sărind ca o capră, ba că n'a răspuns unuia și altuia la timp, ținând prea mult convorbirea cu Andrei Bădină, un profesor să, fără nici o educație, bădăran dela Viforâta, *tuicar*. Ce să înțelegi dela dânsul? Ai făcut chiar rău că l'ai invitat. Așa lume trebuie să intre la copii la lecție pe scara de serviciu.

— Te 'njosești, te cobori Rori, mai jos ca slugile.

— Dacă e aşa, de ce l-ai ales tocmai pe dânsul pentru a da instrucție și educație fiilor noștri, isbuineea femeea plătisită.

— Educația credeam să le-o dai tu, dar de unde, când tu nici nu știi ceea ce este educație, și de unde s'o învești? Dela maică-ta, o funcționară incultă, dela nemțoaicele din Dresden, dela frantuzoaicele din Paris, dela soră-ta, generațieasa? Nici dânsa n'are nici o grije de casă. Copiii au crescut de capul lor, d'aceia au ieșit toți niște poame... Crude de tot, chiar cu părinții lor. Auzeai ce povestea generalul. I-a mâncat sufletul băetii, iar fetele, i-au pus toate rușinea pe obraz. Plânge bietul om și s'ascunde din fața tuturora, că faptele lor le-a aflat și copiii. Neamul vostru, păcătos! Cel puțin eu n'am pe nimeni, dar viitorul mă 'nspăimântă. Ce vor ajunge cei trei brazi ai mei, ce? C'o mamă de cărpă ca tine, nu m'aștept la nimic de seamă. Dacă frica zilei de mâiné. Auroro, te-ai gândit tu la asta?

— Mai ești și d-ta, nu numai eu, pentru educația lor. Vor învăța să țipe în capul soților lor, ori de câte ori vor avea poftă, le vor aruncă în cap insulte, cum îmi arunci d-ta mie, fără să fiu ceva vinovată și aşa vei avea satisfacția că d-ta ai contribuit, la educația lor, ceva mai mult ca mine. Eu ce să fac, îmi îndur soarta. Trăesc zilnic într'o atmosferă înăbușitoare, creiată de tine.

— Aşa meriți, draga mea.

— Fireşte, copiii, slugile și oricine calcă în casa noastră, sunt încuviințați să mă supere, să mă obosească, să mă amârască, de uneori, îți spun drept Mauriciu, că 'mi vine să-mi fac seama singură.

— Sfoară și săpun, iubito, asta pot să-ți dau, te servesc cu plăcere.

— Să 'nțelege, asta merit eu, după zece ani de căsătorie, după atâtea jertfe... după...

— Jertfe?... Jertfe, fac eu, că vă tin pe toți, vă car în casă, ca la orbeți și toți n'aveți nici o grija, nici de mine, nici de avutul meu. Te-am luat o sărăcie și te tin ca pe-o baroneasă, ca...

— Dă-mi drumul... În lumea asta largă, voiu putea, cu arta mea, să-mi câștig o pâine zilnică și s'o mănânc nestropită de lacrämi. Zestre? Am avut destulă.

— Cârnica, haimana, cântăreață pe strade, asta e visul tău să-așa o săjungi, neroado, că nu te mulțumești cu norocul strălucit pe care ti l'a dat D-zeu.

— Noroc?... Noroc era dacă mă 'nțelegeai, mă susțineai. mă înălțai zilnic, nu să mă umilești până și 'n fața copiilor și-a slugilor noastre. O! Nu mai pot, nu. Mai bine m'ar lua o moarte, ca să scap.

— Moartă ești d'acuma, femei. Nu vezi, nimic nu e de capul tău, nimic! Plutești înouri, în loc să te trezești la realitatea vieții. Deșteaptă-te, vezi-ți de casă și de copii, vezi de slugile astea, cari au apucat câmpii din pricina ta. N'ai nici o autoritate. Stai ca o momâie. Cânti la piano: *Marsul funebru*, toată ziua. De ti-ar fi d'a bună. Rori, Rori, schimbă-te Rori, că dăm de prăpastie.

— Cânt toată ziua *Marsul funebru*. Cu asta se ține casa? Da, da, cânt, da... cânt... Dar a cui e vina, a cui? M'ai înfruntat, m'ai umilit, m'ai neglijat până am ajuns ca un

automat. Moartă, sunt ca moartă și mie îmi cânt marșul acesta, pe mine mă duceți la groapă, m'aruncați în fundul prăpastiei. Și tu și lumea ta, și copiii, și slugile, toți, toți, v'auți învoit ca să mă împingeti în abis. Inebunesc!... Nimic nu mă mai poate opri. Prăpastia? Prăpastia, văd cum se deschide înaintea mea și tu, numai tu, ești vinovat că...

— Du-te, în fundul ei, să te afunzi, năpastie a vieții mele, du-te, strigă Pino, apucând furios pe Rori de mâini și voind s'o trântească de pământ. Ea se smucia și tipa, când, în fața lor, apăru Andrei Bădină, care săzează între dânsii. După el veniră copiii și slugile, iar Mauriciu văzându-i, în loc să se liniștească, începu a insulta pe toți și a-i goni din cameră, apoi, cu pumnii strânși de mânie, se repezi în capul Aurorii, strigând:

— Na, na, scorpie, care mi-ai înveninat viața și nu te mai apuci de nimic, na!...

Repezindu-se la gâtul ei, voi s'o apuce de beregată, însă Alexe și cu Andrei, puseră mâna pe dânsul și-l târâră în camera d'alături închizând ușa după dânsii.

Peste puțin, Andrei se întoarse lângă Aurora pe care o găsi la geam. Deschisese fereastra și voia să s'arunce în stradă.

— Stai, oprește-te: Lumea nu e peste tot doar ca în casa asta ! Răbdare, d-nă, răbdare...

III

Fire de artistă

Retrasă în camera ei, Rori nu 'nchise ochii toată noaptea. În cap își făuri fel de fel de planuri, cari de cari mai groaznice și la toate, chipurile celor trei copii a săi, îi stau înainte. De nu era Andrei, ea, ar fi fost moartă și poate ar

fi stat jos în stradă, zubită până venea procurorul. Ce ar fi zis lumea?

Dar ce știe lumea de suferințele mele? Cine mi-a văzut lacrămile, mi-a înțeles sufletul, cine? Răbdare mi-a strigat d-nul Andrei Bădină, când și-a înciftat mâna în haine și m'a oprit dela moarte sigură. *Lumea nu e peste tot ca 'n casa asta*, mi-a zis el și vorbele lui îmi răsună în creier. Desigur că are dreptate; iadul d'aicea unde să mai fie? și eu n'am pe nimeni.

Mama, dar și ea, sărmana, ce mai pricepe? La vârstă ei și cum să se mai împartă și ea? Sora mea? Nu i-am făcut și ei decât amaruri. Dar oare noi suntem de vină? Crescute ca niște flori de seră, nu ne putem deprinde cu intemperiile. Poate că Mauriciu are dreptate. Nu sunt femeie de casă, nu sunt mamă strănică și iubitoare, nu sunt stăpână serioasă, nu sunt bună gospodină. Ce să fac? Voința mea e ca să am toate aceste calități, dar d'atâta timp, soțul meu, dacă mă iubea, trebuia să se deprindă. In mine să nu fi căutat proza, ci poezia vieței. Sufletul meu nu e mort, el vibrează puternic și lui îi trebuie cu totul altceva. Da, dar ș'acel ceva, va să-l caut, că undeva trebuie să fie: *Lumea nu e peste tot ca 'n casa asta!*

Așa, profesorul știe ce spune, el nu minte, experiența și studiile lui înalte o să-mi folosească. Până acum l'am ocălit. La vorbă am stat destul de rar cu dânsul; cu salvatorul meu, am fost rece ca și cu toată lumea. Suferința m'a făcut o sălbatică. Dela societate eu n'am vrut nimic. Izolamentul ăsta mi-a făcut rău. Văd că va să iau altfel lumea, aşa, nu mai merge, căci înebunesc. Ori mă schimb, ori îmi fac seama, cum am încercat ieri. Cine știe dacă nu era mai bine ca să sfârșesc cu viață? Ce mai mășteaptă d'aici înainte? Ce să mai cer eu dela o soartă atât de stearpă și de vitregă cu mine?

Cugetând aşa şi plângând, se dete jos din pat. lumină casa și se duse să-și ia o batistă să-și steargă lacrămile. În fața dulapului se văzu întreagă în oglindă. Chipul său era palid, ca de ceară, ochii aprinși, părul ei bucatat și cădea pe spete și, sub cămașa albă și fină de lino, sânii săi săltau de suspine. Stătu aşa câteva minute, apoi isbuicni într'un plâns puternic și sufletul i se umplu de revoltă.

— Mașină, în casa asta, eu trebuie să fiu mereu doar mașină creatoare și crescătoare de copii, dătătoare de plăceri unui om, care mă hrănește, sclava unor datorii uniforme și banale. Nu, nu mai pot trăi astfel. Arta mea de sigur că m'ar fi purtat pe alte culmi, vedeam alte orizonturi. Nu, nu, eu nu sunt făcută pentru o viață cu program, aşa cum mi-a întocmit-o Mauriciu. Plec, mă duc în lumea largă; cu arta mea, voi câștiga o pâine pe care s'o mânânc nestropită cu lacrămi. Plec, plec!....

Se lumină de ziua, Sabina bătu la ușă și intrând, spuse Aurorei că ea n'a închis ochii până atunci și că băiețelul cel mic are căldură. Plânge, tresare și chiamă pe mama. Intr'o clipită Rori își aruncă o haină pe ea și alergă în camera copiilor. Acolo era un aer închis, înăbușitor. Dete drumul ferestrelor, privi jos în stradă; pentru a doua oară, să veni să-și dea drumul în văzduh, când copilul o strigă: Mamă, măicuță, pune mâna ta aicea pe fruntea mea, ca să-mi treacă... Mă doare capul!... Mă doare!... Il luă în brațe și alergă cu el de colo până colo prin odaie, fără să știe ce să facă. Plângerea el, plângerea și ea. Sabina aduse o sticlă cu oțet de trandafiri și începu să-i frece tâmpilele și mânușitele. Așezându-l în pat și văzând că picioarele să sunt reci, încălzi o căramidă, o înfășură într'un șerbet și î-o vârî sub plapomă. Rori sta ca 'ncremenită. Nimic din jurul ei nu mai ținea de dânsa. Ceilalți doi copii dormeau desveliți și întinși în pătuțurile lor. La un moment dat, ei săi părură că stau/a-

colo niște bușteni; chipurile lor ca niște scorbori, iar mădu-larele, crăci de copac, uscate.

Stă pe scaun lângă patul bolnavului și i se părea că este suită într'un scrânciob, care se 'nvârtea, se 'nvârtea, mereu se 'nvârtea amețitor, fără a-i da pas să-și pironească în loc mintea. Pajîști verzi, castele mărete, râuri cu poduri ferecate, păduri întinse de brazi și de molifți i se perindau în față. Gândurile îi sburau la Dresda, acolo la școala unde-și făcuse studiile, unde-și făurise atâtea idealuri trandafirii.

Ce deosebire dela teorie la practica vieței!..

Copilul se sbătea în pat, sudoarea îi curgea pe față și doar Sabina avea grije să i-o șteargă. Rori, nu că nu-și iubea feciorii, dar sufletul său era închis, mintea sa dusă și câte odată parcă nici că mai ținea de pământul acesta.

Și ce nu pătimise ea din această cauză? De multe ori vedea singură că Mauriciu avea dreptate, dar cum putea ea învinge firea ei de artistă, cum să se schimbe? Ce lucru era în jurul ei, care s'o mângâie și s'o înalte?

Mai târziu, atîpind bolnavul, Rori să sculă și voi să se ducă în camera ei de culcare, în care îi plăcea, fiind că de câtăva vreme, dormea singură.

Distrată, deschise ușa d'alăturea unde era soțul său. Lumina candelei se făcuse mare și odaia sta toată sub raze argintii. Obiectele păreau ca de sticlă, străvezii și reci. Patul, acoperit ca de un lințol. Mauriciu, un mort descompus. Mirosea greu, mirosea a cadavru!... Din orbite, ochii părea că dispăruseră. Din gura căscată pare că ieșeau și acum blesteme. Ceasornicul bătea liniștit ceasurile ce parcă erau duse de vecinicia care înapoi nu mai ne dă nici o firimitură de secundă!... Rori, în tăcerea asta adâncă, se înspăimântă, trăi clipe de groază, ca într-o cetate a morților. I se încrețea pielea pe corp, îi tremurau încheieturile. Vrea să înainteze și picioarele îi erau ca de plumb. Cântau cocoșii în revăr-

satul zorilor și ea nu mai înțelegea glasul lor. Geamul între-deschis îi aduse din grădină o adiere parfumată care o în-vioră puțin. Tintuită locului, se uită la Mauriciu a cărei fi-
gură, luminată de primele raze ale zorilor, parcă era a unui
martir crucificat.

— Poate și el o fi suferind ca mine, își zise Rori și voi să s’apropie de patul soțului său, dar în acest minut, el se întoarce cu fața la părete și începe să sforăe așa de tare încât horeăitul său, semăna cu al unui animal înjunghiat.

Cu cine am trăit eu atâția ani, gândi Rori și ieșind pe ușă suflă ’n candela care sfârâia și ea, untdelemnul fiind pe sfârșite.

IV

In Joia Paștelui

S’apropiau denile; în postul Paștelui, sunetul clopotelor dela toate bisericile, răsună, chemând pe credincioși la rugăciune, însă până în Vinerea patimilor, toate locașurile domnului erau pustii. Spre a-și trece timpul, Aurora, cu câte un copil de mână, mergea când la una, când la alta, din multiplele locașuri sacre ale Capitalei, în speranța de a-și întări credința, de a-și păstra răbdarea de care avea atâtă nevoie, ca să poată duce înainte greul jug al căsniciei. Erau zile când nu mai avea nici o speranță. Soțul său, copiii, servitorii și până și mama și sora sa, îi amărau zilele, o des-gustau de viață. Lumea toată îi devenise indiferentă. Era mai bucuroasă să vorbească cu plutele argintii din grădina Cișmigiu lui și cu cele din Parcul Carol, decât cu neamurile și cunoștințele sale. Nici în aceste frumoase grădini, nu se putea duce singură, ci trebuia să meargă cu căteși trei co-

pii și aceștia, sburdalnici, cum erau, să nelinișteau, îi luau prilejul dă se bucura de farmecile naturii.

Fire visătoare și poetică, ar fi vrut acolo să fie singură sub bolțile de liliac și trandafiri, să asculte simfonia zefirului, care sbura printre plante, să stea pe covorul de iarba verde, înconjurate de irișii și de bujorii semănați parcă înadins, spre a se oglindi în lacul verzui, și a sta de taină cu nuferii, cu lebedele și cu valurile însipumate.

Nu s-ar mai fi deșteptat din visări... Din această revelie o trezeau copiii, cari ori cereau să le cumpere cornuri și zaharițe, ori să-i plimbe pe lac, ori să le arate cum să mânuiască în apă lopețile.

De când se căsătorise, niciodată nu putuse să facă aceia ce îi dorise inima. Cu soțul său, când ieșea undeva, acasă se întorceau certându-se: Ori tacuse, ori vorbise prea mult, ori stase prea răsturnată, ori prea țeapănă pe scaun, aşa că prefera mai bine să rămână locului decât să mai meargă cu dânsul pe câte undeva.

In școală când era, dată fusese de model pentru purtarea ei, iar la casa sa înfruntată până și de servitori, cari să aceia îi găseau cusururi. Si pentru ei era o anostă și o posăcă, dar ea se purta bine cu dânsii și uneori le părea rău că o supărău și ei.

— Nu îi râde buza, parcă i s'au înechat corăbiile, zicea Sabina, iar Alexe o imita cum ședea seara singură ca o momâe, se legănă pe scaun și citea „Universul“, până la ultimul anunț, apoi trecând la piano, suna până când, Măriciu, începea să strige să lase muzica aceasta sinistră, că i-a împuiat capul.

In Joia Paștelui, copiii erau toți gata să meargă să asculte la denii cele 12 evanghelii. Pe drum se întâlniră cu Andrei Bădină, care și dânsul spuse că se duce tot acolo. Cum își văzură profesorul, copiii îl luară de mâna și porniră repede că

s'apuce un loc mai bun; Aurora fu așteptată și săcându-și drum printre mulțime s'așeză în strană, alături de Andrei, iar pe copii îi puseră în față lor.

Aurora era îmbrăcată toată în negru. Un văl străveziu ce purta pe cap, îi încadra figura ei palidă, o făcea să semene cu o Madonă.

La fiecare evanghelie, îngenunchia pe lespezile reci și, pentru patimile îndurate de Mântuitor, plângea înăbușit. Copiii o mângâiau, dar oare știau ei că dânsa își asemăna chinurile cu ale blândului Isus?

O martiră presimțea că va fi și ea în toată viața.

Când preoții scoaseră crucea în mijlocul bisericei, dânsa fuse cea dintâi care puse peste ea o cunună de răsuri albe și îngenunchiând, sărută picioarele divinului Isus, care altă vină n'a avut decât blândețea și bunătatea lui și pentru ele a fost crucificat. Când se întoarse la strana ei, Andrei, nu mai era acolo. Curios i se părea că el plecase fără a-i spune vr'un cuvânt. Peste putin îl zări că înaintează spre dânsa, despărțind încet multimea. Copiii așteptau curioși lângă cruce, iar ei rămăseseră singuri și tăcuți amândoi. Rori, se uită la Bădină, îl văzu plâns și-l auzi că suspină.

— Patimile Mântuitorului te-au făcut să plângi, d-le Bădină, întrebă încet Aurora.

— Patimile și credința d-tale în mântuire d-nă, mă făcură să plâng, ești o martiră, d-nă, o martiră!... Suferințele ce înduri zilnic le știi, le înțeleg și te compătimesc adânc. Nu e pentru d-ta viața pe care o duci c-un strein nu numai de legea și religia d-tale, dar și de sufletul sublim pe care îl ai, iată de ce plâng.

Aurora, surprinsă de cuvintele lui Andrei, neștiind ce să răspundă, tăcu. Pe pieptul său începu a-și așterne cruci și iar îngenunchiă jos și plânse, când auzi preotul rostind cuvintele disperării, zise de Mântuitorul, în cele mai grele

momente de suferință: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu,
căci m'ai părăsit!...*

— Așa-e, și pe mine m'a părăsit, zise Rori, ridicându-se de jos, stergându-și ochii cu batista și căutând către Andrei care și el, îndurerat, lăcrămase.

— Nu este adevărat, d-nă, orice lucru are o margine: suferințele Mântuitorului au fost încoronate de gloria Invierii, a rescumpărării omenirii din păcate. Nu te mai întrista, nu mai plânge, aproape e mântuirea d-tale, foarte aproape, d-nă, numai să voești și....

— Dumnezeule, *Dumnezeule, iartă-le lor că nu știu ce fac*, se auzi din ușa altarului, iar Rori, întorcându-se către Andrei, îi sărută vorba și îi zise:

— Ascultă, buni și iertători să fim toți. Suferințele mele se vor curma odată cu viața mea. Eu nu știu și nu pot să voesc nimic. Mirarea mea acum e mare. De unde ai înțeles d-tă durerile mele? Ce știi de suferința mea închisă pe care o duce eu zăvorită în sufletul meu? Mântuirea mea s'apropie?... Ce cuvinte sunt acestea, d-le Bădină, și ce loc ai găsit *ca* să mi le rostești, aşa fără încanjur, tocmai în biserică, tocmai când înțeleg cât de mică e durerea mea, alături de aceia a Fiului lui D-zeu.

— Locul e foarte bine ales și foarte potrivit, scumpă d-nă, îți făgăduesc și îți jur, în fața acestor sfinte icoane și a crucii, înaintea căreia îngenunchiarăm adineaori, că eu te voi salva de toată suferința ce 'nduri d'âtâta vreme, fără ca alături să ai o inimă, care să te înțeleagă și să bată pentru d-tă, să te facă fericită...

Glasul preotului răsună impede :

— *Si venind ostașii și văzând că Isus murise, l-au împuns cu suliță în coaste și-a ieșit sânge și apă și văzând că Isus murise, nu i-au mai sdrobit picioarele, și-așa să împlinit proorocia: Os, din osul lui nu se va sdrobi.*

Biserica răsună de osanale:

Mărire îndelung răbdării tale Doamne, mărire ţie!...

— De fir din firele capului d-tale, nu se va mai atinge nimeni, d-nă, zise Andrei și, de voești, vei fi fericită, cum n'a fost nimeni în lumea asta. Vei uita tot trecutul negru și amar, îți vei croi o viață nouă, vei înțelege aceia ce ți-am spus, când te-am oprit d'a te arunca pe fereastră: *Lumea nu este peste tot ca în casa asta*. Da, da, vei înțelege fericierea la care are dreptul o femeie Tânără și frumoasă, o artistă, o femeie de mintea și creșterea d-tale. De mult am voit să-ți spun asta, însă mi-a lipsit curagiul și ocazia. Nu știam precis, până zilele trecute, dacă sufletul ți-e legat de acela, care, în loc de a-ți fi sot, e calău, acum eu sunt sigur că te și înșală cu altele...

— Mă înșală? De unde știi? Ia seama, nu face intrigă chiar aici...

— Mamă, mamă, aidem mamă, că mi-e somn, zise copilul cel mic; ați stat numai de conversație, adăogă mijlociul, iar cel mare, adresându-se către profesorul său, îi zise:

— La lectie ce puțin vorbești cu noi, d-le, și în biserică ne-ai sfătuit că trebuie să tăcem, iar d-ta...

— Ce ai eu mama noastră, d-le Andrei? Ii dai și ei lecții? O să spun tatii să-ți mărească leafa adaose mijlociul.

V

In noaptea Invierii

In noaptea Invierii nimeni nu se trezi. Mauriciu și copiii, deșteptăti de Sabina, răspunseră că le e somn și nu voesc să vină la biserică. Aurora plecă doar cu Sabina. Noaptea era senină și frumoasă. Luna și stelele străluceau pe un

cer azuriu și lucios ca atlazul; cocoșii cântau, simțind că s'a-
proprie ivirea zorilor; clopotele, în concert solemn, vesteau:
Invierea Mântuitorului.

Pretutindeni mirosea a zambile și a liliac înflorit de-
părea aerul înadins îmbălsămat ca spre cinstirea *Celui*
care pătimise atâta pentru reșcumpărarea omenirii din pă-
cate.

Când cele două femei intrară, în curtea bisericei Ma-
vrogheni, tocmai ieșea preotul cu Invierea. Mii de capete
se mișcau sub razele atâtore făclii aprinse. În aer fălfâiau
steagurile sfinte. Răsună duios glasul clopotului cel nou,
pus în clopotniță de către credincioșii cari contribuisează și-
făcuseră, după răsboiu, pentru acest sfânt locaș domnesc,
un clopot care răsună a isbândă și a sfântă și pioasă cucer-
nicie. Cine mai știa de lipsa clopotelor pe care le luaseră
vrăjmașii dela noi ?

Aurora începu să se închine. În sufletul său simți tre-
zindu-se speranța, iar în creer să-i sună niște sublime me-
lodii. Parcă nici odată nu mai auzise niște sunete atât de-
duioase, cari să vorbească inimei sale, închise și sdrobite.
Se gândi mult la suferințele sale și o înviorare simți că-i
dă putere, că o trezește la o viață nouă.

Pe masă strălucea sfânta Evanghelie și crucea de aur,
țintuită și ferecată în pietre scumpe. Greu pătrunse până la
ele, le sărută, apoi înaintă către monumentul lui Heliade
Rădulescu, se rezemă de grilaj și d'acolo, observând furni-
carul de lume grămădit în jurul mesei cu sfintele odoare și
în curtea bisericei, se gândi că cu atâta cucernicie dela a-
tâtea biserici, de unde o fi eșind atâția criminali, atâția in-
fami, atâția minciinoși! Când întoarse capul spre monumen-
tul. Părintelui literaturii române (1), mintea ei se duse în-

1) Mormântul lui Heliade Rădulescu este în curtea Bisericii Mavrogheni.

spre acele timpuri, ce poate erau mai bune, mai pline de avânturi sănătoase și de fapte mari, pe buze îi veni cugetarea sublimă a marelui scriitor:

*Avui de adversar pe om și — atâtă ajunge,
Te iartă să-i faci răul, iar binele, nici mort!*

I se clarifică în minte toate înaltele cugetări, toate sfintele aprecieri asupra oamenilor dela 1821, dela 1898, dela 1877.

Ce timpuri !...

Tocmai când privea la meschinul mausoleu al poetului, preotul îngâna: *Christos a 'nviat din morți, cu moartea premoarte călcând și celor din mormânturi, viață dăruindu-le!*...

— Christos a înviat, își zise Aurora, îngenunchind, și ridicându-și ochii către cerul înstelat, întinzându-și bratele, apoi îndoindu-le și încrucișându-le pe piept, șopti o rugăciune: „Tu, care ai supus și învins moartea, Tu, care te-ai ridicat azi din mormânt, aibi grija de o nenorocită ca mine; vindecă-mă suferința, sau scurtează-mi chiar acum firul vieții, altfel, Paștele de acum, îmi va fi nou prilej de suferință. Se ridică de jos, făcu semnul crucei și se simți ușurată. Se trezise parcă în ea o nouă viață.

— Cristos a înviat, Doamnă, auzi șoptindu-i un glas pe care, de odată prin mulțime, nu-l înțeleseră, dar întorcând capul, răspunse lui Andrei :

— Adevărat a înviat, d-le profesor, nici n'am luat seamă că erai aici. În aceste minute, am simțit atâtă putere divină în mine, încât îți mărturisesc că pare c'am trăit pe alte tărâmuri. Socotesc că orice om, când aude aceste profetice cuvinte: *Christos a 'nviat!*... dacă nu cade în genuchi, este că sufletul său se află cufundat într'o uitare, într'o rătăcire complectă a eului său. Mie D-zeu mi-a dăruit o singură putere: *Puterea credinței* și...

— Cu ea să vă veți mântui, d-nă, dar va să vă alegeti i-coana la care să vă înhinați, altfel, surd va fi Dumnezeul vostru și atunci....

Intrără preoții cu Invierea și dânsii îi urmară fără ca să mai poată continua con vorbirea lor.

In biserică mirosea a zambile și a smirnă. La iconostas așteptau credincioșii ca să primească sfânta cuminicătură. Peste tot vorbă și îmbulzeală, grabă să s'apropie de corpul și sângele Domnului și totuși se certau, se 'nfruntau, se îmbrânceau ca sălbatecii.

Aurora se 'ntoarse cu gândul la vremea copilăriei sale, pe când își făcuse studiile la Paris, la Dresda și în Italia. Ii răsunau în urechi cuvintele sorei Melania, care stăruise atâtă de ea să se facă soră și dânsa și să rămână organistă la Sf. Pietro din Roma.

Acum regretă mult că n'o ascultase, căci poate așa ar fi fost ferită d'atâtă suferință. Andrei, văzând-o cufundată în tacere, nu cutează s'o turbure, dânsul acum se miră d'atâtă neregulă, adânc cugeta la smerenia și la cumințenia sătenilor din Viforâta. În minte îi veni copilăria lui și atâția Sf. Paști petrecuți în satul său natal.

Câtă liniște, câte datini și obiceiuri sublime, păstrate de străbuni și de sfânta noastră biserică! Ce depărtat și ce strein se simțea el acum de câte învățase pe plaiurile Viforâtei, la vii și pe malurile Ialomiței, la Brănești, la Aninoasa și la Lăculețe! Cât de rău îi părea, c'a venit la oraș!...

Ce s'or fi făcut atâtea cântece, atâtea jocuri, atâtea vorbe sincere, blajine și duioase, atâtea fete mândre și frumoase pe cari el, pe când era licean, le 'ncântase și le făcuse atâtea făgădueli? Orașul, orașul mi-a tocit simțirea.

Cântecul lăutarilor, al cimpoiului și fluerul lui Moțoi ciobanul, unde or mai fi? Dar scârțâitul scrânciobului și brațul puternic al lui Dincă Putinei, care oprea învârtirea

vertiginoasă a dulapului, tocmai când el începea con vorbi rea cu fata care îi era mai dragă și vrea să-i învârtească, în scrânciob, capul tot aşa de iute?

Mirică țambalagiul, Ciontea, cum îi ziceau flăcăii, în glumă, ce-or fi ajuns? Auzisem că mâna lui măiastră și-a lăsat-o la fabrica lui Rizescu din Brănești. Concertele cele mai renumite, ascultate de mine sub bolțile Ateneului Român, erau slabe, alături de doinele lui Mirică, auzite sub bolțile de anini la Aninoasa și la Viforâta. Murmurul Ialomiței, când trecea pe lângă stuful de cetini și de richite, dela capul podului de bârne seculare, îi răsunau în urechi și din aceste sublime amintiri, el, ca și Aurora, se treziră când preotul zise celor cari să 'mpărtășeau:

*„Cu trupul lui Cristos vă cumeșeți
și din isvorul cel fără de moarte gustați”.*

Aurora își aminti de fața senină cu care tatăl său promise sfânta grijanie și își dase duhul; iar Iuliu Andrei i se încrețî fruntea, când își aminti că lui Zaharia Bădină, i se inchisese ochii, i se înclăstaseră fălcile, fără să se poată ispăși de păcate.

Nă grijît și ne spovedit, își dase obștescul sfârșit. Murise în închisoare, murise păzit de sentinelă.

Pentru un petec de pământ, în ziua de Paști, luându-se la ceartă, ucisese pe frate-său la cărciumă, apoi își rezpezise și lui cuțitul în pântece de îi intrase până în prăsele. Niciodată patruzeci de sărindare nu se mantuise, aşa spunea Mirică Ciontea și aşa zicea și tot satul.

Sabina, apropiindu-se de stăpână-sa, se miruiră și împreună porniră în spre casă. Andrei rămase închinându-se la icoane.

Cine știe, fiul de ucigaș poate, se ruga acum pentru împășirea păcatelor părintești!

Marș funebru

Şerban, fiul lor cel mare, umpluse capul lui Mauriciu cu fel de fel de minciuni despre Aurora cu Andrei, cari de două ori se întâlniseră și tăinuiseră la biserică. El sta acum gata de scandal. Pe Andrei se gândi să-l concedieze, dar aceasta n'o putea face, fiind în apropierea examenului copiilor și apoi cum ar mai fi avut ocaziunea de a se convinge de ceeace exista între dânsii? Ca un vânător dibaciu trebuia să stea mereu la pândă și să ochiască drept și fără îndurare. Indemnată de avocatul Teodor Săvescu, prietenul lui Andrei, făcuse separație de patrimoniu, d'aici era cearta.

Întoarsă dela biserică, în ziua de Paști, i se păru înviorată. Impodobi mese și policioare cu flori proaspete, culese din grădinița ei de care îngrijea singură, pieptănă și îmbrăcă pe toți copiii, pregăti mai din vreme dejunul și speră în pace și în tihă, măcar în această sfântă zi a Invierii.

La masă, cioniră ouă roșii, unii zicând „*Cristos a inviat*”, alții răspunzând: „*Adevărat a 'nviat*”. Mauriciu stete posomorât, nu scoase o vorbă, iar după masă, trecu în laborator, ca de obiceiu și începu să studieze.

Aurora, ca nici odată, simțea nevoie de a sta de vorbă cu cineva. Avea inima plină și ar fi voit să-și destăinuiască sufletul, cuiva, care s'o asculte, s'o înțeleagă, s'o povătuiască ce este de făcut cu această viață trăită aşa de chinuit, dar cine, cine să fie acel cineva? Maică-sa și soră-sa și ele se săbateau ca și dânsa, una c'o bătrânețe lungă și amărată, cealaltă c'o familie grea și c'un soț și mai greu de 'ndatorat și de înțeles, decât era Mauriciu.

După masă, copiii ieșiră în curte să se joace cu alții copii, Aurora rămase iar singură. În odaie mirosea a rosma-

rin și a busuioc. La geamuri, razele soarelui se jucau printre florile de ciclameni rosalbi și trecând se opreau drept pe portretul din perete al tatălui său și, luminându-i fața, parcă zâmbea, apoi licărind razele, din ochi îi picăra lacnămi.

— Plângi, plângi de soarta mea tăticule, zise ea plângând și îngenunchiând în fața portretului. Plângemă, sau învăță-mă, cum să mă scap de viața asta, tată, că nu mai pot, mă doboară suferința. Dă-mi o speranță, dă-mi tu mângâiere, tată!

Când grăi aceste cuvinte, Mauriciu era în pragul ușei și auzind-o îi spuse:

— Și de ce suferi, mă rog, ce-ți lipsește, ai putea spune? În acest minut s'auzi bătând la ușe.

— Intră, strigă răstăit Mauriciu și chipul lui Andrei apăru în pervaz, iar Pino, fără săștepte măcar o secundă, zise către soția sa:

— Poate-ți lipsește d-lui, aide domnule, te rog, soția mea are nevoie de mângâieri, de consolație, adineoarea, îngenunchiată, în fața acestui portret, se ruga lui s'o învețe cum să-și schimbe viața, îi cerea o speranță, o mângâiere. Si d-tă poate... sosești la vreme, ești persoana care...

— Mauriciu, dragă Mauriciu, ce-ți vine, ce ți-am făcut eu ca să mă umilești atâtă, ce?

— Dar eu, d-le doctor, dar eu, socotesc că, în casa d-tale, n'am fost decât profesorul harnic și cinstit, care v'am prețuit mult și mi-am căutat de datorie. N'aveți cred a vă plângere de mine.

— Da, da, ești zelos peste măsură, faci servicii și cari nu ți s'aș plătit și, dacă ai vreo pretenție, află că această d-nă Pino e și avută, are patru perechi de case, aici în Capitală, o vie la Dealul-Mare, un petec de moșie lângă Ploiești, bani, bijuterii, mobilele astea și portretul ăla famosul, mutră cu care d-sa seamănă, ba poate că e și viță de fanariot.

— Ajunge Mauriciu, ajunge, te rog, că mă scoți din răbdări și acuma nu sunt eu care să vreau să mai m'arunc pe fereastră, nu, ci tu vei săvârși această faptă. Eu, vreau să trăesc și voi trăi. Voi plecă în străinătate, voi fugi, voi...

— Trăește, draga mea, trăește, viitorul ți-e înainte, uite d-lui, altul și altul, sunt gata, te așteaptă cu brațele deschise. Tânără ești, deșteaptă, ce-ți pasă? Artistă, artistă desăvârșită, fără grije de nimic alt decât de menuete, balade, simfonii.. dragoste...

— Dragoste? Ai înebunit și pace.

Andrei își luă pălăria și se ridică să plece. Aurora, desgustată, supărată peste măsură și ne mai găsind, nici un cuvânt destul de crud ca să răspundă soțului său, se așeză la piano și mașinalicește începu să cânte: Marșul funebru din Eroica de Beethoven și să plângă cu lacrimi amare.

— Să fie de capul tău, strigă Pino.

— De ce zicești aşa, d-le Pino, suntești nedrept și aspru cu soția d-voastră care...

— Care e o descreirată, o nebună, nu ține nici la casa, nici la copiii ei, nici...

— Din contră. Eu, din câte știu, e plină de dragoste și de devotament. O vină poate are dânsa: nu știe să le probeze și d-v. să le apreciați îndestul, cum văd că faceți în acest moment și cu mine, care dacă nu v'ăș fi stimat, știu cum trebuia să vă răspund. Luați seama, d-le doctor, trăim în niște vremuri în cari nimeni nu voește să rabde umilințe; d-v. om cult, ați trecut limita și, la vîrstă asta, nu șade frumos să insultați lumea. Soția d-tale e soția d-tale, o femeie fără apărare, dar eu pot să-mi apăr cinstea mea.

— Ce spui? Viteazule, m'ameninti ai, după ce ești vinovat.

— Vinovat sunt doar că ţi-am scăpat-o dela moarte, când a voit să se arunce pe fereastră din cauza asprimei d-tale și c'am însoțit-o de două ori la biserică și acolo sper că...

— Acolo i-ai ținut discursuri, ai înebunit-o și d-ta, după ce ea este nebună de legat. Auzi, auzi, cum duce mortul la groapă; cu Marșul ăsta funebru m'a înebunit! Cu el o să s'aleagă... și cu d-ta, care văd c'o aperi, fără s'o cunoști; d'ăi cunoaște-o ce poamă e, nu știu zău, de i-ai mai luă apărarea.

— Greșeala e a d-v. În femeia dv. ați căutat doar proza și interesul vieței și dânsa e o femeie superioară.

— Dar d-ta ce crezi că o să cauți, tinere? După ce îți vei lua titlul, o să te faci un înfumurat, o să umbli cu nasul pe sus și o să te prețuești câteva milioane zestre. Of, afurisit piano, zise Pino, punând mâinele la urechi, apoi urmând, adaose: O să uiți Viforâta, târsânele părintești și o să vrei ghete de lac cu bizețuri și scârțăitori, valeți și automobil la scară. Astea, vezi, se țin cu bani, nu cu filozofii și cu talent de artistă, auzi artista, auzi, auzi calamitate, auzi!...

— Aud tot, aud marșul ce cântă d-na Rori și îmi place, dar nu înțeleg nimic și nici nemulțumirile dv. și aluziunile asta și insultele la adresa mea. Plec, dar să știți că m'ați împins, d-le doctor, p'un drum care nu cred că va fi în avantajul dv. Adio !...

VII

In fundul prăpastiei

Când plecă Andrei, Mauriciu se simți ușurat că a putut să se răzbune. Aprinzând țigara se așeză pe un scaun și începu serios să cugete la cele întâmplate. Ridicând capul, printre spiralele de fum, zări portretul posomorât al socru-

Iui său, care parcă din pervaz îi făcea mustrări aspre pentru nedreapta lui purtare. Se întoarse cu spatele, mai trase odată din țigără, apoi începu a se preumbla, cu pași largi, în lungul și în latul camerei.

Parfumul florilor de pe masă și dela geam parcă-l înăbușeau. Deschise fereastra și se uită în stradă. Ce mult era până jos! În minte îi veni minutul când soția sa voise să sără d'acolo și Andrei îi salvase viața. Ce s'ar fi întâmplat de murea? În ce răspundere mare ar fi intrat...

— Nebuna, nebuna, ce mă făceam eu văduv și cu trei copii pe cap? Dar starea, starea toată a ei, ar fi rămas copiilor și... nebuna... bine c'am scăpat. Bine, zise el și se îndreaptă spre camera Aurorei, apasă clanța, dar o găsi închisă, bătu ușor, însă ea îi răspunse că s'a culcat.

Toată noaptea el se răsuci în pat și nu putu să doarmă. Se găsea vinovat de purtarea lui și totuși altfel nu putea fi cu soția sa pe care o schimbase d'atâtea ori și dela ea cerea să fie cinstită.

Gelos era, gelos de Andrei, sau făcuse scena aceasta doar aşa ca să-și înjosească soția? Cine știe? La urma urmelor, ce probă avea? Nici una. În biserică schimbase câteva vorbe și atâtă tot. Ș'apoi dacă ea ar avea aşa gânduri, tocmai de *Frige linte* asta să i se prindă sufletul său poetic, artistic..

Artistic, da, soția mea e o artistă, eu, pentru arta ei, mai mult decât pentru avere am luat-o și.. nemernic ce sunt! Cer dela ea lucruri... adică ce cer nu înțeleg nici eu și după atâtă vreme, de când ne-am luat, nu știu nici măcar dacă o iubesc.

Se înțelege. Ocupat cum sunt de știința mea, de clienții mei, de grija existenței, cine s'a mai gândit la sufletul Aurorei? Si femeile, vezi, au partea lor de poezie. Nici una nu râvnește la cap gros și la pântece umflate, ca ale mele, ci,

toate mor după vorbe frumoase, ieșite din gurițe dulci. La mine ce să vadă soția mea? Un chel, un burtos, un ștîrb și un grosolan de parcă am crescut la Fefelei. Mă mir că nu m'a schimbat de mult, măcar d'ar fi suferit în urmă oricât, dar ar fi gustat și ea amorul c'un om de seama ei, politicos și dulce. Eu?.. Eu, își zise el, uitându-se în oglindă, sunt bun de dat pe ușă afară și tratat ca un lacheu; casa, starea, toate sunt ale ei și Aurora, încă e prea bună cu mine... Da, da, rabdă prea mult și fapta de ieri, aşa de crudă și resemnarea dânssei, îmi dau de gândit, mi se pare, presimt că stau în pragul unei grozave răsbunări. Ei ași, ce ar putea să-mi facă? Bună și iertătoare, am profitat mereu de răbdarea ei, acum... nu știu de ce mă tem. Imi bate inima parcă aș fi un licean.

Ciocăni iar la ușa soției sale și nu primi nici un răspuns, bătu mai tare și iarăși rămase fără nici un cuvânt al Aurorei. Se gândi s'o strige tare, dar cugetând la cecea ce o făcuse să sufere, trecu în odaia lui și o lăsa să doarmă liniștită.

Cine să închidă ochii după asemenea porniri nebune? Întinsă în patul ei, alb ca spuma și moale ca puful, Aurora se trântise îmbrăcată și așa se rostogolise și se cufundase în gânduri până la ziua.

Cu mâna pe inima sa, căuta să mai vadă dacă ea mai bătea pentru cineva din acea casă. În trei rânduri se dusese în odaia copiilor, aprinsese lumânarea și nă privise lung. Nici unul nu semăna cu ea, nici la chip, nici la caracter. Pe Șerban îi venea să-l scoale și să-l pedepsească pentru raportul ce-l dase lui Mauriciu, apoi se gândi că el nu strica nimic, ci dela creșterea așa dată de tatăl său, venea toată vina. Pe toți îi învăța să n'o asculte, să n'o respecte și să o îspitească mereu. Tot așa sfătuia și pe slugi, așa că zilnic trăia femeia ca în iad. Si Andrei, va fi și el ca toți. Nici un

bărbat nu merită nici un sacrificiu, își zicea ea și totușă comparându-l cu Maurciu, îl găsea bland, simpatic, îngăduitor, politicos.

Alunec, simt c'alunec, dar a cui e vina?

Ce rușine mare! Ce o fi zis bietul om de vina pe care i-o găsea Pino, aşa din senin, pe nevinovate. Bietul om! Pentru mine, nu el, dar oricine ar fi fost față la năbadăioasele porniri ale lui Maurciu, nu se putea să nu aibă milă de o ființă slabă și fără nici o protecție. Mama, mama și sora mea doar sunt vinovate. Presimțirile mele, vai, vai, toate se împlinesc acum. Sfârșitul o să încoroneze opera, eu numai pot să rabd, nu știu ce sunt capabilă să fac? În viața omului dictează doar împrejurările... Sunt împrejurări solemnne, o decizie trebuie să iau, de unde nu, cu omul acesta, voi ajunge la crimă.

Celălalt... doamne, doamne, nebună ce sunt! Andrei, poate nici nu visează de ceeace mă doare pe mine. Găsindu-mă în aşa situație mizerabilă, mi-a luat apărarea, tocmai cum trebuia să facă un om de onoare.

Om de onoare, cine știe și el ce poamă o fi?

Toți ca unul și unul ca toți!

Figura lui Andrei nu-mi spune nimic, cultura ce are enecomplectă, titlul și-l va luă în curând. Ar vrea să plece, după aceia, în streinătate, aşa spunea, însă n'are mijloace. Sărmanul! Nici nu știu cine e omul asta, însă de câte ori îl văd, îmi inspiră ceva care nu știu ce nume să-i dau, iubire? Nu. Ce să iubești într'un om fără căpătăi și de viață de jos că el? Milă da, mi-e milă ca de-un om care are oarecare cultură, vrea un sprijin ca să urmeze înainte cu învățătură și vrea să-și câștige viața prin muncă. Greu!...,

Fericie de el dacă o mai da lecții în vreo casă ca a noastră. Ce a văzut el la noi? Mă mir de ce mai vine. Poate chiar că nici n'o mai veni după cele ce a avut să îndure

din partea ursului ăsta nețesălat, care n'are pic de sentiment, nu mă iubește de fel. Gelozia? Il găsește aşa chiar din senin. Şi tocmai de cine? Aş fi făcut tot aşa cu oricine mi-ar fi ieşit înainte. Mânia îi cădea pe lemn şi pe pietre, c'aşa e omul ăsta. Acum l'am înțeles şi, orice ar face, sentinţa e dată: Moartă sunt pentru el. Marşul acela funebru de ieri a fost pentru noi. Căsătoria noastră este sfărâmată. Urăsc pe toţi din casa asta. Sunt un monstru? Se poate, dar aşa sunt. Nu ştiu împrejurările şi soarta ce îmi rezervă, însă simt că ele se precipită. Ce zic eu, mă precipită, sunt parcă deja aruncată în prăpastie, în besnă, nu mai văd nimic, nu mai ţin eleg nimic. Din adâncimile acestei prăpăstii, cum voi mai ieşi?.. Văd un chip: *Belzebut!* A, uitaţi-vă, seamănă cu Andrei. D-zeule ce minune mi-arăti tu? Oare Bădină va fi salvatorul meu? Oare din această vedenie să înțeleg că cine mă scapă acum, mă va chinui şi mai rău, târându-mă într'un nou infern! Aurora se 'ntoarse spre icoană şi zise: Spune-mi, Doamne, la ce săl mă aştept? Spune Tu.

VIII

Sfaturile lui Tudorică

Ajuns acasă, Andrei, în mansarda lui din strada Zebrului, începu a se trudi c'a avut atâta răbdare. Trebuia să pună mâna pe un scaun şi să dea, să crape capul unui om care-l acuza pe nedrept. Sărmana femee, în ce iad trăeste. Dar eu n'aş face oare tot ca dânsul? Mă întreb acum: Uniformitatea vieţii conjugale n'aduce plăcileală? Oare bănuiala nu e mai rea şi ca fapta? Otelo nu ucide pe Desdemona numai pentru c'o bănuieşte? Cine mă puse să vorbesc atâta cu d-na Pino, în biserică, cine? Şi oare ce i-am spus, ce? Nici

nu mai mi-aduc bine aminte. Știu că am primit-o lung și mi-a părut distinsă și frumoasă. Mai știu că i-am spus că viața nu e peste tot ca în casa lor și că de ea depinde să și-o schimbe, dacă vrea. Firește, divorțul e o instituție admirabilă, cum am înțeles, însă, până acum, ea la asta nu s'a gândit.

In ceasurile de supărare, parcă ești tulnic, uite și eu, în aceste minute, parcă aiurez. În sfârșit, ce sunt vinovat de toate acestea? Ce mă privește pe mine traiul lor? Alexe ăla, ce intrigant, cine știe dacă și slugile nu au umplut capul doctorului cu minciuni. Cazul lor e de studiat. Cum, ei cum? N'ao iubește și-i face scene de gelozie. Câtă prefăcătorie în lumea asta! Pentru dânsa, până acum, nici eu nu simteam nimic, dar de ieri încocace parcă-i sunt dator ceva. Suferintele îndurante pe nedrept mi-au înmuiat inima. Cu toată deosebirea de vârstă, dar mie mi se pare că, d'ăși avea o femeie ca asta, n'ăși amărâ-o atâtă. Ei aș, vorbe, fiare, toți suntem fiare, când suntem la largul nostru și femeile n'au nici o apărare. Sunt un strein, până acum, pentru Rori, dar de nu eram acolo, sarcasmul lui Pino, cine știe dacă nu degeneră în violențe. O bate, sărmana, știu c'o bate și ea rabdă și tace pentru copii. Răbdarea ei însă va avea o margine, un sfârșit. Acuma, că știu că ea are mijloace de traiu suficiente o să sfătuiesc să se curețe de monstrul ăsta cât de curând. Așa, asta va fi răsbunarea mea. Ce mi-a făcut eri! Și-am tăcut. Ce puteam să fac? Să mă lupt c'un isteric, c'un nebun, căruia i s'a năzărit în minte o alucinație, o nebunie? Bănuiala lui, însă văd că se infiripează. În inima mea simt ceva pentru nenorocita asta de Rori, ceva ce n'am simțit încă până acum. De câte ori am venit față cu dânsul, aveam doar sentiment de respect, acum am o milă, o... ce o fi, că nici eu nu știu. Psihologia, ce am învățat, tace ca și conștiința mea. Sărăcia cu care mă lupt, până să ajung să fi și eu om în lume,

m'a obosit. Lecțiile acestea sunt corvezi. Meditator, ce sunt eu până acum, ce altceva decât un student? Nenorocit descul. Ce bine făceam de rămâneam la coarnele plugului. Plugar, cum a fost tata și poate nici el nu era criminal, de-a fi avut pe cineva de seamă lângă dânsul să-l îmbuneze, să-l sfătuască. Acum, ce e de mine, mă tărăsc ca s'ajung, dar grosolania și stângăcia, omului de jos, se cunoaște, oricât de sus s'ar cocoța. Eri am stat ca un nerod de m'a insultat docto-rul și eu nu știam ce să-i răspund; de-aș fi fost om de lume, cavaler, îl provocam la duel. De aveam stare, îi luam din mâna ființă pe care o chinuește și-i ziceam: „Aide, vino, tră-ește la mine, fii fericită!“ Doamne, câtă umilință e pe omul sărac! Mansarda asta mă strânge de gât, la ei mă duc nu numai ca să-mi câștig zilele, dar ca să și respir. Ei se ceartă și se hulesc, în loc să profite larg de viața asta, care trece iute ca fulgerul. Eu voiu lucra, voiu agonisi tot ce voiu putea, dar cu un scop: scopul de-a ajunge și de-a trăi bine... Să trăesc bine, dar cu cine și cum? Ce mult mai va până să am și eu al meu! Aurora, are, și, cum am înțeles, are mult.

Bine !...

Scoase din sertarul mesei o fotografie a ei pe care o luase din mâinile copiilor și-o puse alături de-a lui pe care o făcuse acum de Paști, ca s'o trimeată mamei sale acasă și se uită lung la ele.

Perechea n'ar fi tocmai nepotrivită! Ce păcat că n'a avut bani, s'ar fi dus la Viforâta și-acolo la cramă, sub cear-dac, ar fi arătat pozele astea maică-sei. Ea, care e femeie deșteaptă, ar fi văzut mai bine ca mine, ar fi ales... Ce s'a-leagă? Nebun ce sunt! Ce comedii îmi trec acuma prin min-te! O mesalianță pentru un scop... Ce, nu s'au mai văzut dalde astea?

Veni la dânsul prietenul Tudorică și-l găsi cu fotografiile în mâna. Le arătă lui, fără a-i șopti un cuvânt: Acesta Iuându-le, zise:

— Aleasa ta, Andrei? Simpatică femeie.

— Nu, dar, cum d'o găsiși simpatică, cum cunoscuși asta din fotografie, cum? Și nu te-ai înșelat, e chiar aşa.

— Păi nu știi că ochiul meu nu mă înșeală? Sunt curios, e vr'un neam, vre-o rudă, vre-o nouă prietenă?

— Bine înțeles, cine alta să-ti dea aşa ceva? Azi fotografiiile costă scump.

— Bravo, prietene, stai bine, văd după îmbrăcăminte că e chiabură, are ceva lei? Te procopește, să nu te inspiră zadarnic, să-i faci madrigale. Azi viața e scumpă, ca s'o trăești trebuesc mijloace.

— Ce interesat ești, amice. Femeia asta e o nenorocită, are avere și trăește cu bărbatul său ca pisica și cu câinele. Rău de tot, sunt în pragul divorțului. Ei, se ceartă toată ziua. Ea e cum vezi, avută, muzicantă, frumoasă.

— Ce mai stai? Divortează-o și ia-o tu, altfel, cum crezi c' o s'ajungi unde gândești? Cu ceia ce ai tu d'acasă, slab tot nimic, amice.

— D'acasă? Biată mama, ea așteaptă dela mine.

— Tu, frate, îmi dai o idee... Adică s'ar putea?.. Eu, ea? Se potrivește, ne potrivim? Ia mai uită-te, uită-te bine și spune-mi, vorbește frate-meu, vorbește, ca să știi ce este defăcut, ce măsuri să iau?

— Ascultă-mă, Andrei, tu o iubești?

— Ce s'o iubesc, dragă? Dau doar lecții la copiii lor.

— Are și copii?

— Are, vezi bine, că are, trei copii.

— Ei, atunci se schimbă chestia, e mai greu să te angajați cu atâta bagaj, altfel era ușor, divorțul, Parisul, titlul de doctor și tu sus, sus de tot, om de seamă.

— Pe soțul și pe copiii ei, nu-i iubește; sper că lesne s'ar despărți de toți. Artistă, frate, ce vrei, îi place largul lumii. Ii...

— Ce spui, aşa de usoară e? Ia să mă uit la poză,

— Eu ghicesc tot din ea. Sunt psicholog. Uită-te dragă, te uită și spune-mi, sfătușește-mă și voi urma calea ce-mi însemnezi.

— Eh, pe cuconita asta, o cunosc; da, da, știu, că eu i-am făcut separația de patrimoniu. Calea e simplă, are bani, desparte-o și-o ia, ce mai aștepți? Vremea trece, și fără bani, în lumea asta de irozi, de parveniți, nu pot ajunge nimic. Capacitățile se măsoară nu după un creer șlefuit, ci după pungă groasă; amice, grăbește-te, ascultă-mă. Eu aș luă de soție și pe bunica, de-ași avea ocazie. Haine sunt astea pe noi, camere sunt văgăunele negre unde ședem, ca să citim filosofii lui Kant și ale lui Schopenhauer? Filosofii făcute ca să se aplice pe spinarea altora! Dela masă cu gândul ocolești pământul, dar dacă n'ai leușori, nici în tramvai nu te primește. La lucru, băete!

— Așa-e, ai mare dreptate.

— La lucru și să mă blestem pe mine. Inebunește-o cu curtea și cu dragostea, desparte-o și, cu zestrea ei, sbughește-o la Paris și, să-mi scrii, iată programul tău, ascultă-mă, eu sunt om practic, știi.

— Tu, ce faci?

— În curând ai să auzi de mine? Mă procopsesc rău, auzi? Am planuri mari și eu, ascultă amice.

IX

In Parcul Carol

După ce plecă Tudorică, prietenul lui Andrei și, în mansarda lui, rămase singur, mii de gânduri îi trecură prin creer. Sfaturile acestuia începura a-l munci. Nu dormi toată noaptea, iar a doua zi se scula de cum se iviră zorile și se îm-

brăcă zorit parcă ar fi avut o oră fixată pentru o întâlnire; coborî iute scara, rătăci pe căile singurate ale orașului, apoi se pomeni intrat în parcul Carol. Adia ușor vântul și plutele, cu foile lor argintii, cari se băteau de ramuri, făceau o duioasă simfonie. Un minut i se păru că aude iar clapele pianului, că ieșe iar de sub degetele Aurorei, eternul *Mars funebru* din Eroica de Beethoven. Și era primăvara, fluturașii se deșteptau din caliciile trandafirilor. Mișcați acum de ei, pe tulpinele lor, se legănau ca mândrele crăese, cari mergeau sfioase la altare. Cărăbușii intonau imnul duioasei primăveri. Berzele și pescărușii stau veghetori în marginea lacului, ca pescarii Deltei Dunării. Brotăceii fugeau din fața lor și se ascundeau sub tufele de trestii, ori săreau prin grădină, printre florile de cimbru, români și scânteioare. Acum peștișorii, încârduiți ca regimentele de roșiori, se vârau sub papurile și sub algele dintre lespezile, cari cercuiau lacul azuriu ce părea una cu cerul, cer asternut acum peste mugurii deschiși ai copacilor, întorsi în spre soare-răsare și, dătători de mirosmele îmbălsămatoare ale fermecătoarei firi. Se uita Andrei la rândunelele cari, sburând pestelacuri, prindeaou, în cioculetele lor, tinerele lăcuste și gingașii cărăbuși, fluturașii, abia ești din criscalidele lor, musculitele ce se roteau și fâlfâiau ca zăbranice prin aerul îmbălsămat de miroslul liliacului și al zambilelor. Peste pietre se lăsau șopârlele și la piece adiere de zefir, la piece fâșait de frunză, fugeau alunecând peste lespezi și pierzându-se sub stufuri de albaspine, de ismă și de mălini îmbobociți.

Mergea Andrei fără să știe unde se duce; căzuse pe gânduri, fără să poată fi în stare să le fixe asupra cuiva. Ca un roiu de albine i se învârteau, în creer, gândurile și însburau mereu îndreptându-se toate asupra reginei: Aurora, Rori, regina sufletului, matca miraculoasă dela care aştepta fagurele de miere, dulceața care îi va potoli și învioră.

sufletul lui amărât. Se sui sus și s'așeză pe banca din fața muzeului Istoric. Aci începu să cugete la toată arta din trecut, la toată strădania oamenilor dă strâng comori în lumea aceasta, în care noi avem viața efemeridelor, viața grăuntelui de praf înălțat o clipă în aer, prăvălit iar la pământ, transformat într'o buruiană, într'un șarpe sau într'o veninoasă năpârcă. Se uita când la palatul acestei expoziții, când la Eroul Necunoscut și își zicea în sine:

Ce vor fi însemnând atâtea coloane, atâtea zidiri externe, atâtea cugete aprinse, atâtea speranțe văne, atâtea minciuni convenționale, cari împing pe om la atâta desgust, la atâtea nesocotite fapte, la atâtea fioroase crime? Toți suntem niște tirani, întâi cu noi însăși-ne, apoi cu aproapele noștri. Si suntem creștini, am jurat credință Mielușelului lui Dumnezeu și tot noi îl sugrumăm ca niște nerozi.

Ce sfaturi îmi dete și prietenul meu!... Tudorică mă 'ndeamnă să fac și eu aceea ce aflu că a făcut el; eu, la rângul meu, voiu îndemna pe altul și aşa cangrena se lătește, se 'ntinde în omenirea aceasta putredă, neomenoasă, barbară, mizerabilă!

Mizerabilă, da, toți suntem niște mizerabili, repetă în gând Andrei și totuși el se credea mai bun ca alții, își punea întrebarea, dacă planul său nu e greșit, dacă va isbuti, dacă va fi sprijinit și de Rori.

Ce-ar fi să vină aici Aurora? I-am spus eri că e așa de frumos în acest parc minunat. Pe unde va fi ea acumă? În această splendidă dimineață poate că se află în brațele lui Pino. Doar me alăturea de el. Ce grozăvie!

O rază de soare i se propti pe față, clipi des, închise ochii, pe obraz îi alunecă o lacrămă. Când se trezi, dinaintea lui, văzu pe Rori, care stătu o clipă nemîșcată, apoi scoțând bătista îi șterse față și îi zise:

— Nu plângă, că sunt aici cu d-ta, singurul om care mi-a luat apărarea.

— De unde vii? Cine ţi-a spus că sunt aicea, cine, Rori, Rori?...

— Dumnezeu, el mi-a îndreptat pașii azi, când inima mea e sdrobită, amorul propriu 'mi e călcat în picioare de soțul meu, care, în fața copiilor mei, m'a insultat ca pe cea din urmă femee, când sunt nevinovată. În acel minut, mi-ai apărut înainte. Știam, fiindcă mi-ai spus, căicea vii din mineștele și-am alergat, te-am căutat prin tot parcul și acum iată-mă că sunt alătura de d-ta, fă ce vrei din mine. Andrei, Andrei, sunt o nenorocită, o învinsă a soartei, da, da, sunt gata a fugi, a merge până la capătul lumiei. Merg... cu oricine mă va înțelege, mă va scăpă, mă va luă din casa lui Pino, zise Rori, încercând de plâns și punând capul pe umerii lui Andrei.

— Liniștește-te, scumpă Rori, lasă-mă să te numesc așa, aibi încredere în mine, eu te voi face fericită, dacă m'ascultă. Pe pământul acesta, unde amândoi am suferit atâtă, căci știi că eu te iubesc de mult; iar dacă n'ai știut, lacrăurile mele, șterse acum de mânușița ta aici, în singurătatea aceasta, unde firea s'a deșteptat și totul, în ea, cântă imnuri de iubire, ți-ai spus-o: Taina sufletului meu, ai descoperit-o tu. Și cine altă are drepturi de stăpânire vecinică asupra lui? A!... Scumpă arătare, scumpă primăvara a vieței mele, te voiu iubi, te voiu iubi cu toată căldura tinereței, voiu fi sclavul tău și prosternându-mă la picioarele tale, mă voiu încchina la tine, ca unei zeițe din povesti. Mândra mea, draga mea iubită, așa vei fi, îți jur pe tatărâna tatălui meu, pe viața mamei mele, cătăta mai am pe lume, că te voiu adora ca pe o sfântă, căci tu, tu iubită mea, ai descoperit mai de demult aceia ce mi-ai destăinuit azi cu o sinceritate de copil. Copila mea, tovarășa zilelor mele dulci și luminoase, stea a vie-

ții mele, călăuză, care mă va conduce în câmpiiile Elisee, mă va umple de farmec și de 'ncântare. Ești gata da, da, înțeleg și prețuiesc sacrificiul ce voești a face: Vei lăsă pentru mine soțul, copiii, iar bunurile, averea ta o vei da toată, fără să cugeți că risipa o faci pentru fericirea noastră..

— Fericirea, fericirea, da, fericirea noastră, dar ea va veni târziu, va veni când vom fi istoviți de puteri și de suferințe. Separația, divorțul...

— Nu avea grija de nimic, iei tot, pleci d'acasă, eu sfârșesc ultimul examen, iau licența în drept, plecăm la Paris pentru a-mi lua doctoratul, ne întoarcem și până atunci, ne-suferitul tău soț, se descurcă singur. Averea ta, care e parafernală, el de ea nu se poate atinge, aceia e a ta, dispu cum vrei. Draga mea, dragă, cât te iubesc!...

— Să plecăm, să plecăm, dragă Andrei, și cât mai curând, să luăm drumul spre Paris. A Paris, Paris, de câte ori te-am visat. Cine să credă în atâtă fericire?...

— Eu, noi, scumpă Rori, zise Andrei, sărutând-o cu patimă și îndreptându-se cu ea spre cărăriile luminoase, acoperite în Parcul Carol, cu nisipul sclipitor ca de argint pe care alunecau sfioase șopârlele.

X

Altarul de sacrificiu

Când se despărțiră ei, era aproape seară. Andrei își freca mâinele și săria ca un copil; de bucurie nu-l mai încăpea locul. Fără nici o greutate cucerise sufletul unei femei, ajunsese la planul pe care și-l făurise în cap, doar pentru îmbunătățirea soartei sale, dar inima lui nu și-o cerce-

tase; orbește urmase programul întocmit — la iuțeală — de Tudorică.

Bobii, îi eșiră bine, altfel cari ar fi fost mijloacele lui? Cum ar fi putut el să ajungă să facă doctoratul la Paris? Ușurința Rorei, îi convenea de minune. El ce era vinovat? I se urâse femeei cu casa, cu bărbatul și cu copiii, îl găsise pe el omul pentru care să facă ea sacrificii și atunci... O, Paris, Paris, oraș de viată, cât vei fi tu de frumos și de seducător în zile de primăvară? Uite, cu Rori acolo, eu poate voi simți mai puternic fiorul dragostei. Aici, în această întunecoasă mansardă, mi s'a dat toată mie, dar parcă nu simtea nimic. În brațele mele parcă aveam un sloi de ghiață, gândeală el, când auzi ciocâlnind la ușă.

— Intră iubito, zise dânsul, crezând că e Anișoara, amica lui, modista de la etajul al patrulea cu care el întreținea legături de aproape un an. Ii da tot ce câștiga și îi era aşa de dragă. Frăgezimea ei, tinerețea, nu le uitase Andrei, niciodată în minutele în care posedase pe Aurora, care tremura înaintea lui, ca înaintea unui altar de sacrificii.

— Intră, îngerașul meu blond, mai strigă Andrei, dar ușa deschizându-se, în pervazul ei, apărut Tudorică, care auzind invitația lui, zise:

— Bravo strengarule, bravo, te-am prins, pierzi vremea, pierde-o; cu săracia de Anișoara, nu faci ceea ce îți-am spus, o să te căești amar. *Bate fierul până e cald*, jumulește gâsca, până ce nu sboară.

— N'ai teamă, prietene, n'ai teamă, îți-am ascultat sfatul. Chiar azi, am pus în practică ceeace m'ai învățat. Și merge, merge strună.

— Ce spui? Sunt curios să aflu, cum s'a întâmplat. Cum ai învins greutatea, spune cum, când? Unde?

— Iacă azi, m'am întâlnit cu Rori în parcul Carol, unde știa că-mi trec diminețele, chiar dânsa mi-a făcut propunerea, a consimțit să vină aici în cuibul ăsta sărăcăcios ca de pitigoi, să mi se dea toată, toată! Auzi? O, slăbiciune femeiască, slăbiciune ... pe tine se clădesc iluziile!...

— Ce spui, aşa a fost?

— Chiar aşa, cum te văd și cum mă vezi.

— Bine, bine, dar îți spun drept, mie nu-mi plac femeile luate aşa fără luptă, fără puțină stăruință, fără obstacole, fără...

— Fără nici o simțire... Nimic. Corpul ei, deși alb ca spuma mării, gura ei rumenă, ca trandafirul, vorbele fără sir, zise în momentele cele mai frumoase, când speram să m'aprindă, să-mi învioreze simțirea, m'au lăsat de ghiață. Rece, m'au lăsat, sloi; de sosea Anişoara, acum făcea să tresără în mine viață, tinerețe... Fata aceea e altceva, frate, altceva, da!...

— Aşa e, dar ce faci doar cu atâtă?

— Atâtă? Un minut de căldură, de simțire sufletească prețuește...

— Prețuește da, dar cu ea nu se merge la Paris, nu se ia doctoratul, cum vrei tu, nu...

— Știu, știu, nu se poate cu toate. Anişoara e Tânără la corp și la suflet, simte, simte mult, pe câtă vreme Rori e uzată, e bătrână la corp și la suflet... trei copii, bărbat... Of, s'a uzat, ce vrei?

— Inchide ochii și taci. Parisul e plin de Anişoare. Fă-ți treburile, ascultă-mă, altfel vei muri prost, camarade. Cum știu că avereia e a ei, să ia tot, să lase la păcatele pe morocănosul de bărbatu-său, el să dea divorț pentru părăsire de domiciliu. Chiar eu îi fac, pentru tine, binele ăsta,

apoi s'o sbughiți în vestita capitală a arivismului, aş putea zice a victoriei și acolo : Trai neneaco!... Iți fac eu întreg programul de viață, n'avea grija, nici tu n'ai să te rătăcești. Cât o ține, o ține, apoi o lași pe Rori, când vei fi cu titluri mari, iei fată de seama ta. Eu, cum socotești c'am făcut? Deosebirea e că doar eu am păcălit o baborniță frantuzaică și tu ai să păcălești una româncă.

Lume !

— Ei, Rori nu e tocmai aşa cum zici.

— Ei, nu e acum, dar în curând are să se facă; divorțul, dorul de copii, starea tocată cu dalde tine... Pe femei nu știi ce iute le îmbătrânește grija și ea o să aibă destule pe cap și peste toate și dorința ca tu să te procopsești și să faci casă cu ea, dacă vei mai face...

— Ei, de ce să nu fac, sărmâna, pentru mine..

— Știu pentru tine va lăsa tot, va jertfi tot, dar noi bărbății tocmai de iubire și de sacrificii ne săturăm mai mult. Cu cât o femeie ne e mai devotată, cu atât o înșelăm mai des. Iubirea lor adâncă ne cade pe inimă ca o cataplasma ; cu cât alta ne dă mai multe fuioare de tors și ne amărăște, cu atât alergăm după, ea, ca după umbra noastră. Capriciul nostru, cine-l mai înțelege ?

— Eu, să-ti spun drept, parcă sunt sătul de pe acumă... Doamne, de ce n'are mai multe parale Anișoara? Uite, cu ea m'aș duce până la marginile lumii și nu mi s'ar urî, dar cu Rori, nu știu zău de-aș avea atâta răbdare. Azi, doar am avut-o colea sub acest nenorocit acoperământ al meu și în loc să fiu încântat, mi se pare că sunt a doua zi după un chef la care am mâncat numai păstramă și am băut numai niște vin... poșircă, acră și trezită.

— Taci, urmează înainte cu sacrificiul, numai aşa poți ajunge și tu om mare, mulțumește-te că ți-a ieșit înainte

Rori, Bădină, Anișoara
În aceiași zi.

acest chilipir, profită cât poți și aibi răbdare. Gândești că ea, dacă e, cum zici, femeie deșteaptă, n'o să se trezească, n'o să înțeleagă prăpastia în care s'a aruncat?

— Revoltatele, plinele de aspirațiuni, sunt victime. A cui e vina, dacă ele nu se mulțumesc în cuibul lor?... Să plătească cu pielea cele cari nu înțeleg că lumea toată e la fel. Bărbații? Fluturi, cari sbor din floare, în floare, nici unuia nu-i place să doarmă mereu în aceleași calicii, sub aceleași petale. De ce nu iau pildă dela pasări? E vreun cocos care să nu sară gardul? E vre-un bărbat constant pe lumea asta?

— Dar ele?... Este vre-una care să nu fie anostă, uniformă și plicticoasă?..

— Că bine zisești, Andrei dragă, și încă tu nu le cunoști bine, că tu n'ai avut nici timp, nici bani ca mine. Să-ți spun eu cât sunt de naive, de mărginite și de încrezătoare. Pentru ele tot ce sboară se mănâncă, de aceia și cad atât de lesne.

— Păi, nu vezi pe Rori. Ce-a văzut ea la mine?

— Cum, ce-a văzut? Cultură, tinerețea, dragostea pe care n'a văzut-o la Pino, zise Teodor, ridicându-se ca să plece.

— Păcatele ei, păcate. I s'a urât cu binele, adaose Andrei, care apoi, după ce plecă Tudorică, întinzându-se în pat, aprinse o țigără...

XI

In aceiași zi

Rori se întoarse acasă, unde copiii adormiseră nemâncăți, iar Pino stă în cancelarie să o aștepta, furios pe ea, pentru atâta întârziere.

— Unde ai umblat toată ziua, deșuchiato, haimana, acuma se vine? Ce este casa mea, hotel? Spune, unde ai fost, unde, că acuma te sugrum. Uite, ti s'a dus sulimanul de pe obraz și roșul de pe buze, părul îți stă bățos și încâlcit, ca la o cătea; acum se vine, acum și în halul astă îmi vii, zise Pino și începu a-i căra la pumni în spate, la palme peste obraz. Aurora țipa ca din gură de șarpe și nu răspundea nici un cuvânt. Copiii, deșteptându-se, se așezară între ei de îi despărțiră. Scenele de violență repetându-se d'aci înainte mereu, ei se învățaseră cu ele și dreptatea nu știau micuții cui s'o dea.

— Amândoi sunt vinovați, ziceau ei și plângneau de aceste lucruri petrecute între părinții lor.

— Slugile trăesc mai bine ca ei, uite Alexe și Sabina, nu se sfădesc nici odată, ea îi calcă și îi scobește cămășile, el îi aduce din târg cofeturi, cozonaci și alva de ne dă și nouă, ea îl ascultă și îl mângâie când el e supărat.

Auzind tipetele și bușelile în casă, nu cutezară să intre, dar Pino deschise ușa și tipă tare: uitați-vă la deșuchiata și la haimanaua asta, sotie, mamă este ea, cu grija casei și a copiilor, ori o desmetică pe care o țin degeaba la ușa mea? Dar până când, până când tu să trăești mereu în nouri și eu să alerg, ca un câine, ca să vă țin pe toți?

Inebunesc, casă e asta?

Și copiii, toti semănă cu tine, toți nu s'apucă de nimic, li-e urâtă cartea și stau doar de haimanalăcuri, fug dela școală, întocmai ca tine. Fugi d'acasă. Unde te duci, nemernico, unde, zise Pino, repezindu-se iar către Aurora, cu pumnii înclestați, gata să dea și s'o sfărâme. Slugile deteră fuga între ei și îi despărțiră, iar Rori, scăpând, se duse în balcon, plânse, apoi intră repede în camera ei, închise ușile și trântindu-se în pat, adormi în suspine, ne mai gândind nici la cele întâmplate, nici la cele ce mai i se pregătea să

îndure de aci înapoi, în noul program ce-și alcătuise spre a ajunge, vai, la adevărata fericire !

La ușa lui Andrei bătu Anișoara, pe care el o aștepta că pe-un cireș copț.

In acea zi, modista, căstigase câteva sute de lei dela riște doamne venite din provincie și recomandate ei de către proprietăreasă. Toți îi cheltuise ca să aducă o cină bună iubitului său la care venea, ori de căteori putea, cu brațele încărcate și el, în schimb, nu-i dădea decât îmbrățișeri și uneori îi arunca vorbe grele de pleca fata, dela el, cu lacramile pe obraz.

Natura rătanilor, ori cât de sus ajunși, nu se schimbă. Anișoara știa aceasta și tot ținea la Andrei. Pentru întâia oară el gândise la ea cu oarecare slăbiciune. Prin comparație înțelesese că față de dânsa era vinovat. Pentru întâia oară o primi cu brațele larg deschise și cu surâsul pe buze.

Anișoara desfăcu repede pachetul, scoase din el toate bunătățile, sticla cu vin, cutia de tutun, până și chibriturile și o cravată modernă de mătăsică, împletită de ea, seara la lampă, când n'avea de lucru.

Andrei, o luă în brațe, o sărută de nenumărate ori, și mulțumi, apoi așezându-se pe canapea o sui pe genunchi, o jucă și îi cântă:

*Spus-am lumii, i-am tot spus
Că cu ochii m'ai supus;
Spun și astăzi tutulor,
Că sunt vecinic robul lor
Și întrânișii când privesc,
Fericit eu mă simțesc.*

De multă vreme Anișoara nu-l mai văzuse pe Bădină așa de vesel și de drăgătos. Mirarea ei era cu atât mai mare,

cu cât știă că, în ajun, o gonise cu vorbe aspre și îi spusesese să nu mai calce în casa lui.

Varietatea timpului schimbător la echinopțiul de primăvară și de toamnă, e nimic alături de schimbările bărbăților. Abia acum Anișoara începuse a se deprinde cu nerii lui Andrei, dela care nu cerea alt nimic, decât o prietenie dreaptă și sinceră, tot așa cum o avea dânsa pentru Bădină, dar — de multe ori — plecase de la el plângând și arare îl găsise în bună dispoziție ca acum, când o sălta pe genuchi șoptindu-i la urechi și sărutând-o:

*Ochii tăi? Speranță 'nseamnă,
Ei la dragoste mă 'ndeamnă.*

Fericită, Anișoara, umbla prin odae ca o păsărică. Întinse un șervețel, se așezară la masă, destupară sticla cu vin, mâncără, băură, cântară și noaptea sosind, sub aripele ei, ascunse taina iubirii sincere, șoaptele parfumate, rostite de cei doi îndrăgostiți, în mansarda întunecoasă din strada Zebrului.

Aurora, deșteptându-se a doua zi, și aflând că doctorul nu era acasă, se ridică din pat, alergă iute la piano, îl deschise și ca împinsă de o forță superioară nevăzută, începu iar să cânte: *Marșul funebru*, marșul prevestitor de zilele negre ce așteptau de-acum înainte pe nenorocita femeie.

De-ar prevedea omul primejdia căcă o săptămână, căcă zi, căcă un ceas, căcă un minut înainte, poate ar ști să se ferească să întâmpine mai pregătit soarta, dar toți mergem orbi înaintea ei și ea în prăpastie ne aruncă cu cea mai adâncă nepăsare, la rând pe toți, fără deosebire de vîrstă, ori de clasă socială. Rege ori sclav, Tânăr ori bătrân, nu-i pasă, nu vrea să știe de nimic, la ea nimeni n'are nici un hatâr. Rorei, d'odata, îi încremeniră degetele, lăsă pianul, alergă în camera copiilor, unde dând de aer înăbușitor, deschise fe-

reastră, privi lung peste orașul întunecos și adormit, aprinse electrică, se uită la copiii săi adormiți; acum dânsii îi părură niște streini, apoi merseră în odaia ei, deschise scriușuri și dulapuri și începu să strângă, s'așeze în greamantane rufăria, hainele, bijuteriile, dantelele, blănurile ei scumpe și să se pregătească pe furiș de plecare. D'ar fi fost gata, ar fi plecat chiar atunci, s'ar fi ascuns în mansarda fermecată de la mahalaua dracului, din strada Zebrului, ar fi sbrurat la Andrei și, în brațele lui, ar fi găsit fericirea!..

Peste ce lucruri minunate ar fi dat, tocmai atunci!.. Ar fi auzit pe Bădină cum cânta Anișoarei:

*Ochii tăi speranță 'nseamnă,
Ei la dragosteă mă 'ndeamnă.*

Ar fi luat parte la tabloul desfășurat tot în acea zi de Andrei, în același cadru, dar cu altă femee...

Așa e mersul lumei.

Partea II

XII

In Cartierul Latin

Cei doi fugari se așezară în micul hotel Henri IV din Cartierul Latin. Peripețiile prin cari trecuseră, până să se vadă ajunși la Paris, erau grozave, triste, de nedescris. Rori luase tot ce era al ei, cum și banii depuși la bănci, lăsase acasă pe masă o scrisoare scurtă, în care spunea că ne mai putând suferi violențele și insultele soțului, neascultarea copiilor, nesupunerea servitorilor, pleacă în lume, spre a-și găsi fericierea.

Și o și găsise, chiar pe drum, după atâtea jertfe făcute, Andrei, de nenumărate ori, își dase în petec, dar cugetând la scop se domolea, prefăcându-se cât mai des și făcând pe încântatul, pe răpitul de inteligență, de cultură, de tinerețea și de frăgezimea Aurorei. Vai, sărmana... Trecută de 35 de ani, învinsă de atâtea necazuri îndurăte, dureri cari îi tăiaseră adânc fața, i-o brăzdaseră cu sbârcituri pe cari căuta să le desființeze, în fiecare seară cu creme alese și cu magazii, totuși, pe zi ce mergea, ele lăsau urme mai grave, mai adânci. În orbirea ei era încântată, se credea iubită de Bă-

dină. Casa și copiii ei mai trăiau în gândurile sale abia ca un răsunet de clopot doigt ascultat prin ruinătele biserici din tara noastră.

Iubirea ei pentru Andrei era o patimă grea, care s'așternuse pe sufletul său ca o cangrenă. Deși cunoștea Parisul bine, că fusese în mai multe rânduri și ca fată și ca măritată cu Pino, totuși acum i se părea o feerie, frumos ca un paradis. Sburdalnică, veselă ca o copilă, zilnic îl vizita inițial pe Andrei în tot ceeaace era mai înalțător și mai demn de văzut, dar el părea vecinic preocupat, ca omul al cărui cap era bătut de alte gânduri. Vorbea mereu răstătit și cu două înțelesuri: făcea aluzii grosolane și brutale, la femeile care cădeau în patima iubirei, cari întindeau curse camenilor tineri. Cu nimic nu era mulțumit, preț nu punea pe nici un sacrificiu. Afără de jertfele bănești, Rori, îi era de ajutor la tot învățământul. Cunoscând mai multe limbi, îi explica, îi traducea, îi da înțelesul științelor de cari avea nevoie pentru luarea, cât mai repede, a titlului ales, căci doar pentru aceasta venise în vestita capitală a Franței.

La dreptul vorbind, aici Andrei nu se împăca nici cu obiceiurile, nici cu vuful marelui oraș, nici cu traiul în comun și continuu cu Aurora. Nu știu ce ar fi dat ca să se vadă iar în chiliuța lui dela București, să se sfătuască în gânduri cu el însuși. Prietenul Tudorică, îi lipsea ca o mâna dreaptă. Dar Anișoara? La ea când se gândeau și da cu ochii de Rori i se punea pe față o perdea neagră. Mâncarea pe care o mâncă la toate Duvalurile *) îi stricase stomahul. Ce ar fi dat pentru ca să poată avea un borș de vițel, o porcie de sarmale, o fleică și niște mititei la grătar?

Imprejurimile Parisului, atât de poetice și de încântătoare, atât de măestrii descrise de Georges Ohnet, de Paul Bourget, de Emile Zola, cari îi aprinseseră mintea, îi inflă-

*) La Paris sunt o mulțime de restaurante cu numele Duval,

căraseră sufletul, pe când era student în țara sa, îl lăsară aici foarte rece. Muzeele, teatrele, îl plăcțiseau. Nu mai voia să vadă și să audă nimic. Rori, își da toate ostenelile să-l învioreze și să-l cultive și lui îi era dor de Viforâta, de vișinele turcești, de cireșele pietroase din grădina lui d'acasă.

Toate or fi coapte acum, pomii or sta ciucure și merele de Sânpietru, or fi date în pârguit. Ce o fi fost la mănăstire la Viforâta, în ziua de Rusalii? Dar la hora mândră din Aninoasa, gândeau Andrei mohorât și plăcțisit peste fire.

In mijlocul Parisului, îl prinsese un dor de freamătuș aninilor din valea Ialomiței, de șueratul mierlelor, al granjurilor din păduri, în cât ar fi sburat, în satul lui, ca să mai vadă odată vatra părintească, să mai bea apa limpede și rece dela șipot, să mai stea pe prispa la soare, să mai cugete în tihna la cele ce erau de pus la cale în gospodăria lor simplă țărănească. Ce ar fi mai alergat la prașila porumbului, la tăiatul și arăcitul viței, la întorsul fânului din clăi, la plivitul dudăelor și al neghinei din lanurile bogate de grâu, de orz și de secară! Cum ar fi mai înjugat boii să se ducă la moară să macine grâul și porumbul, să se scalde la scopul ei, să mănânce boabe fierte și, c'o ceapă, un ardeiu, o murătură la dăsagă, să se ducă la lemnă în pădure. Ar fi strâns doagele, le-ar fi dat la cuțitoae și la rindea, ca un dulgher și ce mai butoiașe de stejar ar fi făcut pentru drojdie!... Fluera, își freca mâinele, se învârtea prin oade, nu-l încăpea locul. Dar cu cine să vorbească? Aurora n'ar fi înțeles nimic.

Viața cămpenească are farmecul, poezia, pe care n'o gustă decât cel care a trăit-o. Ar fi mâncat un cosac fript, cu mămăligă rece. Pentru o creștătură de pastramă s'ar fi dat rob pe viață.

La Universitate nu era nimeni ca el. Studenți fel de fel, dar toți feciori de oameni cu dare de mâna; nici unul nu era de teapa lui. Când se gândeau în ce condiții sta la

Paris, i se urca săngele în obraz, blestema ceasul, când a lăsat din mâini coarnele plugului și a plecat la liceul din Târgoviște, ca să învețe carte la București, ca să ia licență și aici ca să ia doctoratul.

Rori nu-i cunoștea obârșia, dar din toate vorbele, din toate mișcările lui, înțelesese că avea d'afface c'un om de rând, care nici nu punea preț pe sacrificiul ei, nici nu se putea îndrepta și ești dintr'ale lui. Iși rodea unghiile, scuipa pe podele, turna vorbe grele mai rău ca Mauriciu și în voie nu-i putea intra nimeni. De multeori Aurora se credea tot în mâinile lui Pino. Dorul de copii i se curmase de când Sabina îi scrisese că ei juraseră lui tată-său că n'au s'o ierbo niciodată, că i-a părăsit pentru Andrei și orice ar ajunge, n'au să vrea s'o mai cunoască, ori unde or mai vedea-o în viață. O blestemau către cei cari le vorbea de dânsa și îi dau fel de fel de numiri, îi scoteau fel de fel de ponoase. Odată, când vorbi cu Andrei despre aceasta, el fu cu totul de părerea lor:

Ei aveau dreptate...

— *Pentru nimic în lume o mamă, nu trebuie să-și părăsească copiii*, zise Andrei; iar Rori își mușcă buzele, plânse și toată noaptea nu dete ochii în gene, mai ales că tocmai, în acea zi, primise și copie după sentința de divorț, pronunțată în favoarea lui Pino, iar în pântecele ei simțișe existența unui al patrulea copil, care probabil că va fi un nou izvor de nemultumiri. Ca de obicei își șterse lacrămile și, în adâncă ei neliniște și supărare, merse la piano și începu să cânte: *Marsul funebru*.

Andrei își aduse aminte de impresia ce a simțit, când l'a auzit în casa lui Mauriciu, de profilul Tânăr, bland și frumos, încadrat în părul cutat al Aurorei pe care, privind-o acum, închise ochii, începu a se preumbbla prin casă cu pași rari și apăsați, ca de om disperat, apoi apropiin-

du-se de Rori și zise răstit: Aide, ridică-te de aici, sfârșește cu pobrigania asta de mort, sfârșește, mai zise el, sting luma, o sting, ca să nu te mai văd. Era să-i zică vorbe și mai aspre dar se opri și ieși trântind ușa.

XIII

Reflecțiile lui Andrei și ale Sabinei

Alexe și cu Sabina mai sezuseră ce mai sezuseră la Mauriciu Pino, mai colindaseră și la alții stăpâni, apoi ieșind, s'apucaseră de un mic negoț, dela care, căstigând binișor, se făcură proprietari într'o mahala a Bucureștilor. Cu cât trăiau pe socoteala lor, cu atât pricepeau ce va să zică traiul pe spinarea stăpânilor. Inchiriară mica lor proprietate, intrără la o familie nobilă, care pleca la Paris pentru educația copiilor și acolo începură din nou a strângere: *Bani albi pentru zile negre*. În câțiva ani, isbutiră să capitalizeze o sumă bunici că și s'o speculeze printre alții servitori cu cari făcuseră cunoștință. Amândoi erau cumpliți. De-o sgârcenie ne mai pomenită, nu dau bani pe un cap de ață și purtau doar ceeace căptăau dela stăpânii lor. Din agoniseala și din venitul casei, ce aveau în țară, făcuseră un capital bunicel.

Chiagul îl apucaseră din casa Rorei, unde nu era nici o supraveghere. Avuseseră noroc să dea tot de stăpâni, cari nu faceau economii, nu se ocupau de aproape de rostul casei, asa că ei, fiind mereu și pretutindeni mari și tari, putuseră legă gură pânzei. Cu timpul ajunseră proprietari lângă Paris, în orașelul Seine et Oise.

Ce să mai facă dânsii acum? În înfundatul, prăfuitul și murdarul București, nu le mai convinea să se întoarcă. Se învățaseră cu o viață mai civilizată. Vânduseră dar ce a-

vuseseră în țară și acum nu le mai păsă de ziua de mâine. Bine înțeles că stăpânii lor de prin București, nu știau nimic din toate acestea. Alexe le închiria casa lui, spunând că altul era proprietarul, altfel cum să fie dânsul servitor, când relativ sta destul de bine. Ce zicea el era sfânt; încrederea mare pe care o căpătaseră, în fața stăpânilor, slujea bine, că nu slabă era jumuleala lor, altfel cum puteau ajunge la aşa chiverniseală. Sabina semăna zarzavaturi în grădină, cultiva albine și viermi de mătase, Alexe dregea surpăturile și crăpăturile zidurilor. Firește, a lui era vara. De ce veneau ei aici să-ducă mereu aceeași chiriași lui moș Michel pe care ei îl țineau acolo să le păzească avutul și-l prezenta stăpânilor lor drept proprietar?

Când se întoarseră stăpânii români în țară, ei rămaseră în Paris pretextând că sunt bolnavi de reumatism și nu le mai este prielnică vremea în care trebuiau să facă atâtă drum, nu le mai convenea a locui în România.

Rămași în căsuța lor, trăiră multă vreme fără să mai știe nimic din țară. Dela foștii lor stăpâni primiră târziu o scrisoare prin care li se făcea cunoscută adresa Rorei, adresă aflată dela generaleasa, sora aceștia, care se plângea că nu mai știa nimic despre dânsa.

— Sărmana, e la Paris de atâtă vreme și noi știam și niciodată nu ne-am gândit să mergem să întrebăm de dânsa, zise Sabina. Ce nerecunoscători suntem față de foasta noastră stăpână!

— Adevărat, răspunse Alexe, am fost cam nedrepti cu d-na Aurora și cu bărbat'său. Ce vrei și ei erau preaanoști. În casa lor, eu am trăit tot cu inima sărită.

— Am trăit ca prinții dragă, ce mai te plângi? Ce așa da eu să te mai văd gătit cu hainele de atunci, ce ai da tu să mai îți salt înainte învolanată, pudrată și împarfumată ca atunci?

— Cam rău zău, aici am cam început să tragem pe dracul de coadă, să ne întrebăm ce ar fi mai bine să fii: stăpân, sau slugă?

— Slugă dragă, slugă. Dar slugi eram noi, ori belele în capul lor?

— Săracii, și ei nu se plângneau, numai serviti să fie. La dreptul vorbind, i-am tocata ca omizile, i-am ros ca moliiile. Pe cucoana Rori, să-ți spun drept, că eu am iubit-o foarte mult, și-aș dori s'o revăd. Ce-o fi făcărd? S'o fi cununat cu Bădină? Uite, p'ăla n'am ochi să-l văd.

— Firește, nici eu, a spart o casă, Sabino, a făcut păcat mare, aveau copii.

— Dar ăia ce s'or fi făcut? Erau frumoși de frumoși, dar răi și desmetici.

— Ce are aface. Și-așa, măcar să fi avut și tu unul, de ce n'ai, stearpo?

— N'am, că nu mi-a dat Dumnezeu.

— Dumnezeu, nu zice aşa, că el nu știe de dalde astea, are alte treburi. Amărăște lumea.

— Nu flecări aşa, că e păcat, Alexe.

— Păcat, păcat! De ce a vărît iscoadă în casă? Bădină ăla, mâncal-ar faptele lui, să-l aflu undeva, i-aș sparge capul. Ce o fi făcând bieții copilași, ăia, fără mamă. Și ea, cum o trăi cu pădurețul, cu mocofanul ăla? O fi luat-o, n'o fi luat-o?...

— Datoria lui era s'o ia, dar cine știe! Oameni dăștia spurcați am văzut eu destui. Cuconița noastră avea bani și el la asta a râvnit, nu la frumusețea și la clavirul ei, Sabino, ascultă ce-ți spun eu?

— Era frumoasă și delicată destul, La dreptul vorbind, aşa femeę, nici nu facea de nasul lui. Râtanul, venea cu galosii plini de noroiu și, odată măcar, nu mi-a dat un cinci, că eu îi spălam, mi-era silă de el.

Nici salcia pom, nici mojicul om.

Nici salcia cerc de bute,

Nici mojicul om de frunte.

— Și eu, zău, sunt curios, să mergem să-i căutăm. Amândoi, trebuie să fie aici. Auzeai că zicea că vine să învețe; lesne, cu banii cucoanei, el n'avea para chioară!

— Ce să aibă? Ditai omul, sta de buchele copiilor doamnei. Vai, de măiculita lui! În sfârșit, tu ai câștigat eri la curse. De vei câștiga și Dumineca viitoare, facem o plimbare până la Paris. Hotelul ăla îl găsim noi. Aflăm câte ceva din țară. Mama, sora cucoanei, ori mai fi trăind, copiii lui Pino, zău parcă mă prinse dorul de toti. Rău e printre străini p'aici. Aș mai mâncă mâncările noastre, aș mai bea țuica și pelinașul nostru, cu miel și cu pastramă, la iarba verde, cu taraful de lautari. Hi! hii!...

— Firește, că la noi e belșug și frumusețe, dar acum ce să mai facem? Ar râde de noi, ca și de boerii cari, după ce toacă p'aici moștenirile se întorc în țară—la colaci—se'ntorc ca să toace pe vătraiu.

— Ce are aface, eu m'ași întoarce, zise Sabina.

— Eu ba... și mai ales acumă, n'am spurcat rău cu cursele astea. Trebuie odată și-o dată să mă procopesc și eu.

— Of! Procopsitule. Tărișoara noastră scumpă s'o lăsăm noi, să trăim cîrnici p'aici.

Păi de, aici eu sunt *Monsieur Alexi* și tu *Madame Aelxi*; acolo om fi: *Fă și mă!*

— De, d'asta, aşa-e, ai dreptate.

— Apoi să-ți spun eu, Sabino, nici viață nu ne-ar mai conveni acolo. Libertățile, frumusetile, învățaturile d'aici. Ai mai putea trăi fără teatrul Sarah Bernhard, fără muzeee, sporturi? Spune, ce avem la București, ce?

— Roagă-te la D-zeu să mă țină sănătos. Cât voi trăi eu,

e bine de tine. Când voiu muri, să faci ce-oii ști, dar acum s'a isprăvit, aicea stau și *Monsieur* sunt până la moarte, ai înțeles?

— Am înțeles, dar mie mi-ar plăcea totuși să-mi zică fă Sabino, dar s'ascult Doina și să trăesc cu mămăliguța și cu sarmalele noastre. Bucatele d-aici, aerul, apa... Of! of! Să mergem Duminică la cucoana Rori, să vedem ea cum se 'mpacă cu viața.

— Mergem, ți-am promis. *Monsieur Alexi* se tine de cuvânt.

XIV

Tînguirile generalului și moartea lui

Generaleasa, sora Aurorei și maică-sa, trăiau zile negre și amare. Generalul tot bolnav, nu mai ieșea din casă și ele stau mereu în jurul lui. Vestile ce-i veneau d'acasă erau îngrozitoare. Copiii Aurorei, niște desmetici, îi scoseseră sufletul, îi vânduseră din casă lucrurile de preț și începuseră a răscoli odăile, până aproape de tatăl lor muribund. Acesta, când auzi că chiar din decorațiile, armele și darurile primite dela Suveranul țării, pe lângă care el făcuse serviciu la palat, în calitate de mareșal regal, îi fuseseră atacate, furate și vândute la anticari, plânse pe perna lui de suferință și aminti soției sale toate slăbiciunile, toate greșelile făcute pentru creșterea copiilor lor de care ea, ca și Rori, absolut de loc, nu se ocupase și acum le trăgea păcatele. Generalul zicea adesea soției sale:

— Și tu, și blestemata de soră-ta, sunteți două vipere cari ar fi trebuit să fiti strivite sub picior. Nu v'ați mai fi născut, pe lume. Ați nenorocit un neam întreg. Și de-atî

fi numai singure, dar câte nu sunt ca voi în tara asta! Doamne, doamne, ce nenorocire e într'o casă, o femeie ticăloasă...

La noi, cinci copii, trei băieți, două fete, trei nurori, doi gineri, toți niște căini turbați. La soră-ta trei deșuchiați, au adus, în casa bietului Mauriciu, trei drumețe, trei sărite, trei stricăciuni. Dar nepoții, nepotii noștri?... Scrofuloși, rachitici, anemici, limfatici, tuberculoși. Mă ia groaza, când mă gândesc la atâta putreziciune. Urmașii mei, urmașii voștri, amândouă niște nemernice. Ați dat societății o progenitură demnă de voi, șiretelor, vulpilor. De nu era asupra ta mâna mea de fier, apucai și tu drumul ticăloasei de soră-ta.

— Ea e vinovată, ea? Și dacă apucam, ce? Poate era bine. Aici ce fac, păzesc un câine, care latră, latră de mă plătișește, zise generaleasa. Faptele voastre de ce nu le cântăriți?

— Bărbatul tău totdeauna te-a plătit. Cu amantul ai fi brodit-o mai bine. Ce să cântăresc, ce? Du-te, du-te după soră-ta, fă ca ea, care și-a părăsit tot, în speranța unei fericiri lângă un săracăios de student.

— Ș'a găsit-o și trăește bine, unde e frumos și...

— Și unde e zilnic înfruntată, prețuită mai jos ca o servitoare. Are un copil și...

— Cine ți-a spus minciunile astea? Și după căpătâiul de zăcere crezi că afli tot, știi tot, sudui pe toti, pacoste. Ce treabă ai tu cu ai mei, ce?

— Pacoste și cucuvea ai fost tu mereu și ești și acum.

— Și acum, ai ajuns la mâna mea. Te schilodesc, ia seamă, îți spun, dau de te schilodesc! Acum nu mai ești nici general, nici ministru, nici slujbaș domnesc. Degeaba ai fost, neam rău. Nici tu, nici doctorul Pino, n'ăți înțeles sufletele noastre de artiste... de femei alese și culte.

— Asta sunt și nu dorm nici acum, știi tot.

— Acum ești un stârv, cum pentru mine ai fost toată viața; ce mi-a păsat mie de măririle tale, dacă pentru mine

n'ai avut nici o delicatețe, nici o atenție. Femeile trebuie să
ținute și cu d'astea, dar...

— D'aia te-ai uitat la aghiotantul meu, blestemat-o, și de
nu eram eu să te scap de prăpastie, în fundul ei cădeai, ca
maică-ta și ca soră-ta. Femei blestamate, pacostile omenirii,
croite parcă înadins ca s'o conrupă, s'o învenineze, s'o...

— C'un picior în groapă ești, sărac trăiși, sărac mori
și te porți ca și cum aș avea să-ți stăpânesc moșiile, procop-
situle!

— Sărac am trăit, sărac mor, dar nu-mi pare rău, căci
am slujit țara și las aici un nume cinstit.

— Nume, of, numele tău! Numele, n'am nici un folos,
mai bine îmi lăsai niște case, vre-o fășioară de moșie, o a-
mîntire frumoasă. Ce am eu dela tine? Ce sunt bazaconile as-
tea, zise generaleasa, aruncându-i prin casă sabia, ledunca,
toate fireturile și numeroasele decoratii primite dela mai toți
suveranii Europei, unde însoțise pe rege.

Sângele i se suise în cap, tusea îl înecase și puterea îl
părăsise cu desăvârșire. Voi să se scoale, s'adune de pe jos
onorificențele câștigate de el pe câmpii de luptă, pe la
atâtea palate regești și împărațești și cu ele să spargă capul
gâștei care, aproape treizeci de ani, nu-l înțelesese, îl înșelase
și acum îl chinuia zilnic, dar nu putu face nici o mișcare și
doar lacrimile îi inundară fața, când ușa se deschise și veni
trimisul dela palat ca să vadă cum se află generalul.

Odată cu acesta, intră și fiul cel mare, căpitanul, beat
turtă. Începu să bată în masă și să strige părinților:

— Hoților, m'ați jefuit, mi-ați luat aseară banii din bu-
zunar ca să nu mai mă duc să mai beau. Am prieteni, am,
ei, vedete, fac ce vreau, beau, mă îmbăt ca să nu mai știu ni-
mic de voi, cainilor! Câi... ni.. lor, o să vă omor.

Scoase revolverul... Ordonața generalului, care intra cu
doctoriile și cu mâncarea, lăsa tava pe masă, se repezi, luă re-
solverul și vrău să iasă; în prag se lovi de fata cea mică a stă-

pânului său, care intră tipând: A murit Vigi, a murit Vigi!... Ce mă fac, mi l-au adus mort dela Club.

— Bine-a făcut, bine, zise frate-său, bine, bi...ne, că și el era un betiv. Acum am rămas singur. Beau, numai eu, beau! Acuma du-te, sau nu, merg să-l sărut și să-l îngrop, deși m'a înșelat de multe ori la cărți. Hâ!... Hâ... Era om de treabă. Hâ... hâ...

— Mincinosule...

— Tu ești mincinoasă, tu, din pricina... da, din pricina ta să a sinucis. Vreal lux, cu orice preț, aşa sunteți toate, nebune după găteală și încolo, tigve goale!... Hâ!... Hâ!... dă-mi ceva să beau, domnule colonel, zise el, adresându-se către aghiotant, dă-mi, zău, zi prințului să nu mai bea și să-mi dea mie. El are, eu n'am nimic decât o mamă ca asta, uite ce e pe jos, o soră ca asta, care se jelește; ea și-a ucis bărbatul, s'o închideți, zău, s'o închideți.

Zi, osprezece, tu știi să zici osprezece, știi?

Dacă nu știi ești un betivan și tu... Aghiotantul încremenește pe scaun, lângă patul suferindului. Acesta începu să plângă ca un copil și înechat de tuse, zise: Uite, asta e familia mea, asta, mai lipsesc câțiva și aceia sunt tot așa, ei vor primi condoleanțele M. S. Regelui la moartea mea, ei!

Din mijlocul lor eu l'am servit cu tot devotamentul.

Tine, ia aceste documente și scrisori sigilate de mine, dă-le din partea mea în mâna Suveranului, spuindu-i că, dacă e vreunul, care să verse o lacrimă pentru mine, apoi de sigur că va fi dânsul.

Regele meu pe care l'am servit—cu credință—în zile grele. El, cât e de mare și de puternic, a suferit greu ca și mine în răsboiu, în palat, în mijlocul familiei sale.

Da... da... O tuse puternică îi tăia respirația, se îne că, deschise ochii mari, sughiță de mai multe ori și făcând un semn ordonanței să-i aducă lumânarea pe care și-o cumpărase din vreme, se stinse în mijlocul unei atmosfere fami-

liare rece ca ghiața, foarte vițioasă și neroadă, cel mai viteaz general, cel mai devotat servitor al M. S. Regele.

Aghiotantul adună de pe jos decoratiile și le puse pe masă, apoi eşind, văză cum fiul generalului le-aduna și le punea în buzunar, zicând: Ce chef am să fac eu pe astea la *Caffé chantant*, diseară!... Ce chef!... Doamne, Doamne!...

XV

Luăți-l voi...

Când Aurora auzi că dat naștere unui băiat, se umplu de bucurie, căci aceasta era dorința lui Bădină. Băiat a vrut, băiat mi-a dăruit D-zeu. Zilele lehuziei trecură în liniște, mai ales că Sabina fu nelipsită de lângă vechea ei stăpână. Andrei își dete toate ostenelile să nu-și arate arama pe față, aşa că Alexe și Sabina îi credeau în culmea fericirii.

— De ce n'avem și noi un pui aşa frumos, Sabino, ce păcat. Ce ne iubim acum, dar ce ne-am fi iubit atunci!

— Cine știe, unii vin pe lume cu parte, alții aduc pagube și nenorociri. O să-l iubim pe dolofanul acesta, care s'a născut pe mâinele noastre, că tare mai e drăgălaș și frumușel. Ia te uită, ochi și sprincene, născior și gurită... scriș e de frumos!

— Vă place, zise Andrei intrând.

— Sigur că ne place, mâncă-l-ar mama.

— Luăți-l voi, dacă vă place, noi ce să facem cu el? Rori, nu știți, că mai are în tară încă trei copii?

— Are, dar fiecare cu norocul lui. Noroc aveam și noi să fi avut măcar un pisoiaș, cât de mic și de slab, numai să fi fost al nostru.

= M. Vermont 99
Lua(ti=l voi !..

— Luați-l p'asta, n'auziți; voi aveți avere, noi nu mai avem nimic, nimic! Tot s'a dus aici, auziți, tot, tot! Dacă Aurora s'a apucat de copii la vremea asta... Copii ne trebuiau?

— Copii, vezi bine, și aceia va să vină după atâta dragoste, după...

— Dragoste, cine v'a spus? Eu n'am iubit și nu iubesc pe nimeni.

— Nici pe puișorul ăsta?

— P'asta? Să-l ia moartea, că nu-mi trebuie.

Aurora scoborâse din pat și încetisoară înaintase până la ușa odăei unde era copilul. Auzi bine, deslușit, cele ce spuseseră Andrei și totuși răbdarea ei fu atât de mare, încât, în loc să răcnească, dete doar un țipăt.

— Cei ai, zise Sabina, ce s'a întâmplat, măicuță, strigă femeea, deschizând ușa.

— Nimic, Sabino, nimic, am alunecat din pat.

— Ai alunecat tocmai aici, spune drept, ori te-ai tărătat ca să viii să asculți la ușă, nebună ce ești. Rori, de ce faci asemenea imprudențe, o să te îmbolnăvești, zise Bădină.

— Vreau să mor, exclamă dânsa înlácrămată.

— Ei, o să mori, când o vrea D-zeu, nu când vrei tu, o să mori c'ai auzit glumele noastre. Liniștește-te, dragă, am glumit, tu nu știi de glumă? Nu ţi-am cerut eu pe dolofanul ăsta?

— Uricioase glume: *să-l ia moartea, că tie nu-ți trebuie*, asta e glumă, aşa se glumește? Mi-ai sfâșiat inima, mi s'a suiat săngele la cap, îmi văjiesc urechile, o să-mi fac seama singură. Acum n'ai să mai mă scapi, când mă voi arunca de acolo de pe fereastră.

— Parol, c'asa de prost n'am să mai fiu. Aruncă-te! Aruncă-te odată femei și sfârșește! Am înebunit cu atâtea scântece și cu atâtea tânguri, nu mai pot!

Sabina și cu Alexe, văzându-i aşa aprinși, își luară ziua bună și plecară acasă.

Când ieșeau, intră Tudorică, venit dela București, anume să petreacă la Paris câteva săptămâni; câștigase 20.000 lei la loterie și la mai multe procese.

Cei doi prieteni se îmbrățișară, își spuseră ce aveau de spus. Tudorică felicită pe Andrei și pe Rori pentru noul născut, făgăduind să-l boteze el. Apoi scoase din portofel cecurile pentru opt sute de mii lei, bani luati pe ultima casă a Rorei, vândută în țară cu această sumă.

Andrei puse mâna pe cecuri, sărută pe Tudorică, îi mulțumi pentru toate serviciile făcute cu divorțul, cu vinderea mobilelor, bijuteriilor și acum, a întregiei averi parafernale, se repezi de gâtul femeei triste și îndurerate, o sărută că niciodată, sărută pentru prima oară copilul, apoi întorcându-se către Rori, zise:

— Bani, bani.

— Bani, da, bani, dar aceștia, ia seama că sunt ultimii. Am rămas săracă, foarte săracă!...

— Ei și ce-ți pasă? Ce-ți pasă, Bibi să trăiască... Până acum ai dat tu, d'aci înainte, eu voiu îngriji de voi; mergem în țară, împlinim formalitățile de căsătorie și ne facem oameni de treabă, casnici: *Mari et femme*.

Quel beau couple!.. N'est ce pas Théodore ?

Dar finișorul, finișorul, să-ți trăiască, iată-l, parcă e o zarnacadea. Și când te gândești că e al nostru, al nostru tot, toticel!

Aurora s'ascunse capul între perne și plânse amar. Atâtă falsitate!... Nu mai înțelegea acum nimic. Vorbele grele din timpul sarcinei și lehuziei îi vorină toate în minte. Ar fi strigat, ar fi spus lumei întregi ceeace simțea în acele momente, dar cine ar fi crezut pe Andrei atât de fățar nic?

Teodor îi spuse că erau așteptați în țară, el să se prezinte la concurs, ea să dea autorizație pentru vânzarea unor

imobile, cedate copiilor săi, de cări ea nu mai știa nimic de atâtă vreme.

— Plecăm, dragă, plecăm, uite, iau bani dela bancă, plătesc datoriile, apoi, chiar cu fratele Tudorică, ne întoarcem în țară. Ce fericire, iau catedra și tu... tu iată-te doamnă mare, mare și mai mare decât ai fost la casa ta; ăla era doar doctor, eu voiu fi nu numai doctor în drept, avocat, dar și profesor Universitar, ministru. Atunci o să fii veselă, o să sări într'un picior de bucurie, n'ai să mai cânti: *Marșul funebru*. Te rog chiar de pe acum, să-l scoți din repertoriul tău.

— Vezi că lăș cântă și acum, dacă năș fi tremurată de frigurile laptelui, lăș cântă, căci mie nu-mi vine să râd, nici de fel. Nu mai măștept la bucurii, ci...

— Am supărat-o, mititica! Recunosc, sunt violent, zic vorbe grosolane, sparg, arunc, când sunt enervat, dar altfel sunt băiat bun. Nici odată n'am să uit că tu mi-ai fost tovarășa mea de muncă și că, datorită inteligenței și banilor tăi, eu am putut să iau acest titlu înalt. Apoi, întorcându-se către Tudorică, spuse:

— Să mergem, frate, să mergem să răsbim la bancă. Azi e lume multă acolo. Rori, Rori, bănișorii noștri, bănișori, pă-pa-i-ar tata să-i pape, zise Andrei, sărutând cecurile și ieșind cu Tudorică.

XVI

Predică ta o desprețuesc

Cele din urmă raze ale soarelui de toamnă, licărind la geamuri, străbătură în casă jucând fantastic, când pe sărăcăcioasele mobile din odae, când pe fața micului îngeraș, care, în lume, venise fără parte. Rori se uită lung la chipul acesta micuț, trandafiriu, închise ochii, stătu cătva timp dusă pe

gânduri și trăind ca pe altă lume, ca împletind un lanț de zile ne mai înșirate de nimeni pe pământ. Cât stete, aşa nu 'și dete seama. Peste cugetul ei parcă s'așternuse un zăbranic negru și printre el zăria un cer mohorât, copleșit de nourii deși ce o apăsau pe suflet.

Pe străzi nu se mai auzea nimic și'n casă întunericul se lătise ca o foae grea de postav negru. Nu se mai zărea nimic... Candela dela icoane, după ce răspândise ultimele licăniri, se stinsese, lăsând în cameră, un miros greu de iască topită în undelemn.

Lehuza se sbătu pe căpătâi, ca peștele pe uscat, întoarse de mai multe ori pernele, aruncă plapoma, apoi simțindu-și corpul înghețat, o trase înapoi, întinse, pe dibuite, sănul, copilului, plecă urechea la răsuflarea lui slabă pe care abia o înțelegea din palpitările inimei ei obosite. Cu cât noaptea își întindea aripele asupra Parisului și liniștea în brațele ei coprindea orașul, cu atâtă — în odăia ei — un sgomot surd și inconsistent îi irita nervii. Un șoarece rodea a pagubă și a săracie. Sgomotul ce'l făcea șoricelul semăna a bătăi de tobe, de ciocan, de tunuri... Aruncase femeea după el toate cutiile de chibrituri, toate cărțile de pe masa de noapte, toti pantofii de lângă pat și totuși nu-l putuse alunga.

Ca un hoț dibaciu, când auzea sgomot, tăcea și peste un minut, c'o încăpătânare teribilă, începea iar să ronțăe tare, atât de tare, încât i se părea Rorei că zidurile toate au să cadă asupra lor. O prinsese frigurile, tremura de dârdâia patul cu dânsa și 'n gând nu-i licăria nici o speranță. Nu-și aducea aminte de nimeni și de nimic. Afară de sgomotul blestematului animal, parcă, în viata ei, nu mai auzise în lume nici un sunet.

Sabina, îi spusese în mai multe rânduri, că în casa cu șoareci, nu intră norocul, ci doar ursuzlâcul și paguba. Și aşa a și fost.

Trezită din spaimă și ameteală, mai târziu, ascultând, nu mai auzi și nu mai înțelege nimic; răsuflarea pruncului de lângă ea, îi veni ca ritmul duios al unei simfonii. Il pipăi pe frunte, îl sărută pe gurița-i moale și caldă și-un fior îi trecu prin inimă. Era al ei, acest scump odor, în el își punea speranța și mânăgâierea vieții. Suferea acum dar, totul fiind trecător, credea că va veni ziua, când razele speranței să strălucească și asupra capului lor. Să aibă răbdare, Andrei va avea grija să le facă toate bune, că aşa i-a făgăduit.

Cu aceste gânduri, Rori fu prinsă d'abia în revărsat de ziuă de somn. Rândunica ciripea sub străsină, când pleoapele truditei mame se închiseră; din pieptul ei ieși un adânc suspin.

Ritm durerii și al nenorocirei bătea între podele și tavan... Prietenii, Tudorică și Bădină, când se văzură în stradă, alergără ca scăpați din tun, luară automobilul și într'un minut și fuseră la hotel, unde îi aștepta Anișoara. Bucuria revederii fu atât de mare, încât Andrei uită totul și, în capul și inima lui, nu mai răsună decât sacrificiul făcut de adorata sa, ca să vină la Paris pentru dânsul.

Bărbații sunt mai rău decât copiii, lor le trebuie mereu jucării noi, gândeau Anișoara, amintindu-și de ceea ce făcuse Rori pentru amantul ei, care acum, auzise din gazete, că ajunsese om mare și totuși, ca suflet, rămăsesese tot mic

— Dacă zici că m'ai iubit atâtă pe mine, ce ai avut să spargi casa femeei și dacă ai spart-o și ai trăit cu ea atâtă vreme, de ce te întorci iar la o biată săracie ca mine?

— Dar tu? De ce ai venit acum aici, de ce-mi dai săruțările astea de flăcări ce mă trezesc la viață și mi-aduc mai mari bucurii decât acelea pe cari le-am simțit, când mi-am luat atâtea titluri!

-- Noi, femeile, doar odată iubim, pe când voi...

— Dar nu vezi că 'n tine se închee toată iubirea, toată fericirea mea? Te iubesc, Anișoară, te iubesc, azi mai mult ca

oricând și orice voiști ajunge și oriunde voiști fi, n'am să fiu de cât sprijinitorul și apărătorul tău. Aide, iubito, acum scoală-te să mergem să vizităm orașul acesta încântător, orașul de viață și de iubire. Mimi a mea dulce, vino, nu mai vreau să știu de nimic. Norocul m'a slujit și mă va sluji mereu. Tudorica ne-așteaptă. Ce om cum se cade! Mi-a adus parale, suntem bogăți, Anișoară, ne putem plăti orice lux, orice placere; cere 'mi ce vrei și sunt gata să mă dau rob tăie, tie care mi-ai fost credincioasă atâtia ani!

— Si ce-am câștigat eu cu asta? Inima și ființa ta au fost jertfite Rorei... Eu...

— Jertfite ei?... Ce idee! N'am avut și n'am pentru ea nici măcar mila ce a-și avea pentru un câine.

— Câine ești tu, Andrei, nu se sparge o casă, nu se răpește o femeie soțului și copiilor, nu se profită de avereia ei și apoi să se vorbească de ea aşa cum vorbești tu acum.

— Ce urâtă ești, Anișoaro, când mă tocă la urechi aşa și ce silă mi-e de morala ta!

— Ti-e silă, știu, morala voastră e de gumelastic; cu câte făgădueli mi-ai dat, eu tot treză am rămas, nu m'am îmbătat de vorbe, n'aștept dela tine nimic și d'aceia eu sunt mai fericită ca Rori. Da, da, ea te iubește pentru tine, pe cătă vreme eu te iubesc pentru mine și, aşa săracă cum sunt, voi trăi cu amintirea ta, o voi păstra în suflăt ca pe-o comoară ascunsă. Si nu meriți nimic, nu meriți, stricatule!

— Scumpă Mimi, tu ești sublimă și lângă mine vreau să rămâi mereu, mereu, pentru fericirea noastră.

— Ce copil ești, dragă Andrei, vorbești cu mine parcă ai vorbi c'o păpușă. În tine nu ți-a rămas nici un pic de simțire, nici un pic de judecată. Ce păcat că știi atâtă carte! Cum, tu nenorocești o femeie, îi prăpădești avereia ei, ai un copil cu ea și-mi propui să rămân eu mereu lângă tine, când? Acum, când ea zace pe căpătâi. Acum, când...

— Cine ți-a spus toate astea și ce iubire ai tu pentru mine, când vrei să fugi?...

— Tu n'ai fugit odinioară? N'ai alergat după avere și după titluri? Eu te-ăși fi ținut cu acul și tot aici ai fi ajuns, fără ca să zdrobești altarul unei iubiri, căreia acum vrei să-i mai aprinzi candele, miresme și făclii. Nu se poate. Nu, predica ta e prea crudă și o disprețuiesc. Eu mă voiu întoarce acasă și voiu trăi, în singurătatea mea, cu icoana amintirii mele. Tu...

— Eu voiu trimite acasă pe Rori cu Tudorică, iar noi vom rămâne aici și ne vom iubi mult, mult de tot. Vom opri în loc fericirea și pământul, cu toate frumusețile lui, va fi al nostru, Mimi, scumpă Mimi, vrei?...

— Nebuni, zău că toți bărbatii sunteți nebuni, toți vă scăldați tot într'o apă, toți sunteți nebuni de legat....

— Toti, afară de mine, îngerașule, zise el strângând'o în brațe și sărutând-o cu pasiune pe păr, pe ochi, pe gură...

XVII

Călăul vieței mele

Sabina, sosi dis de dimineață, bătu la ușă, dar nu răspunse nimeni; stătu în intrare, mai se ridică de pe scaun, bătu încă și nu primi răspuns. În vîrful picioarelor intră, după ce binișor crăpă ușa. Lehuza deschise ochii, se întoarse către Sabina și ceru o picătură de apă, cu care să-și ude buzele, arse de dogoarea frigurilor, apoi, amintindu-și de cele auzite, începu să plângă și să mângeâie pe micul nevinovat, care se deșteptase tocmai când Sabina îi pregătise baia.

— O, ce frumos și ce dolofan fecior are mama, trăi-l-ar D-zeu, zise Sabina, desfășând copilul, luându-l în brațe și

ducându-l gol către băiața lui caldă din care ieșea aburul și se înălța în casă.

— Ce să-l trăiască, mai bine l-ar lua D-zeu. Ce soartă are bastardul ăsta? Ce să mai aștept, Sabino, dela Andrei, n'ai auzit și tu ce sentimente are pentru noi? Nu vezi c'a plecat de eri și nu s'a mai întors încă nici până acum?

— Ce spui? Eu socoteam c'a ieșit de dimineață ca să pregătească cele trebuincioase pentru plecare.

— Cum, plecăm în țară?

— Ce nu știi? Spunea d-lui Tudorică să te însوțească și că el va veni mai târziu. Tot așa l'auzeam spuind aseară unei doamne, cu care s'a preumblat mult pe trotuarul din fața casei.

— O doamnă? Cine era, tu n'o cunoști?

— Să cunosc eu pe toată lumea, așa vrei? Am auzit-o doar când zicea: Noi, femeile, odată iubim, pe când voi... Am mai înțeles c'o chiamă Mimi.

— Mimi, cine să fie oare această femeie? Mimi, Mimi, dar Parisul e plin doar de asemenea femei stricate, ușuratice, ticăloase. Vai, ele ne răpesc pacea, ele, pentru bani, ce nu fac? Ce, o D-zeule! Vre-o pierdută, vre-o cocotă.

— Nu semăna a așa ceva și apoi el zicea:

— Mimi a mea dulce, vino, nu mai vreau să știu acuma de nimic!

— Nici măcar de copilul lui, mișelul. Când va veni, sunt capabil să-i zdrobesc țeasta ca unui șarpe veninos. Copilul tipă în mâinele Sabinei, Rori sări din pat, i-l luă din mâna și voi să-l înnece în baie.

— Du-te, bastard nenorocit, strigă disperată, iar Sabina se puse între ea și bae și o opri dela o asemenea nebunie.

— Ce faci, dragă doamnă, ce faci? Ce strică micuțul acesta, ce este el vinovat? Vrei să ajungi la pușcărie? Asta ne mai lipsește acum, vai, vai! Adu-ți aminte de D-zeu, vino-ți

în fire, astea nu sunt fapte de femei cu minte și d-ta până acum ai dat dovezi...

— Dovezi de ce? Dovezi de nebunie. Nebună am fost, o nebună Sabino și D-zeu mă pedepsește. Am crezut într-o iubire sinceră și desinteresată, pentru care am făcut toate jertfele și acum iată unde am ajuns. Imbătrânită, ruimată, c'un copil de gât, ș'alăturea c'un om...

— Domnul Andrei te iubește, dar aşa este el, fluturatec, te necăjește, dar ține la d-ta, d'aceia vrea să te trimeată în țară ca să te liniștești.

— Liniștea mea e în pământ; îmi spune inima că Andrei mă va părăsi și că acest copil e doar al meu. El nu va avea tată, va fi pentru Bădină un strein, cum sunt și eu. Merg spre prăpastie, Sabino, nu vezi? Sunt doar c'o mâna de suflet și el cheltuește averea mea cu femei usoare și se plimbă, se plimbă, mai zise Rori și iar se repezi către leagă-nul copilului, cu mâinele încleștate, gata să-l strângă de gât.

Înfiptă acolo, ca o făclie de veghe, sta Sabina, care iar o opri dela aşa uricioasă pornire.

Copilul, îmbăiat, premenit, înfășat în scutice albe, semăna a floare de bujor, răsărită în nemet de zălpadă. Rori isbujeni în plâns și, când îl zări stând aşa de nepăsător în fața primejdiei, zise: Puiul mamei, puișor frumos, scump și nevinovat, iartă-mă, iartă pe măicuța ta nenorocită, care, în față prăpastiei cei stă deschisă înainte, încremenită de spaimă, era să se prăvălească în prăpastie și, odată cu ea, să te târască în abis și pe tine. Făcu un pas spre icoană, aprinse candela, îngenuchiă în fața ei, împreună amândouă mâinile și aşa nemîșcată, rămase câteva minute, apoi plângând amar, șopti:

,O sfântă Fecioară, tu, care mai bine ca orice mamă, înțelegi suferința mea, ajută-mă, înviorează-mă, scapă-mă de primejdia care m'amenintă; călăuzește-mi pașii mie și lui, cel

care presimte că-n lume nu mă va avea decât pe mine, iar acolo sus pe tine. Dar *vitrego*, chiar și tu ne-ai uitat. Tu, Maică a lui Isus...

Sabina, tremura și stă neclintită lângă leagăn, când intră Tudorică pe care Rori nici că-l simțise întrând. Lumina candelei licărea pe fața Maiciei Domnului, umplând-o de raze. Rori se ridică de jos pocăită, sărută icoana, sărută copilul în leagăn, dete mâna Sabinei, care se grăbi să i-o sărute, apoi, zdrobită și obidită, se îndreaptă spre patul pe care stă Tudorică nemîșcat și sfiiț ca să nu-i turbure rugăciunea.

Cum îl văzu, Rori îi zise:

— Știu la ce ai venit, m'așteptam, am prevăzut toate. Andrei mă trimite cu d-ta în țară, el va veni mai târziu, va veni după ce va petrece, va termina și suma ce i-ai adus, luată de pe casa ce mi-ai vândut și apoi, funcționar superior al Statului, întors în țară, se va căsători c' o fată bogată, spre a-și ține rangul la care a ajuns prin mine și doar cu mine, că eu l'am ajutat în tot și în toate și acum eu îi sunt piedică, gunoi.

Eu și copilașul acesta, da, da, zise Rori plângând amar.

— Ce idei greșite, cine ți-a spus toate astea?

— Cine? El... Ideea mea e că soarta mi-a croit un drum: *Drumul peirei* și eu merg înainte pe dânsul, fără de adăpost, fără de popas!... Funebru, funebru este marșul meu și de lăș face singură, dar mai sunt atâtea femei, cari, alergând după idealuri fantastice, alunecă, se pierd în abisuri și toată vina e numai a lor!...

Ce mai este acum? Înaintea mea de ce ai venit? Ce nouă mizerie mai mi-a pregătit, scumpul d-tale prieten? Aide, loviți, care cum puteți, nu suntem degeaba noi sexul slab.

Slăbiciune, slăbiciune, numele tău e : Femee.

Femee, pe tine oare cine te-a creiat?

Doamne, doamne, ostenit, în ziua sau seara, când ai zămislit'o, ai greșit. — Pentru ce ai dat viață unei ființe plăpân-

de, unei ființe, jucărie a soartei, sclavă a capriciilor și a tuturor celor care vietuesc în jurul ei ?

Cei vrei ? Aide spune ce vrei și d-ta cel care, în fața mea, stai ispititor și rece. Ce ți-a ordonat, prietenul d-tale, călăul vieței mele, unde l'ai lăsat și unde șade de eri ?

De n'ai fi venit, poate ședea acasă lângă mine, n'ar fi avut bani și fără bani, infernul acesta, căruia lumea îi zice paradișul plăcerilor, Paris, — o ce groază am și de el — Andrei, n'ar fi avut unde petrece cu Mimi.

Tudorică înmărmuri și rămase fără cuvânt. Rori înaintă spre el, îl luă de gulerul hainei, îl zgudui bine, zicând: Aide vorbește, la ce-ai venit aici ? Femeia asta știe. Ați hotărît să mă duceți la București. Da ? Ei da, da, acolo îmi veți făuri alte chinuri, alte batjocuri. Ce să încolțească în capul vostru altceva, câinilor, distrugătorilor de suflete și de altare sublime, ce alt decât crime, pe deasupra căroră voi să vă înălțati și să rădeți satisfăcuți de așa groaznic triumf.

Aide, sunt gata, te urmez așa cum sunt, desgustată, bolnavă, îngrozită, ca și condamnatul care-și vede înainte înălțată spânzurătoarea... Aidem la București, zise Rori și căzu — ca moartă — pe căpătâiul rece.

XVIII

Copilul e numai al tău

La București Andrei se întoarse cu Rori, în urma sfaturilor prietenului său, doar când fu sigur că are existența asigurată. Primind de la Tudorică știrea că e numit profesor la catedra de științe politice și avocat al unei societăți petrolifere, așa tocmai cum ceruse el și obținuse prin stăruințele prietenilor săi. Orașul îi păru mort și lumea toată coborâtă la un nivel foarte jos, atât ca educație, cât și

ca cultură superioară. Caracterul și-l schimbase cu totul, aşa încât, în discuții, supăra pe toți foștii lui camarazi de odinioară; iar cu Rori, zilnic se purta ca un tiran. Până să pună mâna pe leafă, stetea la dânsa, în strada Corbului, într'o căsuță umedă și întunecoasă pe care o închiriașe Tudorica, dar îndată ce începu să câștige se mută în centrul, pretextând că micul Neagu nu-l lăsa să lucreze, acum mai mult ca oricând, având nevoie de liniște pentru studierea lecțiilor la Universitate și a proceselor societății petroliere. Când Rori îi pomenea de căsătorie, măcar pentru înfrierea copilului, Andrei isbucnea în cuvinte triviale, în jelanie, că n'are haine și parale pentru asemenea act, pe care nu-l poate face oricum, azi când îl cunoaște lumea.

Când îi amintea modul cum a adus-o din Paris în țară, îi răspundea să se mulțumească și d'atâta, că a fost om cinstit, altul o abandona acolo.

In fiecare zi îi da de cheltuială mai puțin decât îi trebuia, ca să-și țină zilele ei, ale Sabinei și ale copilului. Cele trei ființe nenorocite așteptau acolo milostenie dela mâna lui, iar dacă se revoltau cumva, nu-l mai vedea dând pe la ei mai întâi cu zilele, apoi cu săptămânele, apoi...

Sabina își părăsise casa, în Franța, doar pentru dragoste ce o avea pentru micul îngeraș, care văzuse lumina pe mâinile ei.

Luptase greu cu toate privațiile, se nutrise cu toate speranțele zadarnice; mai la urma urmelor, când văzuse copilul întărcat și făcând primii pași se întoarse la Paris, spre disperarea Rorei, care plânse că și cum s'ar fi despărțit de cea mai duioasă mamă. Sabina făgădui că avereia ei toată o va lăsa micului Neagu, căci ea și soțul ei, alte neamuri, mai de aproape n'aveau.

— Să'l trimiți la noi d-nă să urmeze școala, când s'o face mare, că noi îl vom îngriji ca ochii și'l vom iubi din toată inima.

Cele două femei se despărțiră plângând. Casa — din acel minut,—rămase și mai pustie. Rori ne mai având nici piano, nici nimic, umbla prin odae, bătea tactul în palme și fluera: *Marsul funebru* de Beethoven. Copilul se deșteptase, țipa în leagăn, și ea, când intră Bădină, cântă înainte.

— Ai înebunit și pace, femee, pune mâna și dă copilul jos d'acolo, cade, oarbo, nu vezi, te-apucat iar cântecul, nebunia ta veche. Taci, cucuvea, taci!... Rori se opri în mijlocul casei, se uită lung și mirată la Andrei, care era foarte gătit, ras și spilecuit, apoi, luându-l de gât, voi să-l sărute, zicându-i:

— Ti-e milă de puiul nostru, ai frică să nu cadă? Pune mâna de vezi de el și tu, nu e și al tău, l'am făcut numai eu?

— Copilul, copilul, zise Bădină, înlăturând obrazul, ca să nu fie sărutat, e al tău și al tău va rămâne mereu, d'azi înainte, eu . . .

— Tu, tu ce faci? Te 'nsori, iei altă femeie, te-ai gătit, ginere, ești liber, ești partidă bună de 'nsurat. Si cât pret ai pus pe tine, mă rog, cât cîntărești pe piață? Neagu coborâse încet din leagăn și, întinzând mânușițele, veni către Bădină, zicând: Bobo, papa, bobo. Bădină îi dete brânci de căzu copilul pe spate, apoi își luă pălăria și voi să plece.

— Nu mai cere nimic dela vândutul asta, dela criminalul asta, puiușorule. Nu vezi ce-ți face? N'auzi că tu ești numai al meu ?

— Copilul, speriat, se ridică de jos și 'ndreptându-se către Rori, o luă de gât, zicându-i: Maman, buba, cap...

— Ptiu!.. Snamă blestemată, mă părăști mătei, cu ea să rămâi, zise Bădină și ieși fluerând.

Din acea zi nimeni nu mai deschise ușa sărmanei abandonate, iar dânsa, după plecarea lui Andrei, rămase, ea nauca, în pragul casei. În jurul ei tăcerea se lătise, soricelul doar rodea sub dulap scândurile putregăite de vreme. Rori tresări. Scena se repeta ca la Paris.

La biserică Domnița Bălașa, a doua zi, după această dureroasă scenă, Andrei se cununa cu fata unui distins parlamentar, profesor universitar și proprietar al mai multor case în București și a mai multor moșii în Dolj.

Nimeni, afară de Tudorică și Anișoara, nu cunoștea trecutul lui Bădină. Doctorul Mauriciu Pino murise, copiii cei trei să înstreinaseră și Sabina și Alexe erau departe, la Paris. Prin urmare, Andrei Bădină, apărea ca unul din generații cei mai aleși, atât ca învățătură, cât și ca cinstă și ca educație.

În saloane, în cluburi, în cariera lui, înfiera vițiu, ne-cinstea, înălța femeea capabilă de iubire sinceră, de sacrificii și de devotament, arunca injurii celor care erau în stare să se înalte de pe urma fustelor, să se atingă de averile ne câștigate cu sudoarea feței!....

Lume !

În scurtă vreme dobândi, în barou, un loc de frunte și începu să câștige sume însemnate, ca unul ce era orator bun și documenta adânc toate cauzele care duceau la disperare și la crimă. Divorțurile, dezertările, crimele, chestiile psichologice, în care se găseau acuzații, în minutul săvârșirei faptelelor, erau învederate de el — la bara justiției — cu o știință și o pricepere aleasă, însă nimeni nu știa nimic despre albețea conștiinței lui, nici dacă mustrarea cugetului, pentru negrele lui fapte, îl apăsaseră vr'odată.

Zi, cu zi, el se înălța pe ruinele a două vietii: Rori și Neagu. Zi cu zi, ei pierdeau în căscioara din strada Corbului, strânși de ghearele mizeriei, dar despre ei cine mai știa ceva?

Până la o vreme Tudorică venea de le mai aducea de la el dela moșie, hrană și ajutor, apoi, d-zeu chemându-l și pe acesta în lumea dreptilor, nimeni nu mai deschise ușa femeei care, pentru o iubire sinceră și dezinteresată, căzuse în fundu-l prăpastiei! Citea, citea mult, se mângâia cu suferințele altor femei încercate ca și ea.

Intr'o zi citi versurile dintr'o carte: *Simfonii din Trecut*
și din poezia: *Infanticida* și le transpusene numele ei :

Infanticida

*Rori, tristă tot se uită, peste negrele cărări;
Căci Andrei nu mai sosește din întinse depărtări.
A uitat el pe femeia ce atât de mult iubise,
Se 'ntrebau ai săi prieteni, ori p'un tărm străin pierise?
Nu! Poemul l'a sfârșit, fără a fi de loc mustrat;
Părăsind pe a sa iubită, el cu alta s'a 'nsurat.*

.....
*Cuvinte sociale, legi, ce pedepsîți la crime,
Insă-și voi calăi ne faceți, căci vă trebuie victime.
Prohibite după lume, eu, gândesc c'am fi mai buni.
Fericiti-s cei sălbateci, căci nu știu aşa minuni !*

*Rori... Ar smulge, pentru Neagu din uscatu-i sân de ghiață,
Picătura cea din urmă, ca să poată să-i dea viață
Lui, care a venit pe lume, fără parte și-i bastard...
Plâns-o 'neacă, o sugrumă, suferințele o ard,*

*Aburitele zăbrele, când le strâng, când le lasă,
Desnădejdea răsuflarea ei și pruncului apasă;
Vocea-i stinsă, se înalță în spre bunul Creator.
De la care tot mai cere cel din urmă ajutor.*

*N'are pâine, foc în vatră, nu mai are, nici putere:
Ușa nu-i deschide nimeni, ca să-i dea vr'o mângâiere.
Cine să întindă mâna, criminalei ce-a iubit?
Cel ce cade e victimă, 'nvingătorul e scutit
De dispreț și hula lumei, legea-i e spre ocrotire
Pace bună cui se 'ncrede șoapte-i dulce de iubire...*

Inchise cartea și se uită la Neagu care creștea ca din apă, pentru el Rori nu'și curmase viata, când aflase din gazeze despre căsătoria lui Bădină; pentru el alergase la tot felul de servicii, ca să'i susțină zilele lui triste și amare.

Chip leit al lui tată-său, avea inteligență dar nu și moștenire caracterul lui. De multe ori maică-sei parcă îi venea în minte zilele prime de fericire, când își părăsise țara, soțul și copiii, pentru Bădină. De multe ori plânghea, istorisind fragedului copilaș amarurile vieței sale.

Înțelegând pe cât putea, băiatul creștea cu durerea în suflet, vrea să 'ntâlnească o dată pe acest om criminal și să răsbune el pe măculița lui.

In clasă era mereu cel dintâi, făcea camarazilor tot felul de servicii și de aceia toți îl iubeau și-l dăruiau cu câte ceva. Din cioburile de table sparte învățase să facă tăblițe mici, cărora le punea pervazuri și le vindea; iar din banii câștigați își cumpăra caete, ori câte o prăjitură, câte o floare și le ducea mamei sale, care ziua lucra traduceri la un ziar și seara cânta la un cinematograf. Neagu, învăța lecțiile în dosul instrumentului, doar ca să poată sta la lumină și la căldură. Acasă, când se întorcea, în besna rece, nu știa cum să s'arunce mai repede amândoi în plapămă, încălzindu-se unul de altul, povestindu-și, până târziu, unul altuia necazurile și privațiile zilnice, de cari ce mai știa acumă Andrei Bădină, care trăia în palatul zestră din calea Victoriei, înconjurat de familie, de servitori, de lumină și de căldură înăbușitoare.

Intr'o seară, trecând pe calea Victoriei, Rori arăta lui Neagu palatul în care locuia tatăl său cu soția și ceilalți doi copii ai săi. Băiatul, atât să întristă încât, seara acasă, nu mâncă nimic și, din ce în ce mai mult, începu a cerceta treculul de suferințe al mamei sale, a o prețui și a o iubi mai adânc. Nu'i venea să credă că părintele său a putut fi aşa de crud, nici nu'ntelegea dece, când el este aşa de avut, nu se gândește la dânsii.

XIX

Negre's nopțile și reci

De mai multe ori stăruia Rori să-i scrie o scrisoare, că el are prea multe treburi și n'are timp să vină până la ei, ori îi e și rușine să intre în ruina din strada Corbului. Să-l cheme în sală la cinematograf, acolo poate va veni și-l va cunoaște și el. Sărmana mamă se execută, ea scrise cele ce urmează:

Scumpul meu Andrei,

S'au dus toate acele zile frumoase și noi ne-am uitat ne-păsători cum ele treceau, se spulberau ca bășicile albe de spumă, iar noi cântam și ne 'ntrebam:

Trec iluzii, viață, totul?..

Chiar și dragostea se stingea?

Cunoscutu-ne-am sub teiul înflorit săcuma... ninge.

Ne cântă priveghetoarea prin stuful de lilieci...

Azi p'acolo tipă buha...

Negre 's nopțile și reci!...

Față 'n față stăm azi privindu-ne întocmai că doi streini și ne-am iubit odinioară, mult... mult... mult!... Ne-am iubit atât de mult în cât, dragostea noastră d'atunci, a degenerat într'o fioroasă nepăsare.

Credeam noi vre'o dată, c'aici avem să ajungem, când așa de frumos era începutul?

Mai credeam?

Iubirea noastră parcă fuse un vis dulce și ademenitor din care n'am mai fi voit, o vecinicie, a ne mai deștepta și totuși din el ne-am trezit tocmai atunci, când noi îl credeam mai temeinic și nesfârșit ca lumea. Ba... a fost un timp, da a fost, când am crezut că chiar ea, omenirea sfârșindu-se, prăvălită în haosul de unde a ieșit, el, visul nostru, ar fi apă-

rut încă în văzduhul strălucitor de lumina și de frumusețea sincerităței!... Da... erau încântătoare visurile, cerești iluziile, nesfârșite planurile noastre pentru un viitor pe care acum îl cunoști cât e de tulbure, dar pe care atunci, noi îl făuream din zile fericite, zile împletite cu mănuichiuri de trandafiri, gardenii și iasomie...

N'am uitat eu și nici tu, iubite, că e neagrăit de bine să te simți iubit de ființă care-ți este scumpă. Înlăntuirea brațelor de după gât, acoperirea feței c'un văl de sărutări, în momente dulci de iubire, nu s'ar putea descrie nici cu cea mai maestrită pană. Dumnezeu și erau acele simțiri, ca și lui De-zeu, lor vină nu le putem găsi.

Dar noi? Noi oare nimic nu suntem vinovați? Noi cum ne-am îndurat să lăsăm să treacă acele sublime zile, nicăieri ne 'nsemnându-le?

Da, da, ai dreptate, îmi aduc aminte, le-am însemnat în parcul Carol pe foi de trandafir, dar trandarii s'au scuturat!...

Le am tăiat pe răboj de jugastru, dar, furtuna a nimicit plăpândelete ramuri... Le-am scris pe prunturi argintii de nisip, dar zefirul jucându-se, la umbra salciei plângătoare din malul apei, cu aripele sale, d'acolo le-a spulberat!...

S'am râs, da am râs, scumpul meu Andrei, când alergând amândoi, tinându-ne de mâna prin tufișuri, peste câmpuri și prunturi, urma acelor zile de iubire nicăeri n'am mai găsit'o!.. Am râs... căci ne scriind data lor în sufletul nostru, unde poate ar fi rămas neștearsă pentru totdeauna, ele, ceasurile fericite, au trecut, s'au dus!...

Să fi râs noi oare de nopți, de zile, de raza lunei scăldată 'n lacuri, de brațele teilor înflorîți, cari parcă se 'ntindeau spre a ne bine cuvânta iubirea; de rândunelele pe cari, în atâtea primăveri, amândoi dela geam, sub străsin la cuibul lor, le-am văzut întorcându-se?...

*Să fi râs de fluturi, de ciocârlia, care ne deștepta în zorii
zilei, de roua cu care ne spălam fețele, când strângem macii
și albăstrele de prin holdele de grâu ? De libelule, de bro-
stăcei, de cărăbuși, de licuricii, ce ne luminau cărările, de săru-
turile de flacări!... Să fi râs oare până și de amor?... A!...*

*Cine ar fi crezut că pe altarul lui, atât de sfânt, în loc de
miresme, vom aprinde pucioasă și catran?..*

Cine?

*Cine a cugetat vr'o dată că visuri, iluzii, iubire, vor fi
puse, chiar de noi, sub zăbranicul uitării? Acolo să nu mai
poată lumina și pătrunde nici măcar razele dulcei amintiri!...*

*Da... da și când te gândești, că noi ne-am iubit atât de
mult, încât, desfășurată în lanțuri, iubirea noastră, ar încă-
tușa pământul, l'ar strângere în cele mai dulci cătușe de dra-
goste... Vai!... S'acum, în loc să ne stimăm, c'am fost în stare
s'alimentăm cel mai frumos sentiment: Iubirea, fugim, sun-
tem criminalii cari, de-am putea, am ascunde, în fundul pă-
mântului, crima noastră!...*

*In aceste zile de grea cumpănă, de grea prigonire a sufle-
-tului nostru, de către noi însă-ne, tu nu găsești, iubite, că trăim
-ca și niște morți?*

*Da, mărturisește, scumpul meu iubit, că în noi, de bună
voe, am ucis totul, totul, până și iubirea, care ni se părea în
veci nemuritoare.*

*Spune că suntem morți, iubite, spune... Da, suntem morți.
pentru totdeauna și râsul nostru e mai groasnic de cât rân-
jirea de veci a cadavrelor!...*

*Din orbitele învinetite ale ochilor noștri stinși, isvorăsc
acuma raze sinistre de ciudă, de pismă și de mânie; glasul ne
răsună a pustiu, în fața celorlanți maimuțărim: jucăm Tango.
pe când în sufletul nostru se cântă: Marșul funebru !...*

*Si tu și eu am mai vrea să reclădim altarul iubirei, dărâ-
mat de către noi însă-ne, să ne mai întoarcem pe cărările im-
balsamate de odinioară, dar nu se mai poate și... știi tu dece?*

Pentru că și tu și eu suntem de plâns. Pentru că... Mărturiseste, dragul meu, mărturiseste, chiar dela sănul iubitei tale d'acum, că ești, ca și mine, nenorocit și că azi amândoi trăim o moarte vie!...

Până când, până când... ne vom chinui așa? Răspunde.

A ta, RORI

XX

Bastardul

Serisoarea îi fuse înapoiață. Neagu atâta se revoltă că și puse în gând a se duce el însuși, să dea ochi cu un om căruia el nu i făcuse nici un rău și el era un copil drăgălaș, bun și mereu premiantul clasei.

Cum să facă? Hăinutele lui, ca și ghetuțele, îi erau rupte, avea însă pălărioară nouă și mânuși de lână, căpătate dela școală la pomul de Crăciun. Prieten era cu toți băieții buni; toți îl ascultau și îl iubiau, căci era monitorul clasei și cel mai desinteresat, mai drept, mai silitor și cu minte.

Lăsând rușinea la o parte, într'o zi, rugă pe un camarad avut, să-i împrumute o hăinuță curată nouă și o pereche de ghete, că vrea maică-sa să-l ducă și pe el la teatru.

— Cere-mi ce'i vrea, Neagule, și-ți aduc. Și mama mă va asculta îndată, ea îmi dă tot ce vrei, că și ea te cunoaște.

— Mă cunoaște, cum, de unde?

— Te cunoaște de pe faptele tale cele bune și de pe silința ta, zilnic eu îi spun câteceva din faptele tale cele nobile și frumoase, cari vor rămâne de pomină.

— Da, da, ai dreptate, omul se duce, faptele lui rămân, eu zilnic cuget la aceasta. Cu hainele și încălțăminte ce îmi vei aduce, voi face o faptă frumoasă.

— Ce spui? Atunci plec chiar acum să...

— Nu, nu vreau aşa. Înştiinţează pe mama ta, când te vei duce acasă la prânz și adu-mi-le, când te 'ntorci la școală. Mie îmi trebuie doar azi după clasă.

— Și ce faptă bună zici, că vei face cu hainele mele? Spui că te duci la teatru pentru întâia oară, eu am fost de atâtea ori și n'am făcut nimic bun, ba de multe ori am fost neastâmpărat, sau am adormit în fotoliu de se supără și mă certă mama, pentru banii cheltuiți cu mine, zadarnic.

— Eu nu voiu dormi, ci voi servir pe biată mama, căci, după cum zice ea și eu am înțeles că și viata ei, a fost un teatru. Ce e teatru altceva decât povestirea întâmplărilor din viața noastră, din trecutul nostru și al altora. Uite, mie mi se pare că am fost deja la mii de teatre, dar n'am jucat ca arătăștii rolul altora, ci rolul meu propriu. Cu hainele tale vreau să descoper pe tata, să mă duc la el, la el, care nu vrea să stie de mine.

— Cum, tu ai un tată aşa de vițreg? Un copil ca tine, dar cu ce l'ai supărăt, Neagule?

— L'am supărăt, cum să-l fi supărăt, când abia mi-aduc aminte de el ca prin vis și când pe noi ne-a părăsit, s'a însurărat, are alți copii, e foarte bogat și de mine și de biată mama, nu vrea nici măcar să audă..

— Ca la teatru, bine zici tu, dragă, parcă ai văzut teatru. Na să zică tu nu ești copilul lui.

— Ba sunt.

— Cununat era cu mama ta?

— Nu.

— Nu, ei atunci tu știi ce ești?

— Nu.

— Ești bastard!... Neagule, n'ai nici un drept pe lume. Tata e avocat, are chiar acum un proces și dela el am auzit că: un copil născut înainte de cununie se numește *bastard*.

— Bastard, bastard, ce e aceea, ce, începură a striga cei-

lălti copii; iar Neagu, galben ca ceară, căzu pe bancă. Copiii alergară, îi deteră apă, îl stropiră, îl mângâiară, săriră asupra celuilalt camarad, cerându-i să le spună cu ce l'a supărat. Copilul, ca să-i potolească, vru să explice piesa ce văzuse la teatru, iar Neagu îi făcu semn să 'nceteze și, ca să vadă ceilalți că nu e supărat, se ridică de pe bancă și se duse deși sărută camaradul, șoptindu-i:

— Ghetele și hainele, azi după prânz, nu uita, te rog, să nu uiți, dragă Matei Zelescu, îmi faci cu asta un mare bine.

— Dar tu apoi mă ierți, n'am vrut să te supăr. La teatru am văzut...

— Ce are aface, un cuvânt mai mult sau mai puțin aspru aruncat sărmanului *bastard*, crezi că face în sufletul lui ceva? Teatrul ăsta îl știu, mama mea mi l'a spus chiar anul acesta, când am trecut în clasa IV-a liceală, dar ce să fac eu? Eu, dacă aș fi făcut legea, o faceam ca pe asemenea tați, cari își aruncă pe proprii lor fii, să-i plimbe zilnic pe ulițe legați cu lanțuri de mâini și de picioare. Mizerabilii, tâlharii, nu i-ar mai răbda d-zeu!

— Toamai ca la teatru, zici Neagule și tu, aşa era unul care...

— Lasă-mă, nu-mi mai spune nimic, știu tot.

Știu că n'am nici un drept, nici la numele, nici la avereata tatălui meu. Pe mine mă chiamă Neagu Iordanovici, ca pe bunicul. Știu că, dacă moare tata fără copii, pensia lui, cât de mare ar fi, rămâne statului, nu mie. *Eu sunt bastard*, cum ai spus.

— Nu mai mi-aduce aminte de prostia mea, Neagule și mai ales nu mai fi trist, ori cum și ori când, în viața ta, eu voi fi prietenul tău cel mai bun, te voi ajuta și te voi iubi ca p'un frate. Vrei?

— Frate, frățioare, tu nu știi ce gânduri se sbat acum în creerul meu. Tu nu 'ntelegi și nimeni din lumea asta nu știe-

ce se petrece azi aici în sufletul aceșta zdrobit d'atâta nedrepitate. Ascultă-mă să-ți spun. Nu la teatru mă duc eu diseară, teatru doar eu citesc, nu, biată mama n'are bani destui nici pentru pâinea zilnică, ei la tata, vreau să dau ochi cu el, să vedem cum stă dânsul în fața mea.

— Ce spui, știi unde șade?

— Știu, vezi bine că știu. Știu și ce să-i spun ca să intre în pământ de rușine.

— Ia aminte că la teatru era, era aşa... Cel care nu vrea să știe de copilul lui, când acesta i-a eșit în cale, l'a gonit să a trecurt pe lângă el fluerând.

— Ce-o fi să fie, azi ori mor, ori îmi fac dreptate.

Intrără în clasă, căci recreația se terminase. Orele lui Neagu îi pătrură veacuri, întrebăt la Geografie, spre mirarea colegilor săi, cari erau deprinși să-l audă, spunând lecția fără greșeală, răspunse încurecat. Plânse la urmă de ciudă. Invățătorul îl chiemă lângă dânsul și-l întrebă ce i s'a întâmplat. Matei Zelescu, vru să răspundă. Neagu îi făcu semn să tacă și se căi că-i desvelise secretul inimei. Apoi întorcându-se către d-l profesor, zise:

— Domnule profesor, oamenii nu sunt ca animalele; ele profită de viață aşa cum este ea, se mulțumesc cu mâncare, băutură și ogrinji asternuți în staul, în grajd, ori în coșar, ca să doarmă linistești, pe când oamenii, creiați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, au un suflet și 'n el păstrează atâtea taine, de aceia ei nu sunt fericiți.

— Ce spui tu, mititelule, ai vre-o taină pe care eu n'o știu.

— Da, domnule profesor, și iertați-mă că, din cauza ei, sunt turburat și nici acumă, aşa de odată, n'o pot spune, fără să plâng amar.

Ai... greșit adresa, băete...

Cercase zadarnic profesorul să afle de ce plângea cel mai bun școlar, care, de ce se gândeau la situația creiată lui de împrejurări, d'aceia se 'ntrista. Neputincios, cum era, totuși cerca să 'nvingă soarta.

Acasă, de cum ajunse la amiază, se spălă, se curăță, ceru maică-sei bani și se duse de se tunse. Intorcându-se la liceu, după prânz, se 'nvioră, când văzu hăinuțele de marină nouă, nouțe, ghetuțele de lac, beretuță, ciorăpeii și bastonul cu ciucuri; la toate se gândise scumpul său prieten, Matei Zelescu.

Ce suflet nobil! Pachetul îl ascunse sub bancă și cu nimic nu se 'mbrăcă în clasă, deși ardea de nerăbdarea de a vedea cum îi șade lui cu aşa lucruri scumpe — de care el — nu va avea parte nici odată.

Când plecară acasă ceilalți școlari, ei rămaseră în clasă. Matei arătă lui Neagu cum să se 'mbrace, îl încheia la brațele și la hăinuțe, apoi îi spuse să le poarte sănătos, că mămică lui aşa i-a zis să 'i spună. Neagu fu aşa de mișcat încât, nici știu cum să multumească scumpului său camarad. Strânse repede hăinuțele cele vechi, alergără amândoi de le duseră acasă, apoi despărțindu-se, unul o luă în spre casă, celălalt în spre palatul părintesc din calea Victoriei.

Erau orele cinci, când copilul ajunse la poarta aurită și cu zăvoare groase de fier, cercă să deschidă, bătu, dar zăbrele groase rămaseră mute în față lui. Printre împletiturile de fier se vedea veranda cu geamuri roșii, albăstre și portocalii, iar printre acestea, plante mari și frumoase, lămaj și portocali cu poame și 'nfloriți.

Pe drum treceau trăsuri în cari Neagu se uită că doar, doar vre-una să se opreasca și din ele să coboare Andrei Bă-

dină pe care el îl căuta, dar pace ! Drumeții treceau, treceau grăbiți, și copilul sta și tremura în zăpada, care începuse să se cearnă în fulgi deși.

Aproape se 'ntunecase, când un automobil luxos se opri, poarta se deschise larg și un domn, foarte elegant, coborî din lăuntru repede, intră în veranda caldă și parfumată cu mirros de flori de portocal și de zambile.

Tremurând, Neagu, se luă după dânsul și pe ultima treaptă îi apucă mâna, vru să i-o sărute, el o retrase zicând:

- Ce vrei d-ta aicea, domnule ?
- Vreau să vorbesc cu d-l Andrei Bădină dv. sunteți ?

Am să vă spun...

- Nu, nu sunt eu, ai greșit adresa, băete.
- Am greșit ? Nu se poate, mama mea mi-a zis...
- Mama d-tale te-a povățuit greșit. Andrei Bădină a murit pentru voi, aşa să-i spui.
- Totuși...
- Destul băete, am terminat, du-te ! Portar, altă dată să nu mai lași să intre aici lume necunoscută, zise Bădină portarului și lui repede scara, ca și cum ar fi fost urmărit de un inamic.

Neagu, făcându-se lângă un ficus uriaș, portarul îi detine mâna, îl coborî pe scară și când îl scoase pe poartă îl întrebă :

- Al cui ești, puișorule ? Poate ești băiatul cu conașului.
- Nu știu, răspunse băiatul, și ochii i se umplură de lacrimi.
- Cum nu știi ?

Așa sunt boerii ăştia mari. Să mai vii p'aicea, puiule.

— Nu știu, îi răspunse iară, căci aicea veneam să aflu adevărul, să sărut mâna tatei, să 'i cer ajutorul ce 'mi trebuie, ca să 'mi urmez înainte învățătura.

— Mititelule, și ai văzut cum te-a gonit, ai văzut? Să vorbești cu doamna, ea are alt suflet, ea miluește și ajută pe toți copiii sărmani, să mai treci p'aici, puișorule, auzi, zise încă-odată portarul, puse curând, în mâna liceanului, două hârtii de câte douăzeci de lei și, închizând în urma lui porțile groase de fier—dela palaturile lui Bădină—intră în casă.

Neagu, când se 'ntoarse în aerul înghețat și 'n besna din strada Cortului, începu să plângă cu hohot, se desbrăcă de hăinuțele cele frumoase, le atârnă cu băgare de seamă 'n cuer, puse cele două hârtii pe masa de noapte într'o carte, își făcă rugăciunea și intră în plapoma rece ca sloiul de gheață, fără a gusta, nimic din merindele ce avusese grije a-i lăsa Rori pe masă, când plecase ca să cânte la cinematograf.

Emoțiile prin care trecuse Neagu mai toată ziua, îi dete niște friguri teribile. Nu dormi noaptea 'ntreagă, treșări, plânse, iar când sosi maică-sa îl găsi aiurând.

Nenorocirea nu vine niciodată — la om — singură; Aproape două săptămâni zăcu rău copilul, fără să dăstăiască maică-sei nimic din aceia ce îi ardea sufletul. Dîn pat se uita mereu la hăinuțele lui cele frumoase și se gândeacă, pentru multă vreme, el nu va mai fi sarcină Rorei, care căstiga aşa de puțin și jertfia tot, până la o para, pentru el și pentru casă, ea umblând petecită, mai rău ca cea mai sărmană femee.

— Ceva trebuie să ti se fi întâmplat ție, ceva rău, dragă Neagule, și tu ascunzi mamei tale.

— Mama mea, sărmana, n'are nici o bucurie și nici flori ca 'n Italia, nici porți de fier aurite, nici automobil, nici haine, nici... Ea mă are doar pe mine, zise Neagu plângând, și eu ce'i pot face d'aici din pat, ce ajutor să-i dau?

— Ajutorul ni 'l trimite Dumnezeu.

— Ajutorul lui Dumnezeu e slab de tot, degetele tale

mamă, cari aluneca noaptea pe pian la cinematograf, căpșorul asta, albit de suferințe, mânușițele astea, cari lucrează la bucătărie ca și la redacția ziarului, ca să ne țină zilele ! Vai mamă, ce nedreptate e'n lumea asta ! Unii au palate calde și luminoase pe calea Victoriei, alții se sbat și mor în strada Cortului... ca noi!...

— Să fim sănătoși, să nu mai mâniem pe Domnul, puișorule. Vezi, acum te-ai făcut mai bine și eu câștig atâtă cât să putem trăi. Boala ta, se 'nțelege, m'a cam dat îndărăt, dar nu-mi pasă, primejdia e trecută; acum simt noui puteri deviată și de muncă, tu să trăești, tu, tu, speranța și bucuria mea!...

— Nu cred că eu voiu putea să lupt cu răutatea și cu nedreptatea lumei aceștia. Voiu cădea învins, căci nu pot suferi, ca tine, nu!... Nu!...

— Ce știi tu de lumea asta, dragul mamei, ce ?

— Știu mult de tot... și ceia ce am văzut și am aflat, acum două săptămâni, mi-ajunge. Lovitura primită, dela chiar părintele meu, e mortală. Aici în piept am simțit cum mi-a 'nghețat sângele, cum... mor, mamă, mor !...

— Dumnezeule, ce s'a întâmplat, spune, of ! Ce copil ascuns, ce ai făcut, puișorule, ce ? Nebuna de mine, nebună, te las mereu atâtă vreme singur ! Ce este, ce ți-a dat prin gând tie, micule, ce ?

— N'avea teamă mamă, știi să mă călăuzesc. Și cum să umblu, dar eu și tu suntem oile blânde, cari am trăit între lupi. Iartă-mă, mamă, am făcut o faptă care, pentru pacea ta, ți-am ascuns-o, credeam să-ți fac, în întunericul vieței tale, tie o bucurie, o lumină și mie o dreptate, dar... n'am isbutit și din cauza înfrângerii eu m'am îmbolnăvit, și tu, tot tu, sărmăna, ai plătit doctorul și doctoriile. Iartă-mă și lașă-mă, în sufletul meu, să ascund și eu o taină, mamă!...

Steaua dela Răsărit

Era o iarnă 'ngrozitoare. Drumurile toate s'acoperiseră de nămet și Crivățul sufla cu putere. Rori, luptând cu lipsa și cu troenele, ca să-și poată tine viața sa și a copilului său, alergase la tot felul de mijloace. Meditații, traduceri la ziar, cusături pe la vecine, până târziu seara la lampă, astfel că a două zi s'o ia d'acapo; atât o slăbiseră și o îmbătrânișeră toate încât era de nerecunoscut. Suferințele sale le 'ndura cu bărbătie, dar suferințele lui Neagu, o stingea, o topeau de pe picioare.

Când află dela dânsul despre purtarea lui Bădină, față de micul nevinovat, înmărmuri. Ce putea ea face altceva decât să sufere grelele lovitură primite dela o soartă vitregă?

Alte femei, gândeau ea, când dobândesc câte un copil, ajung la situații fericite. Eu !...

Eu, ce să mai zic? Mie acestea toate mi se cuvine, căci n'am știut să rabd. Orice tovărăsie e 'ntocmită și tinută cu răbdare: *Rău cu rău, mai rău fără rău*, zice proverbul și: *Ce e întâi nu e pe urmă*. Unde aş fi eu de rămâneam lângă Pino? N'as fi fost fericită, nu, dar aveam întreagă starea și trei suflete calde cari băteau și pentru mine.

Acum, vai mie !...

Când cugeta așa singură și ghemuită de frig, în vîrful patului, ușa se deschise și o doamnă aleasă, însorită de una ceva mai Tânără, intrără și 'ncepură a cercetă starea de mizerie, în care se găsea Aurora.

— Cu ce vă ocupați, doamnă și ce mijloace de existență aveți, zise cea mai în vîrstă.

— Eu, cu ce mai pot și va să pot lucra, spre a ține viața fiului meu, sărmanul, el, pentru el, mă 'ngrijesc mai mult. Bietul băiat!... N'are pe nimeni și e copil foarte bun, pre-miantul clasei, mititelul!...

In acest moment intră Neagu, și cu alt băiat. El strigă din sală:

— Mamă, mamă, iată ce am cumpărat cu cei 40 de lei ce știi că aveam: hârtie, poze cu *Nașterea lui Isus*, pap cu ce să le lipesc, să fac o stea, doctorii și-o prăjitură pentru tine. Intrând, copilul rămase uimit. Cele două doamne îl mânăgiară, îl lăudară pentru târguelile făcute, îl invitără să meargă la Crăciun și pe la dânsenele și alte cunoștințe, dându-i și adresele, apoi îi puseră în mâni trei sute de lei, ca să facă cu ei o stea și mai frumoasă. Neagu le sărută mâna, mulțumindu-le cu recunoștință; ieșind, ele făgăduiră, nenorocietei femei, lemne și haine drept ajutor, pentru sfintele sărbători.

— *Quelle grande misère!..* Zise cea mai Tânără, mânăgând pe Neagu, și invitându-l a veni negreșit să se joace cu copiii săi și să-i pregătească la lectii.

— Voiu veni, negreșit, doamnă, mai întâi cu steaua și apoi cu vioara, dacă mă primi și dacă vă face plăcere.

— *Il est adorable*, șopti doamna cea mai în vîrstă, dându-i încă o sută de lei și zicându-i:

— Tine, să-ți iei coarde pentru vioară și să vii să-mi cânti și mie.

— Vă mulțumesc, doamnă, zise Neagu, sărutându-le iar mâna și împărțind banii cu camaradul său.

— Nu, banii aceia îi-am dat te, micule, colegului tău îi dau eu alții.

— Așa, bine, vă mulțumesc, că și el e băiat foarte bun.

— Mai puțin bun și mai puțin silitor ca tine, altfel eu aş fi monitor în locul tău, dar nu sunt...

— Ce spui? El e întâiul în clasă?

— Da, doamnă, cum, nu știi? Eu v' am văzut venind și la școală, când era Neagu bolnav acasă.

— Ai fost bolnav, puiule? Intreabă doamna cea mai tânără. Ai răcit, ce ai avut, de ce te-ai bolnăvit?

— M'am bolnăvit de durere, d'un lucru de care vă rog să nu mă 'ntrebați, că iar...

Aurora se ridicase în picioare și făcea semn celor două femei să tacă, ochii ei sticleau înlăcrămați.

— Nu le mai face semn, mamă. Eu văd că aceste doamne sunt aşa de bune, încât oricât m'ai opri tu să nu vorbesc, eu tot le voi spune secretul vieței mele și ele vor judeca, vor...

— Taci, Neagule, taci te rog, nu pentru aceasta au venit dânsele în această neagră mizerie, ci...

— Vă uitați, doamnelor, eu dela dânsa am aflat că sunt fiul unui om... om, ce om? Al unei fiare, care stă în calea Victoriei, într'un palat și când m'am dus la el, în loc să aibă milă de mama asta bună, care m'a crescut atâta vreme, fără ajutorul lui, el, câinele, m'a gonit, a pus portarul să mă dea afară, zise copilul, înecat de plâns și adăogând: Asta e boala și suferința mea! *Sunt un bastard*, n-am dreptul nici la avere, nici la numele tatălui meu. Pe mine cred că știi, ca mă cheamă Neagu Iordanovici, nu Neagu Bădină, cum ar trebui să mă cheme.

— Neagu Iordanovici, șopti foarte mișcată femeia cea mai Tânără, eu stau chiar în casa de unde portarul, în urma porunciei d-lui Bădină, te-a dat afară, eu dela dânsul și acum dela tine și dela profesorul de geografie, știi cine ești; zilnic, te rog, să vii, în casa mea, fără sfială.

Vei fi tratat ca un copil al meu.

Aurora rălmase ca de piatră și nu putu rosti un cuvânt.

Cele două femei, nu erau altele decât soția lui Bădină și Anișoara Arghiriade, fosta iubită a lui Andrei, care acum ajunsese bogată și, ca atare, făceau parte din toate societățile filantropice.

Eșind, amândouă aveau ochii plini de lacrimi. Rori neputând scoate o vorbă, căzu încremenită pe pat. Neagu, ne'ntelegând bine înăvădirele și urzirea soartei, începu sări prin casă de bucurie, a'ntinde sutarele pe pat lângă maică-sa, a juca și a striga:

— Suntem bogati maică, măicușoară, suntem bogați, nu mai plângem, nu, vei vedea că eu, cu vioara asta, pupa-o-ași, am să te țin ca p'o regină. Mă duc la doamnele astea, cânt, spun poezii, dau lecții la copiii lor ș'acasă la tine, vin cu buzunarul doldora. Ce plângi? Tu nu vezi că Dumnezeu are milă de noi? Nu vezi ce îngerii ne-a trimis?

— Ingeri, în adevăr. Pe una o bănuesc cine este și 'n adevăr că, dacă s'o purta cum ti-a făgăduit, e un înger, dar cealaltă n'o știu, n'o cunosc, dar am văzut ce suflet nobil are.

— Nu știi, ce trebuie să știi, aflu eu și-ți spun tot, tot, măicușă dragă, nu plângem, nu mai plângem, zise Neagu, ci dă-mi ajutor să fac steaua asta, cu colegul meu, că d'aceia am venit. O să vezi câți bani o să-ți aduc:

Cine primește steaua frumoasă și luminoasă, cu colțuri multe și mărunte, dela Isus Christos venită, strigă Neagu, jucă prin casă, apoi s'apucă a tăia hârtiuțele ce cumpărase, și-a cântă însoțit de camaradul său:

*Trei crai dela răsărit
Spre stea a călătorit!...*

Anișoara cu automobilul conduse acasă pe soția fostului său amant. Apoi, întorcându-se la Rori, ii aduse o multime de haine aproape noui și-un pieptar de lână cu care, ea singură, ținu o îmbrăcă, în această casă plină de igrasie, de 'ntunerie și 'n care locuia, d'atâta vreme, cumplită lipsă.

D-na Arghiriade, căeia Rori ii povestise toată suferința ei, din acea zi, fu cea mai bună protecțare a femeei bolnave și a copilului desmoștenit.

XXIII

Domnișorul Neagu

Bădină prinse se gust de speculă și i se părea că în a pune, ban peste ban, stă toată fericirea. Cu femeia ce luase în căsătorie absolut de loc nu se potrivea. Amândoi trăiau o viață a parte. El, în lumea academică, universitară și politică, aproape nu mai mergea de când s'apucase serios de comerț. În lumea gândirii, în lumea aleasă și bine educată, nici nu prea avea ce căuta, căci deși ajunsese și la Universitate profesor și în aeropagul fărăii, când ca deputat, când ca senator, obârșia lui tot se cunoștea. Mult suferise din această cauză, nobila sa soție, dar având doi copii și el o poziție socială destul de înaltă, lucru pentru care părintele său o dase după Bădină, se 'nvățase femeea să rabde tot c e-i venea dela el. În afara de grosolăniile ce-i făcea zilnic, în casă și în societate, apoi despre el afla numai minuni, petreceri și chefuri, săvârșite cu fel de fel de femei, cu fel de fel de fete dela Universitate. Elevele sale toate, nu obțineau notele după știință, ci erau apreciate după frumusețea și ușurătatea lor.

Pentru aceasta Andrei era recunoscut și atât pierduse rușinea, încât din decăderea sa morală, își făcea o glorie, o apoteoză de care toți îl luau în râs. De Aurora nu-și mai aducea aminte nici ca de un vis stins. Pe Anișoara, când o vedea prin societate, o avea acum ca pe-o prietenă, căreia îi spunea toate faptele lui urâcioase, c'o nepăsare și c'o lipsă complectă de pudoare, încât și-această femeie ajunsese de-l oculea, ori pe unde 'l vedea, ba de multe ori, nici că 'l mai invita la strălucitele serbări pe care le da în saloanele sale.

Când și-amintea ce sacrificii făcuse, la tinerețea ei, pentru Bădină, se simțea fericită, că pe când trăise cu el, la Pa-

ris, nu-l luase în căsătorie, aşa cum îi propusese el atunci. Pe Aurora n'o cunoştea decât din spusele lui şi ea, suflet drept şi cinstiit, nici atunci nu aprobase purtarea lui.

Dela Neagu, afişând acum despre toate suferinţele sărmanei femei, simtea ca o datorie a o ajuta. Nenorocirea Ro-rei i se părea că e pricinuită din cauza ei şi pentru aceasta s'acuză câte odată; alte ori însă, auzind cum se purta Andrei Bădină şi-acum cu soţia sa, înțelegea că era croit ca să facă nenorocirea femeilor, cari aveau încredere într'însul. Multe lucruri grozave îi veniseră la urechi Anişoarei, chiar până a nu lua pe Arghiriade, dar acum, omul acesta, care tot îi mai şoptea, în surdină, cuvintele calde de iubire, o desgusta, o 'ngrozea.

Ori pe unde 'l vedea, fugea de el ca de-o pacoste.

Încetul cu 'ncetul se împrietenise cu soţia lui Bădină şi aceasta, c'o sinceritate de copil, îi povestea Anişoarei toate suferinţele. Ori în ce societate filantrropică se găseau împreună îşi luau câte-un moment de destăinuri şi aşa, cele două femei, ajunseseră cele mai bune prietene. D-na Bădină nu mai avea nici un secret, pe câtă vreme d-na Arghiriade păstra unul pe care nu-l putea destăinui, dar îi apăsa greu pe inimă. Cât de rău îi părea că ea, corp şi suflet, trăise odinioară pentru un monstru ca Andrei!

Când dete, în strada Corbului, peste nenorocita de Aurora, sufletul ei se umplu de ură. Zi cu zi, Neagu iniţiind-o de faptele odiosului său părinte, căpătă în Anişoara o a doua mamă; tot aşa ceva deveni pentru el şi d-na Bădină.

Aşa, băiatul putu să-şi urmeze studiile, trecând mereu din succes, în succes, până la sfârşitul liceului. Anişoara îleduca în școala lumiei; d-na Bădină, care era o femeie foarte cultă, îl instruia şi, cu dânsul, ceasuri întregi, făcează muzică; ea știind cântă din pian şi din vioară, ca şi dânsul.

Rori însă era pentru el cea mai desăvârșită pedagogă. Aurora primea totul și de umilința aceasta suferea peste puterile ei.

Ce să facă? Cum să lase în întuneric pe Neagu, când el era atât de deștept și iubea atâtă studiul? Introdus așa de împrejurări în casa lui Bădină, zi cu zi, băiatul știu câștigă simpatia tuturor. Frații lui, nu se mai puteau lipsi de el. Până și portarul, care odinioară îl gonise din ordimul stăpânlui său, acuma îi deschidea largi porțile și îi zicea: *Domnișorule*.

Liceanul se simțea foarte încântat și mândru de soarta lui, doar că era atât de ocupat și de alergat încât, pe zi ce mergea, se simțea slăbit, obosit, bolnav...

Toți vorbeau cu dânsul și erau veseli, când îl vedea, doar Andrei nu făcea decât a-i da ordinele ce trebuia să execute, în casă, față de cei doi copii și de d-na Bădină și la fabrică fată de funcționari și de lucrători.

Neagu era mâna dreaptă a tuturor. Pentru toți alergă c' o răbdare și c'un devotament demn de toată lauda. Dela toate acestea el nu folosea nimic. Pâinea ce mânca, sărmâna Rori, o avea doar dela munca ei și dela Anișoara, căci Andrei, era cumplit de sgârcit și de dârz cu nenorocitul său copil. În afară de leafa lui de meditator, nu mai primea nimic. Ii veneau în gură vorbele ce trebuia să-i zică, însă amintindu-și de sfaturile, scumpei sale mame, băiatul tăcea, tăcea!...

Sufletul lui, oră cu oră, se umpela de veninul cel mai amar și-așa creștea alături de fratii săi, instruindu-i și pe ei a-și face datoria și-a ști că: *Viața oricărui om, fie eloricăt de sus pus, e dată cu condiția de lungă răbdare și de grea suferință*.

Bădină, nu voise niciodată să asiste la lectiile pe cari Neagu le da copiilor săi, deși soția sa îl informase că are apătitudini alese și predă ca un dibaciu pedagog. Andrei plu-

tea într'o inconștiență de necrezut. Tot ce vedea și-auzea parcă erau valuri de praf. Tușea, strănută, scuipa pe co-voare, ca un mocofan.

Eșia de-acasă ca o slugă și se 'ntorcea ca un strein.

In el nu mai avea nimic din ceeace se cerea, spre a trăi în mijlocul oamenilor culți, muncitori și cinstiți. Se făcuse o țoapă, un râtan și-un speculant atât de ordinar, încât lumea 'ncepuse a-l ocoli. Din această cauză fabrica mergea slab și banii băgați acolo, departe de-a produce venit, se pierdeau zilnic. Bădină era împins spre faliment moral și material.

Sotia sa îi dase tot ce avusese, ba angajase în afaceri chiar și pe părintele său. Totuși, Bădină, era nemulțumit; cu dânsa se purta mai rău decât cu servitoarele.

Anișoara asistă într'o zi la o scenă de-o violență teribilă și fu nevoită a trezi ea din leșin pe soția model, sclavă a datoriei conjugale, ajunsă ea, mărgăritarul prețios, aruncată ca într'o mlaștină scârboasă.

Din acel moment, femeia căzu greu bolnavă și, zi cu zi, topindu-se ca o făclie de ceară, își dete obștescul sfârșit pe mâinile Anișoarei și-ale lui Neagu.

Acesta — de-atunci — se simți străin și trăi în lume ca un marinări, în mijlocul valurilor, fără cârmă și lopeți. Prin moartea acestei duioase femei, el rămase fără sprijin iar speranțele lui toate se spulberară pentru totdeauna...

Partea III

XXIV

Mâna dreaptă a lui Bădină

Soția lui Bădină văzând că descendenții lui n'aveau nici un talent și că Neagu, pe lângă că era mereu întâiul în clasă, având și aplicarea la muzică, multe sfaturi dându-i și dânsa, care studiase vioara la Viena și la Paris și el profita cu succes, îi lăsă prin testament o sumă bunicică, cu îndatorirea ca, după ce va termina licența și clasa ultimă a Conservatorului nostru, să meargă în străinătate și să studieze înainte. Acest legat din testamentul d-nei Bădină atinse sufletul lui Neagu într'atâtă încât, din acea zi, se sili și mai mult și greu nu-i fuse să ajungă premiatul cu distincție al Conservatorului și să primească și de-acolo o bursă.

Ce să facă ? Ce hotărâre să ia acest băiat eminent, care făcea onoare școalelor prin care trecuse și totuși inima lui era atât de zdrobită?

Când îl vedeau așa de trist, camarazii săi apreciindu-i calitățile sufletești și succesele morale, îl certau și își dau toate silințele să-l scoată din amarul care îi învenina sufletul, dar le era peste putință. Mereu se despărțea de ei,

mereu — în singurătate — cugeta la copilăria lui dusă 'n sărăcie, la sfotările mamei sale, spre a-i da o creștere a-leasă ca a ei și cu care totuși nu isbutise 'n viață.

Din împrejurările prin cari trecuse dânsa, știa puțin, foarte puțin, și totuși niciodată nu se mângâiașe că, o ființă așa cultă, așa de desăvârșită, muzicantă, cu trăsături, cari și azi arătau urmele unei frumuseți clasice distinse, nu putuse răzbi cu nimic în această lume. Lucrul acesta 'l descuraja chiar atunci când, succesele lui, la Conservator și la Universitate, erau dintre cele mai strălucite. Mâhnirea lui creștea alături cu talentul ce avea; iubirea pentru Rori întrecea toate marginele și de-ar fi cunoscut toate înfrângările ei, de-ar fi auzit căcar ce 'ndurase dela soțul și ceilalți trei frați ai lui cari, jurând lui Mauriciu Pino, că nu vor mai voi a ști de nenorocita lor mamă, ținuseră, până la moarte, jurământul. De-ar fi cugetat că nu voința ei o împinsese pe asemenea căi, ci împrejurările, soarta care, într-oatăea ocazii, e oarbă și streină, este vitregă cu noi.

Cum să-i spună lui Neagu ce suferise de la streinul care îi furase inima și avereia și 'n urmă își răsese de sufletul ei ? Nu cu Bădină, dar cu oricine ar fi fost, cădea femeia asta, atât de înjosită, de insultată, de alesul său, de tatăl copiilor ei. În această lume, totul depinde de împrejurări, gândea ea, ori de câte ori, ș'amintea că, din cauza insultelor lui Mauriciu, era să se arunce pe fereastră și că Bădină o salvase. De câte mizerii ar fi fost ea ocrotită, dacă murea atunci ! Una o cunoștea fiul său și-aceasta îi era de ajuns pentru că el s'o creadă ființă cea mai năpăstuită de soartă în lume și ca zilnic să caute a o mângâia de înjosirile, de lipsurile și de jertfele ce făcuse pentru creșterea lui.

Greșala ei de a-și părăsi casa și copiii, sperând a găsi un trai mai bun lângă un strein, om josnic și fără caracter, o plătise greu, dureros de greu și taina sufletului ei o știa doar

Anișoara, care și ea ura pe Bădină, pentru faptele lui, totuși el, în casa ei, venea adesea ca să-și plângă păcatele grele și nenumărate, peste cari trecea c' o inconștiență demnă de necrezut. Ei se datorea că legatul din testamentul d-nei Bădină, cu privire la ajutorarea lui Neagu pentru terminarea studiilor în streinătate, nu rămăsese literă moartă. Despre el, *bastardul* ăsta, trebuia să se ducă să se spânzure alături cu tâmpita de maică-sa, care a dorit să aibă copil. Are pe Domnișorul ăsta. Are. Mare pricopseală!

— Ce proaste sunt femeile, zicea dânsul Anișoarei, când aceasta îi pomenea despre suferințele Rorei și despre talentele lui Neagu; ele au naivitatea să credă că, atunci când nu mai sunt dorite, nici iubite, câte un plod de aceștia, venit inoportun, mai pot legă niște vieți ciuruite de vorbe grele și desbinate de adânc desgust. *Când iubirea sboară, pălpărrea aripilor ei, stinge candela, aprinsă dragostei, cu orice flăcără puternică ar arde ea.* Și sboară iubirea, sboară mai ales când vrei a o ține cu de-asila, de-ai priponi-o cu lanțuri cât de grele, n'o poți stânjeni din sborul ei. Rori, mi-a căzut în brațe, ca o satarabelea, eu aş fi fost un prost să nu profit de ea, cum am profitat și de tine Anișoaro, nu este așa? Aș fi fost nătâng să nu jumulesc gâsca, când îmi cade 'n mâna, aş fi fost...

— Ai fi fost un cavaler, om de omenie, dacă, după ce ai jumulit-o și ți-ai ajuns scopul, o luai de soție și recunoșteai pe Neagu, care va face onoare tărei, pe când fiii tăi...

— Fiii mei, fiii mei? Ce sunt vinovat eu, dacă n'a eșit nimic din ei? Fata, o desmetică, băiatul, un lenș și-un tâlhar. Fură dela streini, fară și dela mine, o să 'nfunde pușcăria.

— Ei vezi, tocmai de aceia să te 'ngrijești de acela care n'a crescut în puf, ca ai tăi și pe care maică-sa l'a educat

aşa de bine şi cu cele mai slabe mijloace. Tu ce grije ai purtat de el?

— Deştept ca mine. Eu ce-am avut, ce-am moştenit dela neamul meu criminal şi ticălos? Să facă şi el ca mine, să muncească şi s'ajungă.

— Tu ai fost un fanfaron şi-un pişicher; banii Rorei te-au făcut om, iar tu ai răsplătit-o amar. De ce n'o iezi acumă, tot te-a văduvit D-zeu pentru păcatele tale.

— Ce face? Ai înebunit? Să iau o baborniţă, o săracie, ca aceia? Acumă iau fată Tânără, frumoasă, bogată...

— Să iezi, vezi bine, să-ţi pună coarnele pe cari le merişi şi pe cari trebuie să ţi le pună sărmana ta soție. Să petreacă cu cine-i plăcea, nu să ofticeze şi să-şi piardă viaţa din pricina d-tale.

— Ce clopot, ce clopot, D-zeule. Crezi c'ai să mai mă vezi p'aicea ? Crezi ?

— O să te văd, la sigur, căci vei toca tot ce ai moştenit, o s'ajungi la aman ş'o să recurgi la soţul meu să te 'mprumute, să te scoată din încurcăturile pe cari le faci zilnic, să te scape de datorii.

— Ci că taci, cucuvea! Taci odată!...

— Tac, dar cu viaţa pe care o duci, cu chefurile pe cari le faci, unde crezi c'ai s'ajungi. Te-ai făcut de vorba lumii şi tu şi copiii tăi. Păcat de cartea care o ştii şi de titlurile dobândite prin sprijinul Rorei, praful să ales de ele...

— Praful, praful, să înțelege, atâta pricepi tu; dar nu ştii că eu sunt omul ţării. Profesor universitar, senator, iubito, şi tot, uite puterea mea e putere, nu dorm la senat, cum, simtrile mele nu dorm nici acum, când sunt lângă tine, Anişoaro, vis scump al tinereţei mele, înger bun şi bland, care s'acum ai putea...

— Aşa putea să te dau afară, ca să nu-mi spargi şi casa

mea, cum ai spart-o p'a Rorei, demon urios ce ești, om fără suflet și fără demnitate. Crezi că eu nu știu ce ai pătit eri la Universitate? N'am auzit cum te-a pălmuit *bastardul*, în mijloocul comisiuniei profesorilor ? Nu știu eu subiectul tezei lui Neagu ? Subiect arzător :

Căutarea paternității. O, fiară, ți-a venit rândul... ai cerut un pahar de apă, când a 'nfierat băiatul părinți ca tine. Ti l'a adus el. Ba el, te-a scăpat de nodul care ți se pusese 'n gât, când el zise: *Căutarea paternității se impune. Criminalii acestia, cari procreiază bastarzi, ar trebui înfierati, trimiși la ocnă pe viață, ca să-și ispășească păcatele. Socotesc că precum cele mai odioase nelegiuiri să dovedesc prin martori, prin fe-lurite acte și scrisori, tot asemenea să fie prinși, jupuți de vii, acești câini, fugari infami dela datoriiile lor. Nu e destul că violează corpuri și suflete femeiești delicate, dar înfierează și jefuește urmașilor, drepturile, ba și profit chiar de inteligența și talentele lor.*

Frumos...

Așa ai profitat și profiți d-ia de Neagu, care ti-e: *Mâna dreaptă 'n fabrică, fiindu-ți la ordine gratis mereu, mereu!...*

XXV

Bădină rămase 'n prag ca de lemn

Fără a rosti un cuvânt, Bădină și luase pălăria și plecase. Vorbele Anișoarei, toate drepte, avuseseră asupra lui o putere nemărginită. Mirat era că dânsa aflase tot aceia ce i se întâmplase la Universitate, unde Neagu, ii aruncase 'n obraz nedreptatea lui față de acest copil, care reușise totuși a'și obține licenta, numai cu bile albe și acuma sta gata a

face un pas mai departe. Vrea să se perfecționeze la muzică în streinătate și să-și ia titlul de doctor în drept aşa ca și Bădină, dar nu cu aceleași mijloace.

Avântul acesta puternic, din sufletul lui Neagu, în loc să măgulească pe Bădină, pare că-i da fiori. Mergea pe drum frământându-și astfel gândurile.

Bastardul ?... Invață, are aspirații, va isbuti, pe cât legitimul, vai, vai, gândi dânsul, s'a făcut și mai lenes, și mai mizerabil. Dela moartea mame-sei umbără mereu rasna, ba am fost încunoștiintat, c'a intrat și într'o bandă de tâlhari, cari prădează orașul, fac crime...

Neamul lui Bădină, cui o să se isvodească? Cui o să semene Gică, vai de mine, cui?

Dar Leonora, nu mi-a scos sufletul? Ea, cui păcatele seamănă, că maică-sa era: *Pâinea lui D-zeu*. Rău i-am scos sufletul și aceleia!

Ce stric eu, dacă sunt astfel croit? Neamul, neamul meu blestemat, trebuia să se isvodească undeva, în mine, în copiii mei!... În el, în *bastard*, de ce nu s'a isvodit?

De unde atâtă inteligență, atâtă vointă? Atâtă caracter nobil?...

Nobil firește, că de nu era aşa, eri cum eram de umilit și de 'njosit și 'n fața colegilor, cu cari nu știi cum voiu mai da ochi, putea, când mi-a dat paharul cu apă, să mi arunce în cap, să-mi sdrobească țeasta, să-mi iasă creerii. Toți au înțeles ce câine am fost eu copilul acesta, care n'a cerut el ca să vină pe lume, iar când a venit, eu m'am purtat cu el mai rău decât cu-un câine.

Revoltat, tremurând, mi-a aruncat în față tot veninul de care îi era chinuit sufletul.

Așa e, are dreptate: *Căutarea paternității*, e un drept al copilului său mamei; culpabili de procreare — sunt doi, de ce sarcina creșterei copilului, ar purta-o numai unul? S'o

poarte, dacă a fost proastă, mama, noi suntem puși sub scutul legilor...

Toate bune, dar eu, nu iert și nu voi ierta nici odată cetezanța și obrăsnicia de eri a bastardului.

Am eu ac de cojocul lui!... Când i-o fi lumea mai dragă 'l voiu pocni unde-l doare.

Cu banii, lăsați de soția mea, vrea să plece în streinătate. Auzi, auzi, stârpitura, auzi! O să-i vadă, când și-o vedea cea fa. Ii voiud da lui Gică mai bine, poate aşa se va apuca și el d'altă meserie, nu va mai bea pe datorie, nu se va mai înhăita cu calicii și cu derbedei, poate se va face om de seamă, ca mine...

Cu aceste gânduri — în minte — ajunse acasă și voi, după ce sui scara, să intre în camera sa de culcare, să se arunce în pat, să se odihnească, căci drumul îl obosise; iar cuvintele Anișoarei, dela care plecase, fără ca măcar să-și ia ziua bună, îi fulgerau prin cap, îi oboseau creeřii.

Ușa o găsi dată de perete și 'n toată camera o răvă-seală de nu'i puteai da de căpătăi.

Parecă dase răsmirița, aşa era de 'ntors și de răscolit peste tot. Chemă servitoarea și 'ntrebă ce s'a 'ntâmplat, dar aceasta îi răspunse că, în lipsa lui, nimeni nu intrase în casă. Mare minune!..

Cassa de bani o grăsi deschisă și banii toți din ea lipsă, ca și sculele și argintăria. Cu toate cercetările lui și ale poliției, nu descoperi nimic, dar din tot înțelese că hoțul trebue să fi fost un om al casei, un om cunoscut. Bănuiala nu putea să cadă asupra servitorilor, căci toți erau duși la fabrică de dimineață, iar servitoarea era intrată la dânsii în serviciu de curând, aşa că nu cunoștea de fel interiorul casei.

Inspăimântat Bădină, după ce se întoarse dela secție, se trudi zadarnic, cu toată mintea. Seara săștepta copilașii că să le povestească întâmplarea, dar nu sosiră nici unul. Ele-

onoră telefonase că se culcă la fabrică, iar Gică nu se arăta de nicăieri, nici a doua zi, astfel în cât, Bădină, singur și aşa îngrozit, nu 'nchise ochii toată noaptea și se munci cu gândul, dar nici de cum nu știa asupra cui s'arunce vina.

Bănișorii lui, bani muncii, în a cărui pungă vor fi intrat? Dar bijuteriile, dar argintaria?

Cercetând mereu toate colțurile camerei, toate cutiile scrinului, toate rafturile bibliotecii, ale dulapurilor de rufe și de haine, nu găsi nimic și se 'ngrozi că n'a rămas nimic necercetat și nescormonit. Mâna hoțului, i se părea că îi apasă și îi sugrumă beregata. Mai bine că nu fusese acasă. Anișoara, tot ea îl scăpase și acum. Cine știe dacă azi nu era gătuit de mâna hoților? Umbrele lor i se păru că se roteau prin casă; vedeau figuri, când cunoscute, când necunoscute, dar când voia să și le fixeze toate, de spaimă-i pieureau din minte. Tremură și nu dete ochi 'n gene până la ziuă. Într'un târziu, i se păru căude vocea soției sale, care îi zise:

— Vai mie!...

Cât sunt de nenorocită c'am dat viață unui monstru!... Gică!... Gică!... Unde ești? Ce faci? Vai ție!... Vai mie!...

— Vai și mie, zise Bădină, sărind din pat și sunând să vină cineva.

Noaptea era neagră ca păcatul, clopotele bisericilor sunau pentru Inviere. Bădină se scula înfricoșat, își aruncă repede hainele pe el și voi să plece la biserică. Să uită la ceasornic și văzu că era ora șase. Deși începuse a se lumina de ziuă, groaza nu-l părăsea; casa i se părea o temniță și el tâlharul care îi furase bunurile sale.

Sună iar și iar nu veni nimeni, nimeni!...

Clopotele răsunau, răsunau în tot orașul, vântul aducea glasul lor pe ușile și pe ferestrele palatului său pustiu!...

Când voi să fugă din această casă ce'l îngrozea din ce în ce mai tare, se 'mpiedecă 'n prag de un obiect. Mași-

nalicește se aplecă să-l ridice. Tabacherea lui Gică, lângă ea un buton pe care i-l făcuse el dar la ziua lui, lângă poza-i, ruptă de curând și aruncată jos. În scuipătoare muncuri de țigări turcești, de cari numai Gică avea. I le dase el, căci le promise dela un coleg și ne fumându-le, fiind prea tari, ce era să facă cu dânsеле ?

Nedomirit stă în mijlocul casei, neștiind de ce să se apuce și pe cine să 'nvinuiască d'această mare pagubă.

S'auzi sunând cu putere la ușa intrării; în casă, nefiind nimeni se duse Bădină să deschidă. Sergentul de stradă aducea pe Gică beat turtă, sgâriat pe față și cu hainele sfâșiate pe el.

Profesorul, când văzu pe fiul său în aşa stare, nu știu ce să-i zică lui și nici sergeantului, care, cunoscând cele întâmpilate, văzând tabacherea găsită pe jos, lipsa butonului și muncurile de țigară, zise:

— Și d-v, domnule profesor, care știi atâta carte, tot n'ați înțeles care e hoțul? Lucrul e dovedit de noi și dintr'altele împrejurări și, după această ultimă constatare, avem mandat să-l ridicăm... Gică se sbătea în mâinile polițistului, iar Bădină rămăsese — ca de lemn — în pragul odăei.

XXVI

Inchis?... Fără autorizația mea?

Când se trezi, dimineața, Andrei își pregăti un discurs întreg cu care să întâmpine pe Gieă, pe care încă tot nu-i venea să-l credă vinovat, gândindu-se să meargă apoi la secție și să cerceteze ce-a mai aflat poliția despre îndrăsnețul furt săvârșit la dânsul în casă. Tocmai când se pregătea să intre la fiul său, sosi comisarul, însotit de ser-

gentul care l'adusese în zori acasă pe Gică, beat topit. Câte-și trei examinară lucrerile cu deamănantul, cercetără femeia din casă, intrată în serviciu chiar în acea zi, apoi Bădină, dând de butonul pe care bine 'l cunoștea și de mucurile de țigară, le arătă celor două persoane ale siguranței, cari într'un glas repetară:

— Și dv. d-lor profesor, care știti atâtă carte, ați colindat atâtă lume să-i auzit atâtea fapte uricioase, tot n'ați înțeles care e hoțul? Trebuia să știți de mult cu cine aveți d'afface.

Andrei și puse mâinile la frunte. Vorbele acestea îi răsunau în auz de 'i vâjâiră urechile și, încăpățânat cum era, începu să se răstească la ei și să-i gonească afară pe ușe, strigând :

— Nu se poate, nu, mincinoșilor, plecați d'aicea și, de unde veți ști, să-mi înapoiați banii și lucrurile. Acuma dau de vă schilodesc, ticăloșilor! Auzi, auzi îndrăsneală, să-acuzați un nevinovat. Mă duc, mă duc iute să-l chem, să vă mute fălcile.

— Potoliți-vă mânia d-le profesor, nu îl acuzăm noi, ci faptele sale. În curând veți auzi minuni pe urma fiului dv. Noi plecăm, dar...

— Afară tâlharilor, voi sunteți hotii, voi să-mi aduceți averea de unde veți ști. Acuma, acuma să mergeți cu mine în camera lui, să 'ndrăsniți a'i spune ceia ce-mi destăinuire-ți — fără rușine — mie, părintele lui. Acuma vă croiesc cu bastonul ăsta, vă sparg capul, auziți?

— Auzim, dar și dv. aveți s'auziți, în curând, lueruri cari numai cinste și bucurie n'are să vă facă. În camera fiului dv. ne poftiți zadarnic, căci nu este acolo, dânsul e ridicat d'aseară.

— De unde știți, cine v'a spus ceeace se petrece în casa mea, vouă, tocmai vouă, vagabonzilor?

— Siguranța, siguranța, că d'acolo venim. Nu ne mai insultați, d-le, că noi nu suntem vinovați cu nimic. Noi ne facem doar datoria.

— Ce datorie, ce siguranță ? Zise Bădină, aiurit și plecă în spre camera fiului său.

In sală se 'ntâlni cu vizitiul și cu rândășul, cari-i spuseră ceiace afirmase comisarul. Gică fusese ridicat de poliție.

— Inchis ? Fără autorizația mea ? Ticăloșii...

Furios și tremurând, Bădină, deschise ușa camerei lui Gică și 'ncremenit rămase văzând că spusele celor doi oameni dela siguranță, cari profitară de momentul când Andrei era preocupat și vorbea cu slugile, și plecară. Plecând luară butonul și tabachera lui Gică, pierdute pe când opera la cassa de bani, drept alt torp al delictului.

Nici că-i treceă profesorului prin gând de ce fapte era acuzat fiu-său, ci toată preocuparea îi era să-și găsească lucrurile și banii ce-i lipseau.

Pentru aceasta îi fusese ridicat d'acasă Gică, și poliția se făcuse așa de grozavă ?

Bietul băiat ! Cine știe 'n ce momente va fi făcut gluma asta.

Nebunii, turbații, o să-mi plătească scump afrontul ăsta. Auzi cutezantă, zise el către servitori, să-mi ia băiatul și să mi 'l închidă fără autorizația mea și fără ca faptul, de care este acuzat, să fie dovedit.

Servitorii, cari știau cum au mers lucrurile, surâseră și se depărtără tăcuți, iar el se 'ntoarse în camera sa, după ce 'ntr'a fiului său căutase prin toate colțurile, prin toate sertarele și cutiile, sculele și banii ce-i lipseau. Apoi, pierzând orice speranță, începu să fluere și să se preumble, timp îndelungat, prin toată casa și să-și facă singur fel de fel de 'ntrebări.

— De ce să-mi fure el, chiar el, atâția bani? Ce să facă cu ei? Aici aveă de toate. De ce să nu-mi ceară mie, sau soru-sei? S'aia, altă poamă!...

Se duse, dibui prin toată casa, cercetă dulapurile cu rufarie și cu haine, se uită la uși, la broaște, dacă nu sunt forțate, la chei și văzu că totul era neclintit. Iși reaminti de buton și de tabachere, pe cari căutându-le și neisbutind să le găsească, încep să bată cu pumnii în masă și să strige:

Hoții, hoții, au furat și-astea, cum au furat toată casa. Rândasul și vizitiul, auzind aşa sgomot, suiră repede scara. Cum și văzu Bădină, și întrebă ce caută acolo, ce vor, de ce au venit?

— Venirăm speriați, socoteam că iar s'a întâmplat ceva.
— Ce să se întâmple, ce să se mai întâmple? Ce poate să fie mai rău ca asta?

— Păi, să păzească D-zeu, să păzească... Sunt...
— Ce sunt, că vă zdrobesc, ce mai sunt?
— Sunt, stăpâne, repetără ei, lucruri și mai rele și mai...
— Păzească D-zeu, zise iar vizitiul, făcându-și cruce...

Noi văzurăm...

— Sunt, stăpâne, lucruri și mai rele și mai...
— Ce văzurăti? N'ați văzut nimic, că dacă vedeați, nu rămâneam sărac, hotii nu-mi luau tot... tot și nici... pe biețul Gică, nu...
— Pe d-l Gică l'am văzut, dus de jandarmi, între baionete.
— Ce ziseși, tu? Ai înebunit, visezi, tâlharule?
— Nu visez deloc și mă mir cum de dv. n'ați auzit nimic.
— Cum, ce-a făcut, ce spuneți? Ce-ați zis?
— Ce să spunem? Spunem ceea ce-am văzut, păcatele noastre, păcate!...
— Ce-ați auzit, păcătoșilor? Mai întâi că voi nu erați aici, erați la fabrică, banditilor, haimanalelor!...

— 'Tocmai, în răvărsatul zorilor, am plecat d'acolo ca să venim acasă, că vă știam singur și...

— Eh, și?

— Și aveam ordin să venim să potcovim caii și să ne întoarcem iar la fabrică.

— Grăește mai curând, nerodule, vorbești parcă ai mă-măligă 'n gură, parcă ești tulnic, parcă ești beat.

— Nu sunt nici tulnic, nici beat, dar sunt mirat, încrmenit de ceia ce s'a petrecut aicea.

— Ce s'a petrecut, ce? Mi s'a furat tot din casă, tot, bani, scule... și asta...

— Asta nu e nimic, boerule.

— Cum nu e nimic, boule?

— Nimic, vezi bine, copilul e al d-tale și dacă a luat, a luat dela d-ta, dar e alta mai boacăna și pentru asta au venit oamenii dela siguranță și l-au ridicat pe sus și l-au dus...

— L-au ridicat pentru altceva? Ați auzit voi? Știți voi? Dacă știi, spuneți, spuneți curând, nenorociților!

— Spunem, spunem, ia, că n'avem ce face și poate mai e timp să-l scăpați.

— A furat din mai multe locuri și-a făcut și omor.

— Să-l scap? Dar ce-a făcut copilul, ce?

— Unde, cum, când, zise Bădină și, venindu-i rău, căzu pe scaunul biroului.

XXVII

Zile mari în suferință

Paștile, în acel an, sosise de timpuriu. Iarna fusese destul de aspră și de geroasă, aşa că sosirea Paștelui, atât de pri-măvăratecă, înviorase pe toată lumea. Natura era îmbrăcată în haine de sărbătoare.

Curățite dela Mucenici, grădinele cu brasde semăname de curând și cu ronduri pline cu zambile, ghioceli galbeni, panseluțe, rosmarin, calomfir și ismă creață, se pregătiseră parcă și ele pentru Sf. Inviere.

Imbălsămau văsduhul, ca miresmele Mironosițelor, atunci când ele spălărau corpul Celui care, prin moatea Lui, măntuise lumea de păcate.

Merii, perii și caișii, erau îmbrăcați—de sus și până jos—în hainele lor ros-albe.

Albinele roiau printre corolele și caliciile dulci și parfumate ale milioanelor de potire din cari ele veniseră să culeagă bogățiilor lor de miere și de ceară. Zefirul se legăna pe foi de ismă și de trandafir. Plăpâncii fluturași sburau, când printre ramurile de corn, presărat cu flori ca de chihlibar, când printre liliacul îmbobocit ciucure, când peste lesele de mălin, de urmuz, și de albaspină, când peste tufele de iasmie și de îmbălsămătoare lămaiță.

Ca zăbranice peste câmpii, în depărtare, se vedeaau fumurile fluturând.

S'auzea, în amurg, concertul brotăiceilor în lacuri, iar în zăvoi, al privighetorilor...

Huruiau trăsurile, burniau tramvaele, automobile, biciclete, motociclete pe toate căile și la șosea fugeau călăreții să-și încerce — la curse — norocul..

Femei rumene, frumoase și vesele, erau zilnic pe străde și 'n fel de fel de vehicule, ca să-și învedereze luxul și să-și ucidă plăcăsul îndurat într'atâtă lungime de iarnă, aspră și uricioasă ca *Muma Pădurii*.

Râdeau și povestea toti, cum au sărbătorit și cum au petrecut la Paști.

Singură Rori nu scosese un cuvânt; în acea zi, nu conținise lacrămile. Părăse curseră din ochii ei.

In minte i se perindase tot trecutul său trist.. Marșul vieței, marșul funebru, început tocmai în ziua de Paști.

Preludiul se compusese lângă monumentul lui Ioan Heliade Rădulescu din curtea bisericei Mavrogheni, în noaptea Invierii.

Ce dureroase amintiri!..

Suferințele ei, cui să le destăinuiască? Cine s'o asculte? Cine s'o înțeleagă? Cine s'o îmbărbăteze a merge pe această spinoasă cale, însemnată — pentru ea — de urgia oarbei soarte?

N'avea pe nimeni!... Fiecare din rudele și cunoștințele sale purtă greu *Calvarul său*, dar poate și câte o mulțumire sufletească, câte un punct luminos, în spre care să meargă cu 'ncredere oarbă, cu speranță adâncă. Ea, ce să speră?

Ce mai putea să vadă în întunericul vieței sale?... Pe ce să se bizuie, când și puterile sale și-ale fiului său, erau aşa de subrede?

Nici în zilele când Neagu și luase cele două titluri: Licența în drept și Laureatul conservatorului de muzică, Românu fusese bucuroasă pe deplin căci, sfârșarea ei de a-l ține la Universitate și la Conservator și-a lui de-a câștiga titlurile acestea, până acum, nu folosise decât a le debilită la amâna doi sănătatea. Ea era aproape oarbă. El tușea, slăbea cu cât aspirațiile îi creșteau și dorul de mai mari titluri, luate 'n Italia și la Paris, i s'aprindea în suflet.

Și-acest artist, — în inimă — n'avea cui spune nici ceia ce a 'ndurat până să-și capete aceste două titluri, nici atâtă slăbiciune ce simțea, după o aşa de încordată muncă.

Sentimentul iubirei, ce păstră scumpei sale mame, era aşa de mare, încât el, cunoscându-i simțirea, nu cutează a-i destăinui nimic. Și totuși, economisindu-se, unul pe altul, zilnic amândoi se topeau ca ceară și suspinele lor doar vântul le auzea și le ducea pe aripele sale, departe... departe!...

— Streini, streini și-ai nimănu!... Amândoi, rătăcim — în lume — ca doi nenorociți, zise Neagu, mamei sale, să-utându-i mâinele și luând arcușul 'ntonă și el: *Marșul funebru!*...

— Nu suntem streini, nu, nu suntem ai nimănu! D-zeu ne-a avut și ne va avea mereu în paza lui. Lasă vioara, mai-ă, las'o, fii vesel, fiul meu, nu mai zice și tu, tocmai în ziua Paști, cântecul prevestitor de jale și de moarte. Nu, nu, n-î-e frică!...

— Dar ce să cânt, mamă, când totul aicea mă 'nconjoară ca un giulgiu de moarte, tot!... Ce zile mari în suferință!...

— N'ai dreptate, nu. Tu fiind și deștept, talentat, originea te cunoaște, nu te admiră, nu te iubește? Crezi că mulți tineri sunt răsfătați ca tine?

— Așa vezi tu, mamă scumpă, dar...

— Așa văd toti, așa văzu și d-na Băldină, fie-i țărâna uoară, că, dacă nu vedeă așa, nu ti-ar fi lăsat bursa ca să-ți complectezi studiile 'n streinătate și...

— Ce credulă ești, mamă! Ea, sublima ființă, mi-a lăsat bursa, dar să vedem el mi-o dă, și eu o primesc dela mâna omului ăstuia, care mă muncește greu la fabrica lui și, din zi, din zi, îmi amână plecarea la studiu!...

— Aibi răbdare, fătul meu. Cel care a 'nviat azi din morți, n'a cucerit doar prin răbdare împărăția Cerurilor? Ceia ce este al tău, va veni la sigur. Testamentul, nu e o glumă. O jucărie. Tie ți-a dăruit o streină, ceia ce nu ți-a dat el...

— Ce să-mi deă, cine să se gândească la mine, vitregul ăla? Ăla, care nu știe ce este mila, bunătatea, blândețea, cinstea... care... A!.. Bine că m'am isvodit ție, mamă. Nici odată nu s'a gândit. Cum vrei să se gândească acum, când aud că s'a dat la băutură și la chefuri; de-a nebunit eu totul.

— El a nebunit, n'a nebunit, dar copii lui, Gică și Eleo-

nora, vai, vai, în ce hal au ajuns? Pe băiat îl are închis la pușcărie și fata, cine mai știe de ea?

— La pușcărie? Ce zici, ce cântă tu acolo, mamă? Se poate una ca asta? Dar ce-a făcut? Ce-a făcut el, fata?...

— El a furat și e amestecat și 'ntr'un omor... Fata... Să nu mai dea Dumnezeu!...

— Dumnezeule, curând și grea pedeapsă i-ai da! De ce n'ai lovit în el, câinele, de ce? Vinovați au sunt copiii lui, soția?... Fata, băiatul?

— Inchis?... fără autorizația mea? A strigat Bădină sergenților, când au venit ca să ridice pe Gică...

Eleonora și-a pierdut capul cu desăvârșire... Sărmana!... Știi tot, știi ș'o plâng, zise Rori, iar Neagu adăogă:

— Auzit-am că se ține după toți funcționarii dela fabrică, se 'mbracă foarte excentric, vorbește tot felul de măscări, de parcă ar fi fost crescută 'n cărciemă și... și, ți-ași mai spune, mamă, ce face, dar... dar bine că am eu mintea la loc de nu mi-o pun cu ea, altfel...

— Vai de mine, vai de mine, nu te mai duce prin casa și pe la fabrica lor... N'ai nevoie; cât trăesc eu, n'ai nici o nevoie!... Fugi de neamul astă blestemat, Neagule, mamă.

— Nici unul nu seamănă d-nei Bădină, pentru ea, am un cult: Unde e, unde, să-i cânt, mai înainte d'a pleca, simfoniiile ce-i cântam odinioară?

Sărmana femee!

Și ea fuse o martiră, tot ca tine, mamă, mamă dragă, zise Neagu sărutând-o și luând în mâini iar vioara, singura mângâere a artistului, în zile mari de suferintă, singura...

I. Iorga
1922

Zile mari de suferință

Simfoniea din cimitirul Belu

Abia zise aceste cuvinte și, ca prin minune, Anișoara, venită cu automobilul încărcat, era la poartă. Ea auzi ultimele cuvinte ale băiatului și intrând cu bratele pline de târgueli pentru Paști, îi zise:

— Imi vei cânta mie, dragă Neagule, că și eu te iubesc și te voi sprijini cât voi trăi.

— Și ea a fost bună tot că d-ța, dar și ea și noi toți, nu ne vom duce acolo, unul mai de vreme, altul mai târziu; *Marșul funebru*, el e al nostru, al tuturor, nu știi d-ta!

— Nu știu, nici nu vreau să aud nimica trist astăzi, când este *Invierea Domnului* și tot omul trebuie să se bucură. Aicea v'am adus de toate.

— Sunteți cât se poate de bună, doamnă, dar noi nu putem să vă îdăm nimic, zise Neagu, ș'aceasta este durerea noastră, eu am doar coardele vioarei, mama clapele pianului și ea, n'o vezi cum s'a istovit pentru mine?...

— Ea e mai fericită, ca mine, că te are pe tine, eu...

— D-ța ești fericită că poți să ne faci atâtă bine, încât...

— Dar voi de câte ori nu m'ăți mângâiat cu clapele pianului și cu coardele vioarei? Ia cântă, cântă ceva, Neagule și nu ne mai măhnii cu tristețea ta și azi când e Paștile.

— Aveți dreptate, și mama-mi spune tot aşa, și prietenii, dar ce să fac, dacă mă cred născut în zodie proastă și de nașterea mea, nu m'am consolat nici odată; iar toate titlurile ce le-am dobândit prin muncă, nu-mi dă titlul nașterei: *Bastard*, sunt bastardul lui Bădină, fiu natural. Onoarea mea, prin studiu dobândită, lui nu-i aduce nici o mulțumire, pe când legitimii lui, legitimi... sunt altceva.

— Tac, nu mai vorbi aşa, întâi că măneşti pe Rori, şal doilea se vede că n'ai auzit, nu ştii nimic din ceia ce se petrece în blestemata casă a lui Bădină.

— Ştiu eu tot, ştiu şi mai multe decât dv. O tragedie mare va isbuini acolo, mamă, zise el către Rori. Ai răbdare, tu vei fi răsunată. În curând, vei vedea prăbuşindu-se la pământ avereia şi omenia celui care ti-a veştejtit tinereţea, ţi-a su-grumat viaţa, ţi-a risipit bunurile de cari acum ai avea atâta nevoie, eu nefiind încă în stare de nici o jertfă pentru tine şi simţindu-mă slab, umilit, bolnav, îmbătrânit, înainte de vreme şi...

— Şi-mi faci rău, mânnii pe D-zeu, Neagule, eşti mai plă-pând ca noi femeile. Ia pildă dela Rori, să fi luat învăştământ şi dela Leni, sotia lui Bădină. Ce femeie fină şi delicată şi ce suferinte a trebuit să 'nfrunte dela bădăranul ăla, zise Anişoara.

— Nu-mi spune, nu-mi aminti de îngerul ăsta blând şi bun ca şi d-ta. Trei mame, trei am avut eu, trei şi toate nenorocite şi întinute d'un monstru. Ah!... Ah! Să nu-mi iasă acum înainte, că nu ştiu ce aşi face?

— Linişteşte-te, aide, automobilul meu este aci, pregăti-i-vă să ieşim, vremea este superbă şi primăvara asta, înviorată de zefir şi îmbălsamată de mirosul pomilor înfloiri, ne 'ndeamnă să pornim la plimbare... să mergem... să ascultăm cântecul pasărilor, murmurul pâraelor, ieşite de sub podelele de gheăţă... Aidem, repede, hainele pe dv. să mergem la aer, la razele călăi ale soarelui. Să mergem azi în largul frumos şi vesel al pământului. Aidem, iute, iute!...

Plecără, învioraţi de cuvintele Anişoarei.

Când se suiră 'n automobil, ochii lor lăcrămară de bucurie, de măhnire, de satisfacere... Nici ei nu știau de ce, și la 'ntrebările Anișoarei, unde vor să meargă să se preumble, multă vreme, nu răspunseră nimic. Apoi Neagu, care mașinalicește luase cu el și vioara, zise: Eu, dacă mă 'ntrebați și pe mine, un gând am, el mă stăpânește încă d'azi dimineață, de când am auzit răsunând, între florile pomilor din grădina Icoanei, ūeratul grangurilor s'al mierlei, ciripitul rândunelelor, zâzăitul albinelor și...

— Si spune, ce gând ai? Spune, că vreau să ţi-l împlinesc. Spune unde vrei să mergem, zise Anișoara, spuneți ce program aveați pentru azi, Neagule, Rori, răspundeți?

— Eu, nici unul, mă odihneam, mă rugam lui D-zeu pentru sufletul celei cari s'a gândit la mine și la copilul meu.

— Vezi mamă, ce telepatie și eu tot aşa mă gândeam.

— Ia fiți buni și nu vă mai gândiți numai la lucruri triste: Mortii cu morții, viii cu viii, adaose Anișoara.

— Nu, acea nobilăfemeie, nu e moartă, nu, ea va trăi mereu în amintirea celor cari au avut prilejul a o cunoaște. Ce zic eu, a o cunoaște? A-i cunoaște sufletul și inclinările ei. Ce eram eu pentru ea? Ce, copilul din flori, ce alt decât bastardul soțului său? Cu toate acestea ea m'a 'ncurajat, m'a sfătuit, ca și biată mama asta, să dirijez arcușul bine, să ajung lauriatul conservatorului să...

— Aide, aide să mergem afară din oraș, să auzim cucul, privighetoarea, să mergem...

— La cimitir, zise Neagu și la piept își strânse puternic vioara.

— La cimitir, ce idee, azi, tocmai azi, spuse Anișoara.

— Da, scumpă doamnă, azi, tocmai azi, vreau a proba unui pământ scump, că: Recunoștința nu este totdeauna o plantă veștejită, uscată, nu, nu!... Am fost, am mai fost, să am

mai stat, în atâtea rânduri, sub umbra sicomorului dela capul femeei aceleia sfântă... Bună, bună ca și dv. pentru noi.

— Ești mai pios decât copiii ei... Copiii ei, ce zic eu! Iată ce scrie ziarul despre Gică, azi, chiar azi, când noi, ne îndreptăm spre tărâna scumpă a Lenei.

Rori, citi lăcrămând, îndoi ziarul și-l înapoiă Anișoarei. Apoi zise: Sărmana femee, mai bine c'a luat-o D-zeu, ca să nu mai audă și să nu mai vadă aceia ce se 'ntâmplă în casa lui Bădină.

— Lui, crezi că-i pasă ceva? E un inconștient, un cinic, cine știe pe unde o fi petrecând azi.

Anișoara îndoi ziarul îl puse 'n geantă, ca să nu mai turbure p'acești nenorociți și zise șofeurului să mâne spre eimitir...

Clopotele răsunau puternic, căci tocmai atunci era dus la ultima locuință fiul unui bogătaș, care se 'ngropa cu cea mai măreață pompă.

— Păcatele lui, păcate, șopti o doamnă cernită, care urma cortegiul.

— D'ar fi ascultat de părinți, n'ajungea aici. De nu se 'ncârduia cu atâți netrebnici, cu atâți derbedei, cari să-l îndemne la rele, trăia omul și azi, trăia liniștit.

— Morfina, cocaina, jocul cărților, de stă până a doua zi la masa verde, l'au dat gata, adăogă un domn în vîrstă. Ce, mai sunt ăștia în mintele lor? Mai ajung morfinomanii vîrstă nostră? Ăștia trăesc iute și dorind a gusta toate plăcerile cu vreme, fără vreme, ajung unde ajunse ășta: Fecior de bani gata!...

Preotul îngână rugăciunile 'n silă, cioclii, cu lumânările stinse, se väicăreau că făceau Paștile aici, în loc să-l facă la Nea Bănică, cărciumarul. Corul cântă un: *Vecinica pomenire,*

atât de trist încât pe Rori și pe Anișoara le podidiră lacrimile.

— Nu plângeti, toți vom intra pe această cale: *Fericit cel care, trăind aici, va lăsa după el o dungă luminoasă, arătând c'odinioară pământul acesta a trăit!*

Fericită, D-na Bădină, care nici odată nu va fi dată uitării și vecinic va trăi în sufletele noastre, și ale tuturor celor cari au cunoscut-o.

Răsunau din ce în ce mai tare clopoțele și cele trei persoane se perdeau pe sub umbrele sicomorilor, brazilor, ale teilor, ale plutelor argintii din cimitirul Belu.

Multe ineptii citiră pe monumentele d'aurite ale acelora cari, speculând banul, aveau acolo mausolee, busturi, statui artistice, înălțate peste ţărânele celor cari — în lume — uitaseră că odată și odată, lutul lor, se va întoarce iarăși în mocirla din care ieșise.

Citiră multe nume amice, multe inscripții caraghioase; trecuță pe lângă mormântul poetului iubirei și al disperării, care zăcea sub teiul înmugurit. De pe crucea simplă și săracăcioasă, sbură o rândunică, se roți puțin, apoi se întoarse și ciripi duios; imita parca glasul poetului, perdut într'atâtea iluzii stinse, într'atâtea furtuni cu cari el nu știu să lupte, ci se stinse, între aii săi, mai înainte de vreme, fără ca ei atunci să-l fi cunoscut, prieten având doar teiul înflorit...

Văzură că teiul a rămas ca să-l umbrească și să-i repete Doinele lui sfinte, satirele lui sublime, să i le doimească el, în veacul veacului !... Trecuță pe lângă mormântul trezitorului conștiinței naționale și-l văzură plin de bălării, ca și p'al făuritorilor presei românești *).

Din cauza dudaelor, crescute peste ei, nici că se mai cunoșteau locurile unde odihneau oasele lor.

*) V. A. Ureche și C. A. Rosetti.

Săuzea doar țârâitul greerilor, se vedea multimea șopârlelor ce se odihneau la soare peste criptele lor!...

Iulia Hașdeu, pare că întindea lira sa lui Gion și în mânile-i puternice și calde, o prindea Coșbuc!...

Pirul și pălămidă se lătiseră crud peste mormântul bardului urgisit, care numai două poezii d'ar fi scris, în viața sa: *Anul 1840 și fabula Boul și vițelul, ar fi fost d'ajuns, spre a-i asigura nemurirea, iar nu uitarea și ponegrirea Zoililor d'acum, cari au îndrăzneala a spune că Heliade, Bolintineanu și Gr. Alexandrescu, au fost niște scripcari, nu poetii inspirației sublime, poetii sufletului cinstit românesc și 'n fine, ajunseră la mormântul ce căutau și care era scump sufletul lor.*

Pe banca de sub sicomor săsezără femeile, iar Neagu îngenunchind peste lespedele de piatră, dela căpătâiul Lenei Bădină, rămase câteva clipe în poziție de rugăciune adâncă. Rori și Anișoara, făcură la fel. Cât vor fi rămas așa, cine știe?

La un moment dat, Neagu dispără și, peste puțină vreme, se întoarse, aducând cu sine vioara din automobil.

În surdină, repetă toate simfoniiile ce studiase cu nobila femee, care azi era țărâna și nu mai deslușea nimic... nimic!...

Asfințtea soarele. Razele lui străbateau printre ramurile brasilor din prejur. Pe o cruce veche, aplecată și însovorită în edera, cântă duios privighetoarea...

XXIX

Ghimpele din casa lui Bădină

Dela moartea sotiei sale, Bădină, nu mai avea, în casă nici un rost. Viața să o petrecea în cluburi și restaurante; acasă slugile făceau ce voiau cu lucrurile din gospo-

dăria lui, căci petrecerile și mosafirii curgeau și nimeni nu era care să controleze și să rostească treburile, atât aicea, cât și 'n fabrică.

Dela furtul cel mare, săvârșit de însă-și fiul său, ruina progresă vădit și inconștiența lui Andrei era citată pretutindeni ca și depravarea lui. La Universitate, trecea printre profesorii cei mai neglijenți, cei mai interesanți și mai fără cuvânt.

La cronica scandaluoasă circulau multe svenuri pe socoteala lui Andrei. Examenele, la el, erau groaza studenților. Multe studente le luau de la dânsul cu ademeniri și cu scandaluri de notorietate publică.

Pentru Bădină, în loc de a se rușina, acestea erau fapte cu cari el se fălea. Indecența lui ajunsese de pomină. Toți colegii îl oculeau și casa lui nu mai era altceva decât locul de întâlnire al desocupațiilor și al oamenilor cu trecut dubios. Nici moartea Lenei, nici condamnarea lui Gică, nici svenurile scornite pe socoteala lui, nici jena financiară, în care se găseau, nu-l abătuseră dela petrecerile zilnice. Neglijă cursurile la Universitate, neglijă casa, neglijă fabrica; cu lunile nu mai da pe acasă.

De n'ar fi fost Neagu, care să se ocupe de fabrică, de mult ar fi bătut falimentul la ușă. Acum, acesta pleca în streinătate și avutul lui Bădină rămânea cu totul în mâinele streinilor.

De multă vreme și găsea fericirea în casa unei streîne, pe care o luase de soție și pe care o cunoscuse, când era la Veneția în viligiatură.

Când veni Neagu ca să-și ia rămas bun și să-i spună planurile lui, măcar ca unui executor testamentar, că dela el trebuia să ia bursa ce 'i lăsase d-na Bădină, pentru continuarea studiilor în streinătate, spre norcul lui, nu-l găsi acasă. În schimb dete, în casă, d'o femeie Tânără, al cărui rost nu-l știa încă nimeni.

Ii lasă scrisă adresa unde să-i trimeată la Paris banii și pleacă scărbit de desordinea ce văzuse în camera de lucru, în cea de culcare, prin săli și prin galeria de plante, de unde băiatul și reaminti că fusese alungat, când era copil. Căută cu ochii pe protectoarea lui și nu și putu închipui că femeia ce văzuse, luase locul unei sfinte. Când să coboare scara se întâlni, față 'n față, cu Eleonoră, o salută și voi să plece, dar ea îl opri în cale și înlăcrămată ii izise: Unde vrei să pleci, unde, Neagule, și pe mine, cui mă lași, cui? Nu văzuși ce este în casa noastră? Nu văzuși cine a luat locul bie-tei mama?

— Cui să te las? Te las părintelui și fratelui dumitale iubit.

— Dar n'ai văzut ghimpele din casa noastră?

— Mirat fusei și eu destul când dădui cu ochii de streina de sus. Când, acum? Când s'a căsătorit tatăl d-tale.

— S'a căsătorit, da, da, tata? Un blestemat. Nu văzuși, ce rușine ne mai făcu? Dar tu ești fratele meu, tu, nu celalt. N'ai auzit ce minunății a săvârșit? Nu? Cum, nu știi nimic?

— Nu, răspunse Neagu. Ei ce este, ce s'a întâmplat, spune, văd că ești supărată, tristă, emoționată, aşa cum nu te-am văzut niciodată, domnișoară. Am auzit câteva ceva, dar... te-mei n'am pus pe nimic.

— Nu, nu mai mă numi astfel, frățiorul meu, nu, căci, d'acum înainte, doar d-ta mi-ai mai rămas, căci tata, s'a înmormântat de viu, iar celalt...

— Celalt, unde este? Ce face? Ce s'a întâmplat, zise Neagu, iar Eleonoră, căzând pe scaun, ii dete mâna și aşezându-l lângă dânsa ii zise:

— Stai și ascultă, ce nenorocire a căzut pe casa noastră, pe mine, mai ales pe mine, că vitregul nostru de tată, că

vitreg a fost și cu tine, e un nesimțitor; la vârsta asta și încurcat cum este, femeea asta, femeie de vârsta mea, îi trebuia lui?... Mama, sărmana, n'ai să te plângi, căci ea te-a iubit și nu te-a deosebit dintre noi, dar el, câinele, el? Si pe mine m'a nenorocit...

— Să nu mai vorbim despre dânsul, d-șoară, i-am lăsat pe masă o scrisoare, rugându-l să-mi dea bursa prevăzută în testament pentru mine de către răposata d-tale mamă, și scumpa mea protectoare și că plec la Paris. Sunt sătul de căte grosolăni mi-a făcut la fabrică până și în fața lucrătorilor și... și... Nu mai vorbesc despre nedreptatea și ruina făcută bietei mama, care nu s'a mai văzut sănătatea, iar viața s'a zdrobit-o pentru mine. Vrut'ă el să m'ajute cu ceva, măcar pentru serviciile aduse lui la fabrică unde 'i fac, de atâtă vreme, pe secretarul și pe casierul, fără să m'ating de-un ban și fără să aud un cuvânt bun dela dânsul? Vrei să mă mai mă înjosească și în fața streinei? Plec, plec, sunt sătul, plec?... Așa a făcut și cu Gică de a ajuns și acela...

— Si el jubilează, merge cu frumoasa lui adorată pe la baluri, serate, ceaiuri și eu stau acasă și mă gândesc la Gică. Ajunge la ocnă, da... da!...

— La ocnă? Cum se poate. Dar ce-a făcut?...

— Ce-a făcut? Vai, vai, zise Eleonora; dar ce n'a făcut, mă mir cum de nu știi, n'ai citit ziarele? Nu le-ai văzut pline, pline... Adause fata plângând.

— Nu, că eu am fost foarte ocupat și stau gata de plecare. Dar spune, spune d-ta, că sunt nerăbdător.

— După ce Gică a fost eliminat din liceu, unde era în ultimul an, s'a 'nhătit c'o șeată de berbedei, s'a dat la băutură și apoi la hoții, la spargeri, până a ajuns să fie închis... la Văcărești. L'am văzut fotografiat între bandiți! Vai, Vai!... Frățiorul meu, frățior. Mamă, mamă, bine că nu

mai trăiești, ca să mai vezi și aşa nenorocire. Cu eliu, cu vai, l-am scăpat de acolo. Dar acum tata, tata e amenintat cu închiderea făbricei. Se ruinează, pentru străina asta, s'a pierdut capul, s'a făcut de râs.

— Ce nenorocire, auzi, auzi, băiat de profesor, cu avere...

— Cu avere? Dar la ce i-a servit? La ce? Ia ascultă să vezi la ce: Era aproape de Paști, el și cu bandiții lui s'au dus la un cărciumar de pe șoseaua Pantelimon, unde o fi aceia, că nu știi, au spart prăvălia, au furat tot și...

— Dumnezeule, Gică, a săvârșit asemenea faptă?

— Da, da, și aceasta nu e nimic; prins și dus la poliție a tăgăduit tot; perchezitionat, s'a găsit în buzunarele lui bani, scule, cu care a forțat ușile, niște lingurițe de argint. Dar a fugit. Unde să-l mai prindă? Unde crezi că s'ascunsese criminalul?

— Unde, unde, sunt curios.

— Ești curios, numai de atâtă? Vino să vezi, vino, urmele lui i se cunosc și azi, că nimeni n'a strâns răvășala din odăi pe unde a scotocit și a furat dela noi tot... tot... bani, scule, obiecte de preț...

— Cum se poate, el a făcut aşa faptă? De unde bănuiti asta? Eu știam câte ceva dar nu aşa, lucruri grave.

— De unde? Pe când era urmărit în lipsa noastră și după ce poliția i-a pierdut urma, el a venit acasă și s'a furat chiar pe el însuși, a furat de aici, dela noi... dela el, că el le-ar fi moștenit. Mie nu-mi trebuie nimic.

— Ei, și acum?

— Ei, și acum va fi osândit la ocnă, fără doar și poate. că nimeni nu se ocupă de el. Eu nu pot nimic și d-ța pleci, pleci, o D-zeule!...

— Liniștește-te, d-șoară, nu voi pleca, nu, îți făgăduiesc că 'i voi sustine eu procesul și de nu 'l voi scăpa, îi voi reduce pedeapsa. Fac asta pentru d-ta și pentru memoria scumpei d-tale mame, nu pentru el, nu, căci el e vinovatul că bietul Gică este azi în pragul pușcăriei. Il voi apăra, îl voi apăra, deși nu văd cum îl vom putea scăpa, de asemenea gravă învinuire. În această privință, aș dori să știu, ce măsuri a luat tatăl d-tale ?

— El? Nimic, plimbă și caută să distreze streina, în colo... noi nu însemnăm nimic, numai... Ghimpele din casa noastră, de care e foarte înamorat, este toată preocuparea lui. Pe italiancă o plimbă... o plimbă... ea însemnează tot... tot... Ea 'l joacă tocmai ca pe-o păpușă. Așa a ajuns.

XXX

In luna de miere

Pe Adalgiza o revăzuse Bădină în vara anului trecut la stațiunea balneară Salso Maggiore din apropierea orașului Parma. Această italiancă, d'o frumusețe răpitoare, furase inimile la mai mulți tineri, atât cu nurii ei, cât și cu cântecele napolitane și cu dansurile calabreze și siciliane.

Când juca Tarantela și cânta: *Sole mio* și *A mare chiaro*, era sigură de succesul ei, era asigurată masa de seara, intrarea, în grățiile ei, a celui mai Tânăr și mai frumos cavaler, serenade pe lună plină, până despre ziua, pentru ca, la reprezentarea următoare, să ia d'acapo și viața să și-o petreacă 'n veselie, în făuriri de visuri, de iluzii, de speranțe și câteodată, și de crude amăgiri.

Simțurile lui Bădină se treziseră puternic și 'n asfintirea lor, îi inundau ființa lui deja vestejită. Acuma, profesorul, to-

tuși, înfierbântat rău de grațiile Adalgizei, nu mai știa ce să facă spre a o putea cucerii.

Pentru ea făcea jertfele cele mai mari; nimic nu i părea prea scump, când era vorba de a i se prezinta cântăreței cu cadouri, cu flori, cu parfumuri și cu băuturi scumpe.

Se gătea ca un tinerel, sălta ca un cocoș, în jurul dansatoarei, o fixa, o aplauda, îi trimitea felicitări după fiecare cântec, după fiecare dans s'alătura de dânsa, la ieșirea din scenă, era mereu aproape. Atât se arăta de gingaș, de seductor, de prefăcut, în cât fata, începuse a crede că adorația lui pentru ea, era ceva divin și, că el, până atunci, nu simțise nici odată, aprinsă în sufletul său, flacără sfântă a iubirei.

Virgin, Virgin era de sentimente; el nu cunoscuse pe nimeni și nu iubise nici odată, neavând timpul decât pentru studiu. Altfel n'ar fi ajuns aşa persoană însemnată și plină de avere.

Artista, credulă, n'așteptase să fie rugată mult, căci crezuse că pușese mâna pe un chiabur, fiu al eleganței și al sacrificiului. De condiție dubioasă și sărmană, ca mai toate, n'ar mai fi voit, odată cu capul, în cazul când ar fi pierdut vocea, a se întoarce la părinții ei.

Cu Bădină vizită încântătoarele împrejurimi ale minunatelor băi, apoi într'o zi, merseră să viziteze Parma, cetatea viorelor și a iubirei, și 'n Catedrală monumentul lui Neipperg, amantul împărătesei Maria-Luisa, soția lui Napoleon I-iu. Trecură pe lângă Modena, Sarzana, Terra-Rossa, orășel lângă râul Magra, unde se văd și azi ruinele castelului Malaspina, în care a locuit Dante, și se opriră le Spezzia, gingașul port, unde Garibaldi are cel mai înalt și impunător monument. O zi întreagă, plutind pe valuri, se opriră la orășelul Lerici, spre a vizita ruinele castelului Pisani și casa Magni, azi Macarani, în care a locuit poetul Schelley prin 1822. Apoi,

apusul soarelui pe care îl văzură în acest încântător golf, fu pentru ei o fericire, un vis, o încântare din care n'ar mai fi voit a se deștepta.

După ce trecură către Massa Carara, spre a vedea blocurile de marmură, mai albe ca cele de Paros, se întoarseră și se opriră între Spezzia și Parma. Vizitară castelul dela Potenzana, cel dela Terra-Rossa și cele două castele ale centurionilor. D'atâtea secole, zidite cu arta și cu măestria sobolilor sub pământ s'a castorilor sub ape. Se întoareseră la Salso Maggiore. În durata acestor clipe, visără eternitatea, își jurără credință și iubire eternă și apoi porniră spre țară.

Biserica din Milano, castelul Sforzesc, muzeul Brera îi aprinseră în suflet mândria măreției trecutului. Tot drumul fu, nu se poate mai încântată și mai recunoscătoare. Certosa di Pavia, fu pentru ea, o relevație, căci, când era mititică, auzise dela tatăl său, care era pictor, minuni despre această biserică. Înmărmurită rămase, când văzu, în acest orașel, o Universitate, atâtea școli, biserici, monumente, biblioteci, muzee, cum sunt în mai toată Italia, însă pe cari ea nu avusesese, până atunci, ocazia a le vizită.

— Bogăți au fost strămoșii noștri, zise ea. De unde or fi avut atâtea fonduri, atâtea inspirații.

— Câte mâini au fost aici, ca să execute atâtea lucrări solide, monumentele de cari nu-ți mai vine a te despărți. Știi tu, draga mea Adalgiza, dece m'am oprit aici? Știi? M'am oprit, iubito, până ce voi primi un răspuns pe care îl aştepț la Venezia și pentru că nu voiam să ne întoarcem în țară, fără ca tu italiancă, să nu cunoști toate tezaurile țării tale. Cine știe când vom mai putea veni pe aici și pe la Pavia!...

— Dar mi-ai promis, dragă Andrei, că vom veni în fiecare Primăvară, că...

— Da, da, dar omul propune și D-zeu dispune. Să pro-

fităm, dragă, să profităm. Vreau să-ți amintești, îngerașul meu iubit, că pe aceia a trecut, pentru noi, luna de miere. Aide vreau să-ți explic c'aici biserică aceasta e începută de o femeie, Caterina Galeas Visconti, între anii 1453—1481 i că lucrările de arhitectură se datorează lui Amiforte Solaro. Când fu terminată, aparținu ordinului de călugări *Chartreux*, cei cari faceau băutura Chartreuse. Tu, mititico, scumpa sufletului meu, ai gustat vr'odată această băutură?

— Dacă am gustat? Dar numai de Chartreuse știi eu? Dar Strega, Pipermanul, Ananasul, Koctail, Benedictina, cine le cunoaște mai bine ca mine? Ce beam eu cu băeții, după spectacole, când le cântam, până la ziuă, romanțele lui Tosti și cantonetele Napoletane? Beam și Lacrima Cristi, vin de Capri, Asti spumati, Chianti, Barolo, Barbera, Vesuvio. Și apoi jucam aşa și aşa, uite și aşa, zise Adalgiza și 'ncepu să săltă prin mijlocul bisericei.

— Oprește-te, dragă, oprește-te, aicea nu e Caffé Chantant.

Bădină, înțelese bine cu cine avea aface, totuși vrând să treacă de cunoscător, în fața Adalgizei, urma cu explicația:

— Renașterea italiană se vede aicea, răspândită cu profuziune, pe ziduri, în altare, pe coloane, pe iconostase, pe statui, pe firidele ornate cu diferite busturi, pe geamlâc, pe uși, pe minunatele jeturi ale stranelor. Mozaicurile din această biserică, unică în lume, atât ca bogătie, cât și ca ornamentare artistică, te fac să te minunezi și să cinstești trecutul. Vezi aceste sculpturi în marmură, în agate fine, în sidefuri, în mărganeanuri, în piatră, în lemn, în granit, în malahit, în alabastru, în fier, în bronz, de nu știi încotro să te uiți mai întâi, și supra cărui altar să te oprești; peste care treaptă să-ți pleci genuchii, cărei Madone, cărui Crist să te închini?

— Eu nu mă mai încchin, — de multă vreme — la nici unul.

— Ce spui ? Tu nu ai nici o credință, nu crezi în nici un sfânt ?

— Ba da, cred în tine, tu, tu ești sfântul la care mai mă încchin și, pe tine te rog să ieșim de-aici, cât de curând, că m'am plăcuit. Mai bine mergeam la un cinematograf. Ascultam: Madona Brună și vedeam pe cei trei Muschetari: Atos, Portos, Aramis și d'Artanian. O, ce frumos, ce frumos! Aicea, pietrele, marmorele, bronzurile astea, nu mă 'ncălzesc.

Auzind aceste cuvinte, lui Bădină îi pieri tot avântul, ieși din biserică cu păreri de rău că n'a putut vedea tot și explica Adalgizei, tot ceia ce studiase în Baedeker, în speranța de a-și instrui soția. Luând trenul se îndreptă spre Veneția. Aștepta bani dela București, că era cam mult de când îi ceruse casierului dela fabrică și secretarului de la Universitate. Cum mergeau, aşa tăcuți, în tren, îi veni în gând traiul lui la Paris cu Rori, care voia, tot ca el acum, să-l domirească la tot ce vedea și să-i lumineze capul la artă și literatură. Imi dete D-zeu urgia asta, gândeau el, cum îi dase Rorei atunci. Ce buștean eram eu și ce cultă era dânsa!... Se plătește tot în lumea asta, se plătește, zise el tare: iar Adalgiza adaoase: *Și eu am datorii destule, altfel cum te-ai fi amoretat de mine, dacă nu eram elegantă, carissimo mio ?*

— Da, da, ai fost, ai fost, dar să vedem de acum înainte cum o să mai fie. Acum ești doamnă mare, soție de profesor; de...

— De unul singur. Acolo mă îmbrăcau toti. Toți, *idolo-mio*. Să vedem acuma tu singur ce putere ai.

Bădină iși mușcă buzele și, până la Veneția, nu mai scoase un cuvânt.

Adalgiza, legănătată de tren, adormise.

Când sosiră la Veneția erau orele 6 dimineața. Clopotelii sunau la toate bisericile; sunetul lor, unit cu murmurul apelor din canale și lagune, făcea o duioasă armonie.

Porumbei și Albatroșii sburau peste valurile călăi ale apelor, cari, poleite de razele soarelui, semănau a solzi de argint, presărați milioane peste Canal Grande.

In acest bulevard vestit al apelor Adriaticei, se oglindeaute sutele de palate înfipte de veacuri în clocoțitele și spumoasele valuri ale lagunelor. Palatele Ca d'oro, minunea lumei, Foscari, Pisani, Contarini, făcând admirarea lui Bădină și Adalgizei. Piazzeta, Biserica Sf. Marco și palatul Dogilor, ca și Campaniul, cu porțile lui, brodate în bronz, de San-sovino, și pironiseră în loc. Candela aprinsă, a lui Fornareto, pâlpâea și acum, ardea, ardea pentru sufletul lui nevinovat*).

Călăuza le făcu semn să meargă înainte către otelul lor, dar lor le pierise somnul, ei se treziseră și în fața acestei minuni rămăseseră înmărmuriți.

La Venetia, flacăra iubirei pâlpâia atât de puternic, încât cei doi rătăcitori pe valurile făgăduelilor și ale speranțelor vane, se cununara. De acolo Bădină telegrafia să i se trimită urgent bani, căci ardea de nerăbdare să se întoarcă în țară să-și arate avuțiile Adalgizei pe care o încântase. În ele ea spera mai mult ca în vorbele de iubire atâtai de multe și de înflăcărate. Adalgiza, deși italiană, artistă care cucerirase multe orașele de provincie din țara sa, rămase încântată, când înțelesese că soțul său era așa de cunosător al operilor de artă, și-a de bogăt.

La hotel, primi un răspuns dela Neagu cu următorul cuprins: Casier, secretar, refuză trimiterea banilor. Mama expediază azi economiile ei. Petrecere bună!

Mizerabilii, mai bine 'mi dădeau palme. Mai bine, dar ce mă făceam eu pe aici, ce? Trânti scaunul și deșteaptă pe Adalgiza, care îi zise:

*) Se știe că Fornareto (brutărașul) a fost ucis nevinovat și spre derarea acestei greșeli se arde mereu candela pe zidurile bisericii Sf. Marco de la Venetia

— Ce tapajos ești tu, îngerașule. Culcă-te și pe mine te-rog să mă lași să dorm, că azi m'ai obosit, m'ai plătit... M'ai... Buona sera, caro amico, va dormire, va!...

XXXI

Taine ascunse'n inimi

Acasă, Neagu, se întoarrese și mai întristat de cele ce au-zise. Chipul îndurerat al Eleonorei și vorbele ei, îi rămaseră multă vreme în minte.

Se întreba mereu ce avea soarta cu această copilă, pentru ce ea fusese orânduită să sufere atâta amar, tocmai la-așa vîrstă plăpândă. Nu era destul că pierduse pe cea mai bună și mai sfântă dintre mame, și acumă pierdea și pe fra-tele său Gică, îl pierdea și pe Neagu, care i-ar fi salvat ave-rea și ar fi scăpat-o de atâtea pomoase, cum zicea ea.

Cu adâncă părere de rău, Neagu povesti Aurorei cele petrecute în familia și casa lui Bădină. Aceasta, cu sufletul ei mare și cucernic, aproba hotărârea lui Neagu de a amâna plecarea lui la Paris, pentru a susține procesul lui Gică, însă nu se sfii de a zice: *Dumnezeu nu doarme, ci dă fiecăruia după faptele sale!*...

— Nu blestema, nu cârti, mamă, nu, nu... Tu ee crimă ai săvârșit, ce crimă, de ai pătimit atâtea rele în lume? Bă-dină da, e vinovat, dar Gică?

— Eu? Da, da, și eu sunt o criminală, gândi Rori, da, am părăsit, soțul, copiii, casa și mai mult, pe mine, pe mine, doamne, nu pe el, nu pe fiul meu, pe mine, te rog, să lași să cadă, toate, toate relele!...

— Ce casă, ce copii, ce soț!... Ce mai îngâni tu acolo, în sundină, mamă, ce, și eu nu știu nimic!...

— Nimic, nimic, nu mai ști nimic, despre nenorocita ta mamă, ci iubește-o și plâng-o mereu. Multimea suferințelor ei este o răsplată, foarte dreaptă, a nesocotitelor ei fapte. Și eu, tot ca Bădină, am fost o criminală, da, da am fost o criminală!... Dar ce știi, tu, și ce vei afla dela mine despre această taină pe care o voi duce în mormânt, în mormânt, mai zise ea suspinând.

Neagu rămase foarte mirat de atitudinea Rorei. Văzând-o aşa de aprinsă și de supărată, o mângâia, o sărută și nu mai cutează a'i mai pune nici o întrebare. Ea își șterse lacrimile, se așeză în fotoliul din intrare, privi în grădină cum se sbăteau foile late ale liliacului. Gândurile i se întoarseră la zilele, când ea își făurea idealuri trandafirii, când compunea idile, sonete și simfonii, le punea pe note și le cântă nutrinduse cu speranțe, cu iluzii, cu visuri, cari nu se realizaseră niciodată. Văzând acum adierile încântătoare ale primăverei și simțind îmbălsămatoul parfum al liliacului care-i îneconjură grădina, se simți înviorată. Inspirată, ca odinoară, ea luă carnetul și scrisă:

*Mai alb ca gândurile fecioarei, mărunt și îmbălsămător,
ca mirezmele cerului, parfumul tău astăzi, știi tu unde se
duce, o liliac alb, floare frumoasă de Prier?*

Știi tu cât ești de gingăș când, din grădina mea, îmi trimiți aromitoare șoptiri ce se răspândesc misterios, toată o-
daia îmbalsămându-mi?

*Și înțelegi tu, de ce plâpândelete tale floricele, au puterea
să mă facă să plâng, să mă apese, să mă omoare?*

*Poți pricepe tu, de ce astăzi, de mai multe ori, în mănuchi
te-am luat, te-am pus și iar te-am luat și te-am pus în pahar,
îngânând mii și mii de cuvinte, întrerupte de dor și suspine?*

Cine te-a creat pe tine, spusu-ți-a oare ce este o amintire?

*Sub ramurile tale înflorite, ascultat'ai vr'o dată ce-șă
spun amanții? Ne-ai auzit tu și pe noi?*

*Iți dai tu seama, o, floare plăpândă, cum s'aprinde, cum
se stinge și ce pustiu lasă în suflet patima iubirei?*

*Ai înțeles pentru ce florile tale, — fecioare în rochiile
albe — astăzi de lacrimile mele au fost stropite?*

*Plâng... Știi tu de ce plâng? Pentru că d'acum am să te
văd numai pe tine în fiecare primăvară; iar pe trunchiul li-
liacului acolo... nici un semn, nici o soptire n'am să mai aud;
glasul mult iubit de odinioară din lume, pe vecie, stângându-se
pentru mine.*

*Plâng, pentru că de mâna iubitului meu, fruntea mea cu
tine, o liliac alb, plăpând și frumos, nici odată nu va mai fi
împodobită.*

*Plâng, pentru că... și spune și tu, care ai fost martor la
iubirea noastră, dacă se mai poate să fie o dragoste atât de
adâncă, atât de sinceră, de delicată și care să fi semănat în-
tocmai cu plăpândelete tale flori.*

*Ca și candelete de la mormântul blandului Isus, caliciurile
voastre, vecinic veghiătoare, aș voi să stee și pururea, în min-
tea mea să licăreasă ca nu, vr'o dată, văpaia tristelor mele
amintiri să se mai poată stingă!...*

*Aurora, deși înaintată 'n vârstă, deși amărâtă, trăla încă
într'o lume de iluzii. Gândurile și le frământă mult, și le în-
toarse îndărăt la timpul când își părăsise soțul, casa și cei
trei copii pentru Andrei Bădină.*

*Se înfioară de prigonirea ei și a lui Bădină, îndurată pentru
faptele săvârșite în tinerețe, când spărseseră casa lui Mauri-
ciu Pino și își abandonase cei trei feciori, spre a nu mai ști
de ei până azi, nimic!... Suspină adânc, atrase spre ea capul*

blond și frumos a lui Neagu, îl sărută lung pe frunte, apoi zise: *Cele mai adânci taine sunt tainele ascunse de D-zeu în inimă!*... Tu nu cerceta nimic, fiul meu, și mai ales, nu judeca, nu condamna, iartă-i pe toți și iartă-mă și pe mine!...

Zicând aceste vorbe, Rori știa de ce plângе și, unde băteau cuvintele ei, cari erau taină pentru fiul ei. Neagu, îi sărută mânele, o asigură de iubirea și de supunerea lui, apoi plecă la tribunal să studieze procesul pe care trebuia să-l susțină în curând și pe care îl luase doar pentru mila Eleonorei.

Mama asta e o evanghelie, Apoliptic grăiește. Sfinte sunt cuvintele ei. *Cele mai adânci taine sunt tainele ascunse de D-zeu în inimă!* Sfânt, sfânt e ceea ce-mi spuse. Unde e doar decât în inimă ascunsă adânc taina ce port eu în mine d'atâta timp?

Pe zi ce trece simțirea mea aprinsă crește, crește pentru Eleonora. Sărmana copilă. În momentele grele de suferințe îndurate între tatăl, fratele și ghimpele din casă, ea ș'a îndreptat căutările către mine. Ce slabă speranță!... Salvarea ei, din valurile acestea, o așteaptă dela mine.

Vai, ce grele sunt înăvădirile soartei!...

Inmugurit e codrul, parfumată grădina, caldă adierea zefirului și mai duioase și mai calde cuvintele de iubire rostite mie aseară, de Leonora, sub razele argintii ale lunei. Dar ce să-i răspund? Ce?... Că eu voi fi totul pentru ea și...

Plec, mă duc la Paris, pentru ochii mamei și lumei, dar în pieptul meu, ars de suferințe, e încolțită boala crudă, care nu iartă. Eu, care am luptat cu ea zadarnic, mereu... mereu!... Știu ce m'așteaptă, știu...

Alătura cu săracia, am mers din anii copilăriei mele; în brațele ei m'a strâns puternic... Nu m'am plâns nimeniu, că nici n'aveam cui, taina mea sta în inimă și va sta neîncetat, căci de ași spune-o mamei, ea ar muri — de durere — înaintea mea. De aș spune-o Anișoarei, n'ar crede-o. De aș

spune-o Eleonorei, și-ar pierde ultima ei speranță pe care o mai are doar în mine...

Sărmana copilă, suflet bun și bland, ca al mamei sale, cine știe ce mizerie și ce nenorocire apăsa și pe dânsa? Niciodată nu i-a prevăzut zile bune, stând sub același acoperământ cu omul acesta fatal, care seamănă peste tot urgia și amărăciunea. Ce vrei să ajungă?

Plec bolnav, desgustat, amărât, plec și inima 'mi spune că oasele mele vor rămâne printre streini!...

Plec, zise el, ștergând o lacrimă, dar sufletul meu sfâșiat va yeni de acolo să mângâie pe cele trei femei.

Inăvădirile soartei, ce greșite sunt! Din toate ființele cunoscute ale mamei sale mă avea doar pe mine, fratele ei. Și cât... cât am ocolit prăpastia. N'am căzut, dar câtă suferință, câte blesteme am aruncat soartei pentru orbirea ei, pentru inăvădirile ei, greșite!...

Sigure aici, vor plânge pe streinul care a pierit, să stins de departe, fără mângâere, tot cum a trăit în scurta lui viață...

Tuși de mai multe ori, scoase batista și pentru a treia oară, în acea zi de emoție, o umplu de sânge...

Taina lui o ascundea în inimă!...

XXXII

Licărirea ultimă a flacărei ce moare

Aurora vedea că Neagu era din ce în ce mai slab și mai palid, dar aceste lucruri le dedea pe seama oboselei de a se fi luptat cu Universitatea și Conservatorul.

Cui să îi dea în gând că o ființă, care, în aparență, sărăta multămită, era, în fundul sufletului, minată de suferință și de desgust?

Aşa bolnav cum era, studia procesul lui Gică, zî şi noapte. Se obosi de-ajuns, însă mare fu satisfacerea lui, când isbuti, când îi putu reduce pedeapsa dela închisoarea pe viaţă, ce i se cuvenea pentru groaznicele lui fapte, la zece ani de muncă silnică.

Toţii colegii îl felicitară, iar avocaţii mai vârstnici, îi preziseră un viitor strălucit, în noua sa carieră.

Neagu încruntă fruntea, tuşii; în minte îi veni toate umilirile, toate privaţiile până să ajungă şi el să 'şi câştige singur existenţa.

Ajunsese, dar acum iluziile, speranţele sale, sburau capetele rozelor, spulberate de zefirii primăverii.

Plânse, când ieşi din tribunal şi se simti aşa de trist... încât, multă vreme, rătăci pe cheiul Dâmboviţei şi văzând de departe că abia acuma venea la proces şi Bădină, îl ocoli cu desgust.

Ii vor spune altii — din Barou — mersul procesului, gândi Neagu, şi-şi va reaminti, el singur, cui se datoreşte ajunerea la puşcărie a fiului său, căruia i-am obţinut circumstanţe uşurătoare, numai pe motivul creşterei dată d'un părinte, câine, ca acesta. Multumescu-ţi Doamne, că pe mine m'a crescut biata mamă, zise 'n sine Neagu, încinându-se, depărtându-se şi fugind de Bădină, ca de un şarpe veninos.

Când Bădină ajunse la tribunal, văzu pe Gică suind în duba Văcăreştilor. El, arătându-i lanturile dela mâini şi dela picioare, îi strigă: Câine, acuma se vine? Imi vei plăti asta, mi-o vei plăti... amar, mi-o vei plăti!... Vei veni şi tu după mine! Faptele tale, fabrica, îţi vor mâncă şi ţie capul!...

Lumea se uita la Bădină, buhăit, nedormit.

Cu noaptea pierdută în petreceri şi la cărţi, uitase de procesul fiu-său.

Acuma el se gândeau la alte afaceri, poate şi la alte încurăcături, mereu provocate, când de Eleonora, când de Adalgiza,

când de clasa pe care o neglijă, când de fabrică pe care o încurcase cu ipotecă, spre a-și ține rangul și pe vanitoasa sa femeie.

Cum primi dela Bădină banii pe care ii împrumutase Rori, pe când era la Venetia cu Adalgiza, Neagu începu să se pregătească de plecare.

Cu toată slăbiciunea, cu toate iluziile lui spulberate, băiatul, plecă la Paris, pe nenorocita lui mamă lăsând-o doar în seama Anișoarei, care mereu se arătase către dânsa cu cea mai mare bună vointă. Rori dete lui Neagu toate economiile, toate binecuvântările ei, învederându-i să și păstreze sănătatea și să se întoarcă, fericit și vesel, cât de curând.

— Nu vreau să mor până nu te voi revedea, atât mai cér lui Dumnezeu, pe urmă pot mori, căci mi-am ispășit toate păcatele...

Neagu se uită lung la slăbita și îmbătrâna lui mamă, și încă suspinele și porni la drum....

Despărțirea lor fu cât se poate de tristă; curajul li-l detine tot Anișoara, care și ea, în acea zi, era destul de bolnavă.

— Du-te, Neagule, du-te și, cât voiu trăi eu, nu vei duce lipsă de nimic, tu acolo, tu, care ai crescut pe mâinile noastre, să nu ne uiți... Du-te, m'ai adăosă ea, sunt sigură că vei face, la întoarcerea ta, gloria țării și bucuria noastră.

Neagu se opri în prag, le sărută înlăcrimat mâinile la amândouă și, mai înainte de a sosi în trăsură, îi venea să le strige:

N'așteptați nimic dela mine! Niciuna nu vedeți că eu sunt doar licărirea ultimă a flacărei ce se stinge, moare?... Merg la Paris, gândeau el, să aud sinistrele acorduri ale coardei sfărâmată demult de soartă.

— Adio! Nu plângăți, nu, nu, nu vedeți că eu nu plâng!..

Adio!... Mai zise el celor două femei și, tusea încercându-l, urcă în trăsură și pleca... pleca departe!...

Cum ajunse la Paris și merse la Legația Română, unde se și cunoșteau succesele lui, îndată și fu invitat să cânte în concertul organizat pentru 10 Mai. Succesul lui fu strălucit și ministrul chiar, interveni pentru primirea lui în Conservatorul de acolo. Incetul cu încetul, își croi singur drumul artei, cucerii atâtea simpatii, dete atâtea auditii, în cât repede, repede, în lumea muzicală, se vorbi foarte elogios despre talentatul artist român.

La început Bădină îi trimetea regulat bursa, dăruită lui de Leni, dar mai târziu, când intră în fel de fel de procese, fel de fel de încurcături, începu să-l neglijă.

Băiatul găsea ajutor la Alexe și la Sabina, pe ale căror brațe crescuse și cari îl iubeau ca pe copilul lor. Ei se întinseră de vorbă. Testamentul îl făcuseră bătrânnii în favoarea lui. Averea lor, i-o lăsau așa cum promiseseră. Când el auzea acestea surâdea trist, căci știa bine că zilele îi erau înumărate.

Dela București primi veste, tocmai în ziua când da examen de rigoare la Conservator pentru Armorie, că Anișoara încetase din viață.

El simți, pentru pierderea ei, aceiași durere pe care o simtise când pierduse pe a doua mamă a lui, pe d-na Bădină. Indură, în capitala Franței, după aceasta, atâtea necazuri, aduse de lipsă, încât, zi cu zi, îl părăsiră puterile. Eleonorei nu-i destăinui nimic, ca să n'o măgnească și ca să îl uite. Dela scumpa lui mamă, ajunsă acumă aproape oară, nu mai primea nimic alt de cât sfaturi și mânăgieri. Mult acestea nu-i putură folosi, căci cu ele nu se putea plăti cărti și chirie, taxe și mâncare. Scrise într'un rând și lui Bădină și acesta îi răspunse că n'are, a pierdut tot și că este bine a se învăța cu economia, că nici el n'a avut nimic, când a studiat acolo.

Neagu luă condeiul și voi să-i răspundă, învederându-i jaful făcut în avererea mamei sale, dar gândindu-se că ei îi făgăduise a nu 'l ataca niciodată pe această chestie, lăsă condeiul, stinse lumina, se culcă, însă acuma era bolnav și fără nici o putere. Cine putu da ochii în gene toată noaptea?.. Si ea și Anișoara, ultima noastră speranță, s'a dus... s'a dus... Mama, cui rămâne, mama?...

XXXIII

Somnul liniștei de veci

Către sfârșitul lui Septembrie, întețindu-se la Paris frigul și umezeala, Neagu plecă la Sabina pe care aicea, între streini, o socotea ca pe o mamă. Ea doar mai rămăsese pe aceste tărâmuri depărtate, ei îi spunea tot dorul lui, ei îi ducea toate coșurile cu flori, toate panglicele și coroanele ce primea dela concerte. Când ajunse la ea și văzu o cameră întreagă ocupată de aceste trofee ale talentului său, gândi că mult nu va trece și, așezat între ele, va porni spre drumul vecinieie...

Multe artiste, cari l'acompaniaseră la concerte, multe cunoștințe voiau să-l vadă, să-l audă vorbind, înflăcărându-se d'o scânteie. Dragostea lui era Rori și vioara, dar și acestea le voiu lăsă curând... curând, își zicea el și s'afunda singuratic în parcurile Parisului...

In Septembrie, ziua era caldă și senină. Neagu se așeza în grădină în fața soarelui. Așa făcu o săptămână. Din zi în zi, figura lui era mai palidă și mai arsă, ochii mai stinși și mai duși în fundul capului, respirarea mai slabă și mai grea, dar el nu se plângea bătrânilor, ca să nu-i turbure...

Alexe aduse doctorul, care nu dete nici o speranță. Sabina, când auzi aşa şi îşi aminti că ea îl crescuse, ea i călăuzise primii paşi, isbuyni în lacrămi şi nu-i putu grăbi cel mai mic cuvânt de mângâiere.

— Mamă doică, nu plânge tu, nici d-ta Alexe, Auziți, plâng şi frunzele plutei argintii, cari cad veştede la pământ. Plânge şi mama... Plânge!... Şi mama... Știi, Sabino, că ea nu mai vreau să plângă... Ori ce va fi, voi să nu-i spuneţi ei, nu, nu... Nîmic... să nu-i spuneţi, că voi nu ştiu că ea e oarba, oarba de atâtea lacrămi, vârsate pentru mine... Ah!...

— De aceia ai venit la noi, ca să ne sdrobeşti sufletul, Puile? Ce gânduri negre sunt acestea, copilul meu? Vrei să faci pe Mama Sabina să plângă?...

— Aide, ridică-te acum, fă un pas, zise Alexe, calcă voineşte, să mergem în casă, poate aicea ţi-e frig, poate...

— Nu, nu, aicea e pace, e frumos, aicea aud simfonia frunzelor acestora ce cad de pe tulpinele lor, se sting suspinând... se sting... ca zilele mele. Ah! Se duc... Se duc... acolo unde e pace... unde!....

Răsuflă greu şi adânc. Sabina, încep îşi îne că plânsul şi se nevoi ca pe Neagu să-l ridice, să-l ia, să-l ducă la capătul pământului, doar să-l scape de ghiara morției.

Alexe îi făcea semn să-i dea pace, că totul se sfârşise.

Un sughiţ puternic o trezi din gândiri, muribundul o apucă de mâna, i-o duse la gură şi i-o sărută, făcu semn... Alexe să se apropiă. Apoi închizând ochii, zise: Mamă!...

Vântul Toamnei sufla, foile cădeau grămadă la pământ. În jurul acestei scene triste s'adunaseră vecinii... Neagu tuși, se 'necă, apoi mai târziu şopti:

— Sabino, auzi cum răsună clapele pianului, auzi? — Nu aud alt, decât vântul, care spulberă frunzele, alt nimic.

— Nu, nu, e oarba, sărmana de ea?... Mama, e mama, care cântă acum pentru mine: *Marsul funebru*.

Plânge... Auzi cum plânge, cu ochii ei stinși ?

Cere... cere o cruce pentru mormântul meu, rămas pe pământ strein !

Nu'i spune nimic, mamă doică, las'o să cânte... .

Auzi cum răsună pasul cailor dela carul mortuar? Ce inspirație, o Bethoven, colos al artei muzicale!...

Cântă, mamă, cântă: *Marsul funebru*... Ta!... ta!... ta!... Ta!... Inchise ochii. Un morman de frunze aurii, căzură este corpul neînsufletit al lui Neagu, care dormea acum somnul adânc: *Somnul liniștei de veci!*...

Vestea morței lui fu trimeasă Rorei, destul de târziu.

Ultima și cea mai grea lovitură a soartei o primi fără să cârtească. Măsura o găsi dreaptă, căci ușurătatea și încrederea ei, în *Domnul Bădină*, îi adusese, toate nenorocirile, toate chinurile vieței.

Nebunia îi stăpânea creerul și, la Casa de nebuni, unde se găsea acum, nu făcea alt decât să ceară: O cruce... pentru morțul ei scump și să'ntoneze: *Marsul funebru*, pe ritmul căruia, Rori, călcase o viață întreagă!...

XXXIV

Fuga Adalgizei și a Eleonorei

Când Adalgiza înțelese lămurit că, Andrei Bădină, nu era nici conte, nici milionar, cum îl crezuse ea, iar din când, în când, s'arăta aspru și sălbatic, atât cu ea, cât și cu Eleonora, începu să aibă, față de el, o purtare cât se poate de rece și de insolentă. Dacă, pe când erau în lume, el îi făcea

o grosolanie, ea ii raspundeau cu zece grosolanii. Daca o oprea sa-si faca o toaleta pentru seara si alta pentru esit ziua 'n oraș, ea 'si comanda patru si Bădină trebuia să le achite, caci comptul era facut pe numele lui. Daca el facea cate o serata, ca sa-si cheme un prieten, doi, ea chema tota colonia italiana, aducea pentru ei toate bunurile costisitoare, vorbea numai cu streinii si romanilor, ori le 'ntorcea spatele, ori le trantea cate o aluzie de turba omul de manie, ii crapa obrazul de rusine. Pe negandite, te pomeneai cu ea cantand, jucand, poenind din degete, trantindu-se pe canapea si luand niste poze, atat de indecente, in cat chiar Bădină se rusina. Adalgiza ii dase de hac. De cum plecau musafirii, incepea cearta, care dura pana la ziua, cand degenera in tranteli, buseli, tipete.

In fine, de pomină ajunse casă lui Bădină. De multe ori el plânsese după Leni, sfânta femeie, care ii răbdase toate nebuniile si care, pe cand el-o maltrata, îl potolea c'un surâs, c'o vorbă bună. Ce deosebire! Ce chin era pe el acum! Ghimpele asta, vîrât în casă lui, femeia asta afurisită, care ii răsucise mintile de nu mai stia omul sa-si caute nici de serviciu, nici de fabrică, nici de copiii lui, îl turbase.

— Adalgizo, te rog, liniștește-te, lasă-mă să-mi văd de treabă, luni sunt de cand nu mai dau nici pe la fabrică, nici pe la școală, nici pirn lume, că m'ai facut de vorbă, dragă, dragă...

— Te rețin eu? Voioasă sunt cand pleci, cand nu mai stai acasă pe capul meu.

— Așa ziceai, cand te-am luat, aşa-mi făgăduiai c'ai să te porti cu mine, aşa? In lagunele Veneției, cand te purtam in gondola pe brate, ce nu mi-ai promis?

— Mă purtai in brațe... Ce țeas nenorocit! Dar tu, cate făgădueli, cate minciuni!... Ce suflet meschin și mai ales ce cap ai avut să crezi că o mutră ca a ta, un om c'o educație

de *urs lățos*, putea să-mi inspire iubire, mie care am fost iubită de...

— Ai fost iubită de săracii, d'ai voștri, nu de oameni cu vază, cu talent, cu avere...

— *Un cavolo**). Minți și acumă, tot cum m'ai minștit în lagunele Veneției? Minti, uite-te! 'n oglindă: ca bărbat, ești un burtos; ca om de societate și ca profesor, un vanitos, fără vază, fără talent, fără para chioară. Trăiești din împrumuturi, dar știi face grozav pe 'nchipuitul și pe fanfaronul. La altele dragă, la altele. Cu laudele astea pe Adalgiza n'o mai tii, d'azi înainte, cu zăhărelul. Doi ani de suferință, *basta, basta!*... Am planurile mele, nu sunt sclavă la nimeni. *Per Dio, basta, basta* *).

— Ai planurile tale? Și cari sunt, mă rog, n'aș putea să le știu și eu? Eu care pentru tine am sacrificat tot, tot!... Aș fi putut să fiu deputat, senator, secretar general la un minister, președinte al vreunei societăți, trimis în misiuni speciale prin streinătate, ca toți profesorii, și 'n loc de toate astea, stau lângă tine, stau pierd vremea, femei, o pierd. A 'nțeles toată lumea că te iubesc. Numai tu nu prețuești nimic, nu vezi nimic, nu 'nțelegi sacrificiul meu, iubirea pentru tine, iubirea mea, care...

— Iubirea se probează, *caro mio*, ea vrea scânteia ei, întreținută, aprinsă cu: sunători, bijuterii, blănuri, dantele, ecareturi, depozite bancare și ipotecare, nu cu vorbe, cu palavre, cu...

— Palavre sunt cuvintele mele, probele ce-ți dau, ziua 'ntreagă stând lângă tine, lipsind dela catedră, și, până și la leafă, trimetejând pe servitor, amânând examenele, sub pretext că sunt bolnav, sau că lipsesc din Capitală?

*) Varză. — Păi!.. vorbe, vorbe, cum s'ar zice la noi.

*) Agunge, ajunge!

— Asta e iubire, d-le Bădină, iubire, sau lipsă de conștiință, lipsă de 'mplinirea datoriei? Mai o fi făcând și alți profesori așa, da?

— Ba bine că nu...

— Așa, apoi atunci, vai de studenții voștri, dacă sunt încăputi pe mânele unor așa savanți, cari își pierd vremea și capul, nu numai după afacerile lor, ci și după femei, cum făcuși d-ta mereu ș'ai mai face ș'acum, dacă ai mai da d'o proastă și d'o oarbă ca mine, dar... Astă n'o să tină cât lumea. Eu nu sunt nici Aurora, nici Leni, nici biata Eleonora astă căreia i-ai mâncat sufletul. Câine, spuseatule, și la ea te-ai fi uitat, dacă ieri nu ți-ar fi aruncat în cap vasul cu flori de pe birou. Credeai că și ea e vr'o studentă, o luai de talie, o sărutai... o sărutai cu patimă, uitaseși că e sâangele tău. Uitaseși să'i dai zestrea dela maicălă și când ți-a cerut-o ș'a strigat la tine, c'o s'o lași și pe ea — de calicie — să moară, cum ai lăsat și pe Neagu la Paris, tu văzând'o îmbujorată, frumoasă, te-ai năpustit s'o... Te-a pălmuit. Bine ți-a făcut, câine, câine turbat!.

— Nebunelor, nebune, istericelor! Cine ți-a mai spus și năsbatările astea? Cine?

— Fata, fata, să'i dai dreptul ei, să i-l dai. Vrea să se mărite cu Matei Zelescu, prietenul lui Neagu. Vezi bine, el a avut grija să-i găsească bărbat, tu, tu, tatăl ești tu? N'ai fost amant, n'ai fost soț, n'ai fost părinte, nu ești profesor, avocat, om de societate, nu, nu, nu... Ești un zero, un zero. Auzi?

— Dar ce sunt, ce, Xantipa a' vieței mele, ce?

— Ești un *contadino*... *) Ba nici asta nu ești, că nici la coarnele plugului n'ai fi bun, că ești lenes, adormit, dormid'a 'n picioarele... Nu vezi?

*) Tăran.

— Ajunge, femei, ajunge, că acum...

— Acum m'ai croi și pe mine, cum ai făcut cu celelalte,
dar vezi, că n'o să ai vreme că... *presto*, *) *presto ti diro Adio,*
amico, mio adio!...

Andrei, rămăsesese, în pragul ușei, amortit. Ce-si făcuse singur capului, cine mai putea să descurce? Ca un marinar, rătăcit pe valuri furtunoase, s'agățase de toate sfărămăturile, de toate fringhiile, de toate roțile vasului, de elice, de proră, de pupă și la mal, cum să mai iasă, când puterile îi erau slăbite, stinse, moarte! Moarte toate speranțele, morți — de vii — toti ai lui, și acumă și fata și Adalgiza, îl huleau, îl sudiau, îl urgiseau, îl terfeleau ca p'o otreapă. Dar colegii, dar oamenii dela fabrică, dar slugile cari, simțind șubrezenia lui morală și financiară, i se urcaseră 'n cap. Furau de stingeau tot și, cu nici un pret, nu mai era chip să-i stăpânească. Însă că un surugiu, bătea ca un polifist, chinuia, ca un satrap dar totul era 'n zadar.

Năuc, ajunse năuc de toate câte i se 'ntâmplase și față nu mai putea face la nimic. Cu luxul, cu balurile și cu petrecerile, cheltuise tot cât avusese și tot ceea ce 'nprumutase, ipotecând și fabrica, numai spre a da cu praf în ochii tuturor și mai ales într'ai Adalgizei, dar ce isbutise să facă, ce? Iși făcuse o dușmancă, precum îi era și Eleonora. Sătule amândouă de pornirele grosolane, de insultele și de fanfaronada lui Andrei, nu știau ce să facă ca să scape, mai repede, din casa lui Bădină. El le scosese și lor sufletul.

Adalgiza, la un bal, făcuse cunoștința unui secretar de legatie, care era trimis tocmai în Argentina. Femei frumoasă și deșteaptă, știu aprinde simțurile Tânărului italian și, că el și luă drumul spre sudul Americii, având speranță că, doar acolo, va scăpa de furioasa dragoste a lui Andrei Bădină.

*) Iute, iute 'ti voi zice adio.

Matei Zelescu, prietenul scump al lui Neagu, învățase școala de agricultură și se făcuse mare proprietar, în nordul Moldovei.

De toată gospodăria îngrijea el, și la toate se pricepea. Morar, cirezal vitelor lui, pădurar, păstor, vierul podgoriilor sale, el era. Neobosit, îngrijea de toate, de vite mai bine ca un veterinar, de pădure mai bine ca un inginer silvic. Cunoștea toți copacii și, la herastrău, croia scândurile și lemnele de construcție din ochi, fără să gresească vr'odată. Turmele de bârsane, de mioare și de căpre, erau speranța și bogăția lui. Le urmărea pe văile și pe pripoarele moldovedești. Vinurile lui le trimetea d'a dreptul la Capșa. Ocupat, arare venea prin București să atunci toată vremea și o petrecea cu scumpul lui prieten Neagu, de care acum îl despărțise cruda moarte, mai nainte ca el să se poată duce la Paris să-l vadă, cum îi promisese. Când acesta plecase, o parte din sufletul său o lăsase mamei și Anișoarei și una, zdrobită, o lăsase Eleonorei, dar despre aceasta ce știa dânsa și ce să-i spună el? Urzirea soartei, o țină ascunsă 'n inimă și mila d'această copilă, îi făcu a serie, despre ea și calitățile ei, prietenului său, Matei Zelescu, mult rugându-l săibă grije de ea. Prin corespondență, ei se nteleseră bine și când Neagu se stinse, iar fata devine majoră și putu — prin lege — scoate, dela Bădină, avere ei. Lăsată de scumpa sa mamă, se duse de se căsători cu Matei Zelescu. Voiajul lor de nuntă, în primăvara aceia, fuse la Paris. În cimitirul din departamentul *Seine et Oise*, depuseră cea mai frumoasă cruce pe mormântul scump al celui care se gândise să-i face fericiți. Alătura cu ei, îngenuchiără Alexe și Sabina, presărând țărâna, care le era lor așa de scumpă, cu zambile și mărgăritar, flori parfumate și îmbălsămătoare, ca sufletul lui Neagu. Ei îl plânseră ca pe copilul lor, mereu... Mereu îl rugau acum, bătrâni, să-i cheme cât de curând lângă el... Să doarmă și ei: *Somnul liniștei de veci*.

Inapoi la plug

O nenorocire nu vine nici odată singură. Oropsit și părăsit de toți, pentru faptele lui, căici e raiul și iadul, aicea plata și răsplata, Bădină, nu mai știa de fel unde să-și vâre urechile, ca să nu mai audă cele ce-i veneau la cap. Procese peste procese, pecetii peste pecetii, puse acasă și la fabrică, secfestrări pentru plata datorilor, ce făcuse omul, ca să pară, în fața Adalgizei, un Nabab și 'n fata lumei, un însurătel fericit.

Se întrecea cu alții parveniți, se lăfăia într'o avere, care nu era făcută cu sudoarea feței lui, d'aceia n'avu parte de ea.

Mâna pe carte ne mai punând-o, *snobul*, rămăsese înapoi cu progresele științei. Totuși nu se da bătut, în fața colegilor, cari nu făceau ca el, nici a studenților, cari-l contraziceau, cu drepte cuvinte. La lecțiile lui, studenții, veneau cu cărțile 'n mâna și-i dovedea că el spunea și susținea lucruri demodate, vechi, desființate prin studii și experiențe noi, profund și puternic documentate.

Încăpățânarea lui Bădină mergea până acolo încât parcă ar fi probat că, știința trebuia să stea pe loc, numai că să rămână la fel cu documentarea lui. Nu-și mai aducea aminte de nimeni; cunoștințele lui toate și le pierduse odată cu avere. Cine să mai deschidă ușa unuia care nu mai avea nimic? Rudele, prietenii și cunoștințele, te caută și te văd atunci când le poți întinde mese și da banchete, altfel pentru toti ești ca și mort.

Ajungându-l și vîrsta de pe urmă, având și anii de servie împliniți, Bădină, fu scos la pensie din oficiu, tocmai în ziua când i se vindea casa pentru acoperirea datorilor fabricii. Vrând, nevrând, el consumțise la aceasta, ca să scape de declararea lui în stare de faliment. Atât îi mai lipsea.

Intr'o zi mergea aşa pe Boulevardul Academiei, fără că-
ătâi și fără să cugete la nimic, când — în față-i—se opriră
rei însă și 'l înconjurără, roată făcând în juru-i Tresări
i se trezi din apatie. Crezându-se între pungași, strigă:

— La o parte, haimanalelor, pungași nemernici, la o
arte. Ce aveți cu mine, ce?

Chemă sergentul și-i arătă.

— Noroc, boerule, noroc. Ce te sperii de prietenii d-tale
în copilărie? Nu-i mai cunoști? Nu? Ii dai pe mâna poliției?
Da? Nu-ți pare rău?

— Eu sunt Moțoi, ciobanul, ăla care-ți da urdă, brânză,
intiță și caș pe datorie. Dator îmi ești până azi, boerașule.

— Eu sunt Dinu Putinei, cu care erai în ceartă pentru
linca lui Macovei. Să vezi ce bine a ajuns, e preoteasă la
vâlcană.

— Eu sunt Mirică, tambalagiul, care-ți cântam p'o coar-
ă: brâul, bătuta, sârba și țiitura, de le jucai, până la zină
lbă, cu cele mai frumoase fete din Aninoasa și din Viforâta
i nu-mi dai nici o para chioară, ba mă strigai și Ciontea.

— Eu sunt Putinei care te 'nvârtea la Paști, în scrân-
iob, până ce-ameteai și d-ta și Ilinca lui Macovei, căreia îi
ineai poteca ș'o rugai să sară pârleazul cu d-ta, voinice.
Acum, ne mai dai pe mâna sergentului? Acum c'ai ajuns,
boer mare, nu mai vrei să știi de noi, ai? Nu cunoști pe Dinu
Putinei?

Boer mare, vai mie, dar ști ei în ce ape fierb chiar
cum, gândeau Bădină și dându-le mâna îi întrebă:

— Dar ce căutati p'aici, la ce-ați venit la București, fetii
nei?

— Someuri suntem, am vrut să fim someuri, zise Moțoi
ciobanul, dar am pățit-o, aici e mai sărăcie ca la noi. Aici
i domnii cei mari, n'au legumă, se hrănesc mai prost ca noi.
La țară, ba chiar și la stână, pe lângă brânzeturi și lăptărie,

se mai găsește o pasăre pentru o fieritură, un ou—două—peñtru jumări, un vânat pentru o frigare de fritpră, dar aici o răsbesc toti în picioici *) sfeclă, morcovii, țelină, zeamă de varză, și atât *Nimeni* nu mai mănâncă o piftioară, o momiță, un mușchiuleț, o vrăbioară, o crestătură de pastramă. Toți zic că fac *regiment* *) ca să nu se 'ngrașă.

— Nici bolbotine nu prea aveti, zise Ciontea, merele, prunele opărîte, se vând cu câte patruzeci de lei ocauă și noi avem daldeastea belșug, până să dăm și la porci.

De lucru pentru obraze subțiri ca: Ingineri, Architecți, profesori, drept că nu e, că s'au desființat școlile, dar pentru *oameni* ca dalde noi, să săpi o grădină, să dregi o ulucă să cări ori să spargi un lemn este, să sui la catul al treilea și al patrulea, mobile, cărbuni, bagaj la boeri, dar cine vrea să s'apuce de vre'o treabă ? Când se face omul șomeur, vrei să lucreze, zise Putinei, el stă ca lupul la pândă, cască gura săsteaptă să-i pice în ea: *Pară mălăiață...*

— Ia să fie o stăpânire cum se cade, să joace cum le-aș cânta eu, zise Mirică țambalagiul, să vezi ce s'ar alege de șomeuri ca noi.

— Și ce le-ai cânta, mă rog, zise Bădină, mirat de 'nțelepciunea prietenilor lui din copilarie.

— Ce-aș cânta? Iacă-asa, aş cânta, boerule, zise Mirică, dându-se după statuia lui Mihai Viteazul și 'n surdină acompaniindu-se de țimbal:

*Foaie verde de sulfină,
Foi de nufăr, de aglică,
Vrednică ești tu, furnică,
Chiar și tu ne 'ntreci, albină*

*) Cartofi
*) Regim

*Foae verde de cicoare,
Foi crestate, foi mărunte,
Din vâlcele 'n vârf de munte,
Toti va să muncim sub soare.*

*Foae verde flori de luncă,
Foi lungi, late, de pădure:
Sărăcia să îndure,
Cine nu știe de muncă...*

— Aidem băeții acasă, c'aicea nu e de noi, înapoi la plug, zise Mirică, vârând sub brat instrumentul de care nu se despartise nici de fel și cu care se servise mai prin toate cărciumile, dela periferia orașului, câștigând ceva parale.

— Să mergem, să mergem, răspunseră voioși ceilalți tovarăși ai lui, iar Bădină, ascultându-le cuvintele și văzând voioșia lor, zise:

— Aidem, merg și eu cu voi, merg... măi fraților, merg la mama!... Merg înapoi la plug, merg și bine făceau de ră... mâneam la coarnele plugului, bine... bine!...

XXXVI

La căsciroara părintească din Viforâta

Așa grăi Bădină, întorcându-și gândurile înapoi și cugetând la cele ce 'ndurase până să sue la o treaptă socială, care nu era a lui și cu care nu se putuse deprinde nici până 'n ceasul când se întâlnii cu prietenii lui. Toți erau mai sănătoși, mai voioși, mai veseli ca el, care acum, gândindu-se la măicuța lui, la șoptirea aninilor din Valea Ialomiței, la ogoarele, podgoriile și căsciroara părintească din Viforâta, parecă se simtea că 'nviase din morți. Curajul tot și-l detine

cei trei prieteni. La București nu-l mai ținea nimic. Rostitătoate ale lui și porni la drumul ce pare că nu-i sporea, gândind că va da acum de bătrâna lui mamă, care și ea, fusese dată uitării, el fiind tot timpul preocupat d'atâtea angarale.

Vremea trecuse fără ca profesorul să mai dea prin Viforâtă și prin Aninoasa.

Când Andrei se 'ntoarse la căminul părintesc, găsi pe măicuța lui îmbătrânită, dar mai vioae și mai curagioasă ca el; cum îl văzu, în loc d'ai face vreo mustrare, așternu repede pe laviță cerga cea nouă, puse pe policioarele blidarului toate oalele, străchinele, urcioarele și cănițele, ce le păstra în tronul ei d'atâtea ani. Primeni paturile, scutură velințele, plocadele și ștergarele, aprinse 'n casă zahăr și boabe de enupere, cheamă vecinele, ca să vadă pe boer Andrei... Veniră toate, și cei trei șomeuri, veseli c'au scăpat de urgia Bucureștilor. Lelea Catrina, tăia curcanul—la iuțeală—și făcu din măruntae o ciorbă de potroace, artanele le puse pe varză. Luă două pârnăi cu lapte, le smântâni, apoi le apropiă de vâlvătaia focului, făcu brânză. Puse tuciul afară pe crăcane, făcu o mămăligă cât roata plugului. Ziua fiind frumoasă și călduroasă s'asezără la masă subt gutuiul din curte.

Mirică poroclit și Ciontea aduse o damigeană barosană cu vin. Moțoi și Dinu Putinei, veniră mai în urmă, aducând plosca cea nouă, cumpărată dela sbor dela Cornățel și umplută cu rachiu de drojdie, fabricat la via din Valea Voivozilor, a Pitarului Niță Andronescu.

Veselia și vorbele cu 'ntelesuri, glumele nesfârșite, înviorără pe Bădină. Voioșia țăranilor, inteligenta și belșugul lor, îl făcu pe Andrei să gândească la atâtea mese la cari luase parte 'n viață și de unde se 'ntorsese plăcuit de vorbe seci, late, goale și banale, de cari l'apuca durerea de cap. Trebuia omul să se tragă de aplecate din cauza mâncărilor grele, ținute, nesănătoase...

La cântatul cocoșului, a doua oară, toți mesenii plecară veseli că au dat mâna și au stat la masă, cu boerul, care le-a povestit atâtea lucruri minunate dela arsul și urgisitul de București, de care ei se săturaseră, pe timpul cât fuseseră someuri.

Cântaseră cocoșii pentru a treia oară și, Andrei Bărdină, tot nu venise să se bage în pat subt cergă. Ingândurat stă în ceardac pe scaunel și se uita cum treceau, în zori, către oraș, carele încărcate cu fân, cu pae, cu ogrinzi, cu mei, cu coceni, cu poloboace de țuică și cu buții de vin, cu știuleți de porumb, cu snopi de grâu...

Ce bogății sunt în țara noastră, gândeau el; cât de rău îi părea că părăsise satul pentru oraș. Că dase opinioanele pe ghete cu bizețuri !...

Treceau femeile cântând și purtând pe cap, pe cobilite, în zimbile, în coșuri, în urcioare, în ulcelușe, lapte, unt, brânză, struguri, gutui, prune vinete, pe cari le desfăceau în piață la Târgoviște. Toate erau vesele și înbujorate la fată. Toate îmbrăcate, spălate și curate, de-și era mai mare dragul să iei și să mănânci, să bei din mâna lor.

Se desbrăca pădurea de podoabele ei; frunzele, unele galbene-aurii, altele roșii ca para focului, cădeau, săterneau covoare pe pământul umezit de bura de ploae mărunță, rece, stăruitoare, care trebuia să-i dea lui reveneala necesară pentru arăturele de toamnă.

In stuful din poalele viei lor, Bădină auzea, în zorii zilei, cum șuerău: sturzul, mierla, grangurul și pietrușelul. Pe fumuriea codobatură, pe bot-grosul cu pieptul lui căptușit cu pene însângerate și pe mândrul și moțatul ciocârlan, pe toate le vedea amestecate cu stolul de vrăbii, le vedea ciugulind grăunțele din praful de pe cale. Ciripeau, ciripeau a toamnă lungă!

Sburau, în văzduh, stoluri de rondunele, cărduri de berze

1985

și de cocori, căci, Crivățul începușe să sufle dela răsărit... Treceau, treceau plugurile, trase de câte șease boi, ca să facă ogoare pe sub vii. Tărani, în străzi alburii, ca dropiile de pe bărăganele Dobrogei, se duceau cântând, se duceau ca să arătă miriștele bogate de prin Aninoasa și Viforâta... Mirică zicea din timbal și îi urmă și el...

*Foae verde de secară,
Iar s'aude Doina 'n țară...
Doină, Doină, pentru tine,
Dau și sufletul din mine...*

*Foae verde de mohor,
Zi-mi Doiniță 'mi zi de dor;*

*Sună 'n deal, răsună 'n vale,
Că de-mi ese mândra 'n cale,
Vând și diblă, vând și plug,
Și plăvanii dela jug:*

*Pentru ochișorii ei,
Dau toti bănișorii mei!...*

Pocăit și trezit, ca dintr'un vis urât, Bădină, sărută mâna maică-sei și se luă după ei.

Ingânând și el Doina, frumoasa Doină strămoșească, se întoarce omul la plug de unde plecase!...

Predeal, 6 August 1925. — București, 12 Dec. 1930.

F I N E

